

Maurici Duran i Garcia

Camós

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

26 MONOGRAFIES LOCALS

CAMÓS
Maurici Duran i Garcia

47 QUADERNS DE LA REVISTA DE GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA de GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 47

Sèrie: Monografies (Núm. 26)

Primera edició en català: novembre 1993

Tiratge: 2.000 exemplars

Edició:

Diputació de Girona/Caixa de Girona

Director de la Col·lecció:

Joan Domènech

Consell assessor:

Gabriel Alcalde, Narcís-Jordi Aragó, Joan Badia,
Lluís Bayona, Martí Cama, Narcís Castells,
Ramon Ceide, Josep Clara, Josep M. Corretger,
Jordi Cuadras, Marta Franch, Víctor Gay, Miquel Gil,
Gaspar Jou, Enric Marquès, Jordi Mascarella,
M. Aurora Martín, Enric Mirambell, Joan Miró,
Joan Nogué, Narcís Puigdevall,
Josep M. Rus, Erundi Sanz,
Carles Sapena, Montserrat Vayreda, Josep Vicens,
Mariàngela Vilallonga, Carme Vinyoles.

Maquetació:

Pep Caballé

Redacció i administració:

Pujada Sant Martí, 5. Telèfon (972) 205700.

Apartat de Correus 11, 17080 Girona.

Secretaria i distribució: Fina Poch.

Fotocomposició i impressió:

Alzamora Artgràfica, S.A. Olot

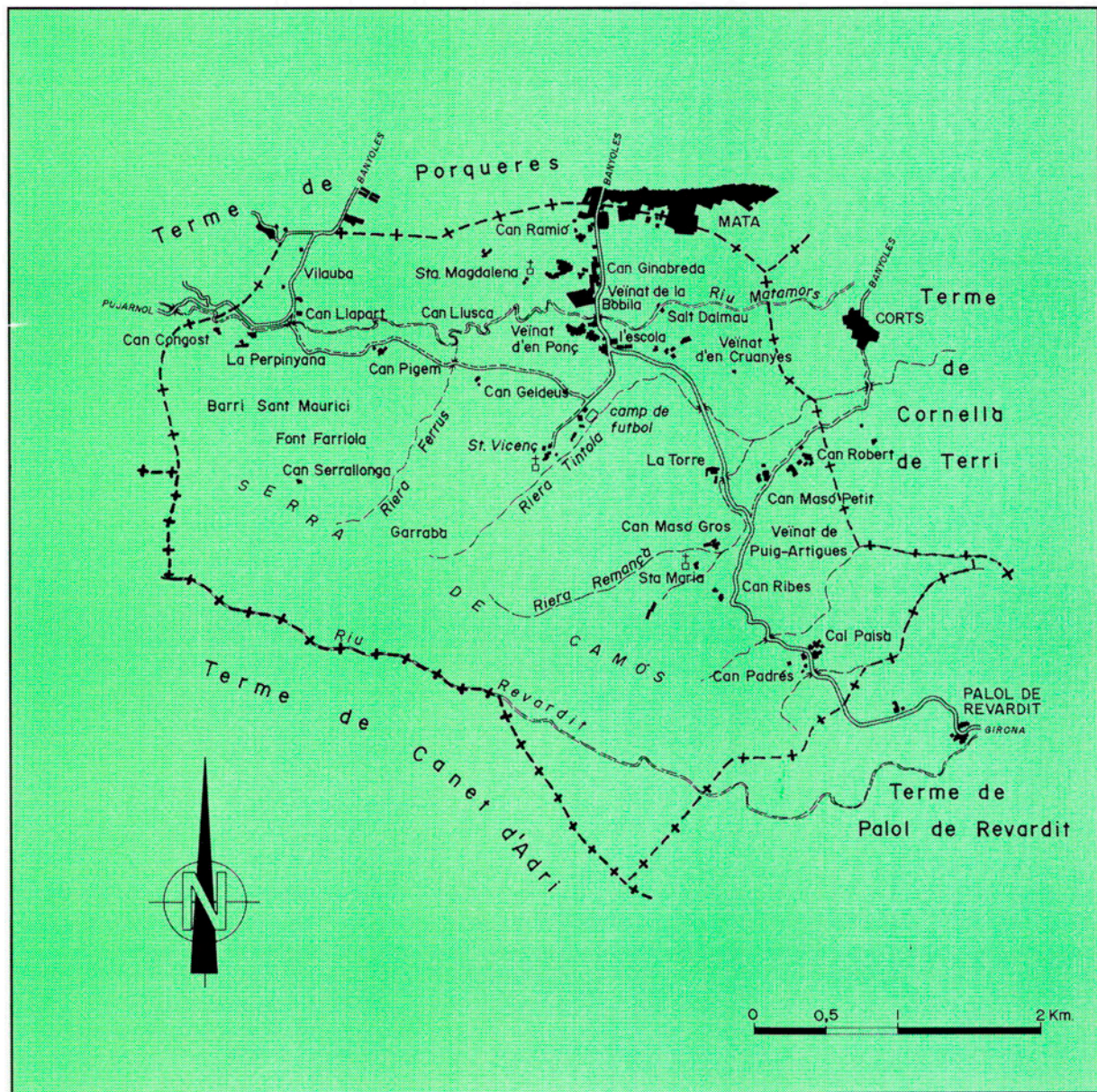
ISBN: 84-8067-026-6

Dipòsit legal: GI.1.652/93

PORTADA: Detall d'una portalada.
(Foto: Josep M. Oliveras)

Índex

Situació	4
Cronologia	6
1- La muntanya i el clima	8
2- El Matamors	10
3- Les fonts	12
4- Els esplets	14
5- La vil·la romana de Vilauba	16
6- El fil històric	18
7- L'edat mitjana	20
8- La influència dels jueus	22
9- Les dues parròquies	24
10- Santa Magdalena de Noves	26
11- L'epidèmia	28
12- El segle XVII	30
— La visió dels historiadors	32
13- La venerable pedra	34
14- Els masovers	36
15- Els àpats	38
16- La bugada i la perolada	40
17- Costums i tradicions passades	42
18- El salpàs	44
19- Els enterraments i les honres	46
20- Les festes	48
21- L'aplec de Sant Maurici	50
22- La barretina i la gorra	52
— Personatges	54
23- Terres i bestiar	56
24- Els manescals	58
25- La fauna	60
26- Les eines i les feines	62
27- Els carboners	64
28- La bòbila de can Pepis	66
— Les vocacions	68
29- L'entrada dels "nacionals"	70
30- Influència de Banyoles i Porqueres	72
— Una aventura teatral	74
31- L'escola	76
32- El C.F. Camós	78
33- L'Agrupació	80
34- Endívies i kiwis	82
35- Ramaderia i indústria derivada	84
36- La família Serra	86
37- La vocació política	88
38- Els últims temps	90
39- El Grup d'Esplai	92
— Bibliografia i agraïments	94

Situació

Aquest terme municipal és format, des de sempre, per dos pobles: Sant Vicenç i Santa Maria de Camós. Antigament el nom comú del districte era *Chamons* (1041) i més tard, cent anys després, *Chamos*. Passada una altra centúria ja aparegué escrit l'actual nom de Camós.

Situat al SO de Banyoles, comprèn tota la vall del Matamors, afluent del Terri. La confluència d'ambdós corrents d'aigua s'escau fora de la demarcació del poble, concretament a Borgonyà (Cornellà de Terri). Ocupa bona part d'una serralada alta que, en els dos vessants, l'aigua discorre cap a la conca del Ter. Limita al N amb el municipi de Porqueres; a l'E amb Cornellà de Terri; al S amb el de Palol de Revardit i a l'O amb el de Canet d'Adri.

El terreny planer és majoritàriament sorrenc i de bon conreu; i el muntanyós és poblat d'extensos boscos, quasi mil hectàrees de roures, alzines i pins.

Gairebé tota la població es troba disseminada al llarg de la vall, on pràcticament es cultiva de tot. Camós és un municipi eminentment rural, amb molta activitat agrícola i ramadera, encara que, darrerament, en desbordar-se la capacitat urbana de Banyoles, terme de reduïda extensió, la febre constructora ha arribat pràcticament a Camós, després d'haver travessat un espai estret que pertany a Porqueres. Això, en haver de planificar una futura fisonomia de caire urbà, de traçar i ordenar ràpidament nous carrers i de dotar-los de clavegueram, ha comportat molta feina i atenció.

Camós pertany al Pla de l'Estany, comarca de recent creació.

Aquests darrers anys, a Camós, el cens de població no ha pas minvat. Si per una part la zona muntanyenca ha anat quedant deshabitada, per diverses circumstàncies, el poble ha crescut pels indrets aproximats a Banyoles.

Cronologia

- 1019** És la primera vegada que es troba documentat el nom primitiu de *Chamons*, per la cessió d'unes terres d'aquest lloc a la Canònica de Girona per Ramon Bonhom.
- 1058** La comtessa Ermessenda, vídua de Ramon Borrell III, cedeix l'església de Sant Vicenç al bisbe Berenguer.
- 1156** Restitució de l'església de Sant Vicenç al bisbe. En té cura Berenguer d'Anglès.
- 1226** Jaume I confirma a l'abat Guillem de Cartellà possessions de Camós.
- 1300** Són naturals de Camós alguns monjos de Sant Pere de Besalú i, dins la mateixa centúria, diversos canonges de Sant Fèlix de Girona.
- 1303** Apareix documentada la capella de Santa Magdalena de Noves.
- 1334** Jurats de Girona denuncien a Alfons IV que l'abat R. de Coll s'havia apoderat, sense títol ni jurisdicció, de Sant Vicenç i Sant Maria.
- 1348** Sorgeix la pesta, que causa grans estralls a Sant Vicenç i Santa Maria de Camós. Els dos pobles redimeixen l'impost del bovatge.
- 1359** A Sant Vicenç de Camós són comptabilitzats 37 focs d'església. S'organitza una gran processó al Collell.
- 1466** La reina Joana ordena que els pagesos de Sant Vicenç i de Santa Maria de Camós, sota la capitania d'Espígol de Canet d'Adri, es concentrin a Girona per defensar la ciutat.
- 1477** El 25 de juny és assassinat l'alguatzir reial Pascual de la Mel.
- 1478** El dia 9 de febrer, un fill d'en Bac de Rocabruna i d'altres, amb 30 cavalls i gent a peu, després de cremar un molí a Medinyà van a Camós, envaeixen una casa, maltracten la mestressa i amenacen de cremar i saquejar la parròquia.
- 1540** Es renova el culte a l'ermita de Santa Magdalena de Noves.
- 1586** Apareix a Camós un espantós brot de pesta.
- 1698** Camós passa a ser batllia reial.
- 1780** Troballes de l'època romana.
- 1810** És penjat pels francesos, a Girona, juntament amb altres pagesos, en Francesc Bassaganyes, mosso de mas Prat.
- 1880** El batlle, Vicenç Besalú, ordena construir el pont del Salt Dalmau.
- 1906** Es renova totalment el temple romànic de Santa Maria de Camós.
- 1928** Construcció de l'escola.

- 1931** Inauguració de la carretera nova Banyoles-Can Padrés.
- 1932** Descobriment de la vil·la romana de Vilauba.
- 1937** Arriba la llum elèctrica a bona part del poble.
- 1954** Electrificació del veïnat de Sant Maurici, la parròquia de Sant Vicenç i altres masies del municipi.
- 1978** El Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles decideix fer excavacions a Vilauba, deixant definitivament descoberta la vil·la romana.
- 1980** Inauguració del camp de futbol.
- 1983** Comença la construcció del Pavelló cobert.
- 1985** El CEC de Banyoles, els Ajuntaments de Banyoles, Porqueres i Camós i l'Excma. Diputació Provincial estableixen un acord econòmic per donar suport a les excavacions de Vilauba.
- 1987** Es tanca temporalment l'església parroquial de Sant Vicenç per perill d'esfondrament del cor.
- 1988** Finalitza l'asfaltatge de la carretera de Camós a Sant Maurici.
- 1991** Comencen les obres de restauració de Santa Magdalena de Noves.

1992 Arranjament i condicionament de la carretera de Banyoles.

1993 Inauguració de l'enllumenat de la carretera Camós-Banyoles.

Aspecte del nucli de Sant Vicenç de Camós.

LA MUNTANYA I EL CLIMA

1

La zona muntanyosa de Camós.

Puig Bataller és el punt més elevat —592 m sobre el nivell del mar— de la muntanya de Camós. En el transcurs del temps els antics habitants han anat desapareixent; com aquell qui diu n'ha baixat tothom. Les cases es troben avui abandonades i la major part en situació ruïnosa. Cal Gall, cal Sereno, Madevall, la Bora, can Ramió, can Ponsunya, can Xurles, mas Garcer i mas Ventós. Cases de mal anar i on la pedregada és segura encara que no aparegui cap núvol. L'heura ara en cobreix les pedres. Només queda can Serrallonga en plena activitat feïnera.

És una explotació ramadera

dedicada a la cria i creixement de bestiar rossam i que compta amb un excel·lent contingut d'eugues selectes, pollins i bestiar de sella. També és la seu d'algun exemplar de guarà semental, una espècie, aquesta del burro català, en perill d'extinció. En queden molt pocs i caldria fomentar, més que mai, tan reconeguda raça.

La muntanya de Camós és baguenya en el pendent nord i assolada pel costat sud. Embardissada en la seva totalitat, és difícil de transitar-hi, encara que bosquetans i propietaris hagin obert darrerament camins forestals per treure fusta o llenya, però sovint es fan intransitables aquests accessos per culpa de

l'erosió que provoquen les pluges i els aiguats.

Difícil també d'anar-hi en èpoques de bolets i de múrgoles, ja que és tanta l'abundància d'aríjols i de romegueres que un en queda ben tip. Així mateix, els caçadors, que en el decurs del temps han anat camallejant arreu d'aquests indrets, darrere de conills, teixons, guilles i senglars, es veuen desarmats davant tan complicats i difícils trasteigs.

Les rouredes, els pins i les alzines componen la riquesa forestal, avui discutible, de la boscúria camosina, completada pels matolls d'arboç i de bruc, envoltats de molta vegetació,

de la inútil, que devalua el paisatge, convertint-se, a l'estiu, en una zona de gran perill i risc de cremadissa.

Des del bell cim de la muntanya, des de qualsevol indret de la serralada de Camós hom pot gaudir d'una panoràmica excel·lent, que abraça tota la rodalia. Davant mateix té l'esplanada de Banyoles i al costat l'Estany; més enllà, l'Empordà i, finalment, la badia de Roses. Girant una mica la vista, s'albira el castell de Montgrí, la resta de la Costa Brava, Girona i el Montseny; i en direcció amunt, girant l'esquena, el Far, Rocacorba, Finestres i el Mont, els santuaris que diuen que es vigilen mútuament.

No és pas que a Camós les ventades hi toquin gaire, però sí que de vegades, sobtadament, el ponent bufa

fort i també hi arriba una mica la tramuntana.

Els quatre vents més importants coneguts en el poble són: la tramuntana, el llevant, anomenat també marinada, el migjorn i el ponent.

Les ventades que xiulen i fan vinclar les canyes sovint perjudiquen l'anyada, però no provoquen disbarats grossos. Abans no les desitjava pas ningú, sobretot perquè desabrigaven els gavellons, traient-los la caputxa del cim. Per això l'experiència dels pagesos feia que, acabada la sega, els encaressin cap a l'indret més arrecerat per poder-los deslliurar d'investides d'aquesta mena.

La climatologia en el poble és normal, diríem que molt correcta. Hi plou una mica més que en altres indrets del Pla de l'Estany, més perjudicats per la

La muntanya de Camós, al fons. En primer terme, un concurs de tractors.

sequera, tot perquè les muntanyes properes a Rocacorba són propícies a fomentar-hi les tronades. De la clotada de Pujarnol no en va se'n diu "l'orinal de Déu" i les ruixades d'estiu, que són les bones i més desitjades, apareixen amb més freqüència.

Els reblaniments sempre i les mullenes sovint, caracteritzen l'ampla zona obagosa del terme municipal en el decurs de tot l'hivern. El clima és, en general, benigne tot l'any, afavorit per l'abundant arbreda i vegetació, la qual cosa fa que sigui molt passable, també, l'època estiuenca.

La boira a Camós no s'hi arrapa pas gaire; només esporàdicament n'arriba procedent de l'Estany de Banyoles quan sent pluja.

Can Llapart conserva encara la primitiva essència

EL MATAMORS

2

El Matamors al seu pas per can Milleres.

10

El Matamors és el riu o la riera que travessa la demarcació de Sant Vicenç de Camós, en direcció Oest-Est, fins a desembocar al Terri, a l'altura de Borgonyà. Neix en el collet de cal Negre, recull l'aigua del Clot de l'Infern, indrets que pertanyen a Pujarnol-Porqueres, i dels rierols de Magrill, la Perpinyana, Clot del Mal Pas, Ferrús i Rec de Cabres, que baixen tots ells de la muntanya o serralada camosina.

Encara que reconeixent que en èpoques de forta sequera el Matamors té sovint l'escandalós costum de no portar aigua, quan plou massa, o en moments d'aiguats forts,

esdevé sobtat, traïdor i perillosíssim. Els infants, en anar a l'escola, sempre estigueren advertits que no el travessessin de qualsevol manera fins que baixés la crescuda i el corrent es tornés minso.

Cal esmentar el trist record que va deixar per aquests verals l'aiguat del dia de Sant Ferriol (18 de setembre de 1934), quan la mestressa del mas Pudedó, Lola Gaiolà, mare de dues nenes petites, en anar darrere d'un esmalt que tenia en remull perquè s'acostava la verema, i en voler abastar-les del corrent que se les emportava, va prendre mal i la ferida li va produir la mort.

Fet que va quedar gravat en el pensament de la gent de la rodalia.

La utilitat de l'aigua del Matamors, quan se n'ha disposat en el decurs del temps, ha estat molta. Antigament fou engorgada en una gran bassa per a fer funcionar durant molt temps un petit molí a can Milleres, i de sempre ha servit per a regar les viandes dels horts de la seva vorera, prèvia adaptació i entesa dels propietaris i masovers que podien gaudir de tan important millora per als seus guarets i esplets.

També, pel fet de ser neta i transparent l'aigua del

Matamós, tota corrent i procedent d'acreditades fonts, fou utilitzada en temps passats per al consum humà. Durant la llaurada fatigosa, en els breus descans, confortava baixar a la riera, per fer un trago, mentre els bous i l'euga també reposaven al capdavall de la vessana.

Ara, amb tantes granges construïdes en les seves proximitats, i la filtració de residus, l'aigua del Matamós s'ha tornat dubtosa i no és aconsellable beure'n. Baixa avergonyida cap a la depuradora que en el seu dia va decidir construir la Mancomunitat de Municipis del Pla de l'Estany.

*El Matamors,
prop de can Pudedó.*

El Matamós

Durant molt temps, del Matamors també se'n digué —i encara alguns en diuen— Matamós, com ho acredita el recull de versos publicats a *Esbarjos*, l'any 1933, escrits, aprofitant estones perdudes durant la seva vida, per Joaquim Hostench, el senyor Quimet, com l'anomenaven els banyolins.

Heus-ne aquí una mostra:
*“Si voleu molt disfrutar
d'esbarjo'l més agradós,
provehíu-se sens tardar
d'uns bons ormeigs de pescar
i aneu-se'n al Matamós.
I allí a l'ombra arrecerats
d'algun vern o alguna alzina,
amb els ulls mig aclucats
per soroll endormiscats
de la corrent que rondina.”*

El Ramança és un altre rec petit del terme municipal i que travessa determinada zona de Santa Maria.

El Revardit, procedent de la muntanya de Rocacorba, és més important, però només passa d'esquillentes pel terme, a l'altre vessant de la muntanya, circulant per tot el tàlveg que separa Camós de Canet d'Adri.

*El Matamors glaçat,
en el Salt Dalmau
(gener de 1985).*

LES FONTS

3

Font de la Perpinyana.

12

L' aigua, aquest tresor natural que brolla arreu quan plou massa, però que escasseja de veritat quan arriben les fiblades de l'eixut, és present i força repartida de cap a cap del terme municipal de Camós. I més ara que, qui més qui menys, tothom ha sabut manejar-se quan ha arribat la mancança. Volem dir que si abans hi havia cura d'embassar-ne per al bestiar i de tenir-ne de cisterna, arreplegada quan plovia, darrerament ja no s'ha esperat que ho faci. La gent disposa de pous, perquè en més o menys fondària d'aigua se n'ha trobat. N'hi ha.

Per a saber l'indret o lloc concret on hi ha aigua és molt

senzill per a aquests endevinadors que amb alguna cerimònia la busquen amb un rellotge o una verga d'olivera sobre el mateix terreny, fins que el rellotge es mou o la verga s'aixeca. A Camós, sempre n'hi ha hagut d'aquesta classe d'especialistes i per això abunden els pous i, fins i tot, els pouaires.

Amb el temps, però, l'articulat de diversos reglaments s'ha hagut d'acomplir i s'ha necessitat molta paperassa per a legalitzar els pous i l'aigua. De no seguir les indicacions burocràtiques de cada moment, l'aigua trobada no mullaria o no seria pas bona per a batejar el vi, sense que ella, pobreta aigua, hi mereixi cap culpa.

L'aigua de les fonts és, per ara, la que circula amb més normalitat, encara que també algun entrebanc ha sortit. A Camós hi ha alguna font d'aigua molt bona i que no desentona pas davant l'existència de les moltes que hi ha a la comarca del Pla de l'Estany, que, segons diuen els entesos, és força capdavantera a Catalunya pel que fa a brollaments d'aigua.

El riu Matamors, mencionat, segons diu un historiador, ja en l'any 1017, es nodreix majoritàriament d'aigües excel·lents, ja a Pujarnol, de les fonts de can Subirà, Morrofred, d'en Gelada, del Molí, de Galdeus, del Salt d'en Vila, etc., i, en arribar al terme

de Camós, s'hi afegeixen la de la Perpinyana, molt abundosa quan la pluja la fa revenir, la de la Ferriola, considerada en el segle passat com la reina de totes les fonts de la comarca, la de Garrabà i la del Salt Dalmau, situada aquesta al capdavall del Pla de la Formiga, anant-hi des de Banyoles. Totes abrigallades de paratges vistosos, sota l'espessor de les arbredes, en llocs adequats per a anar-hi a fer una berenada.

A Santa Maria de Camós, s'hi troba la font de Santa Teresa, de força renom, i hem d'esmentar la desaparició d'una altra prop de can Ribes, que en intentar millorar el seu cabal una esllavissada va engolir-se l'existent. Hi ha algunes altres fonts de caràcter intermitent,

volem dir que només ragen en èpoques de tendror o quan les deus revènen.

Existia, abans, la font del Boix, sota can Congost, però el fet de trobar-se molt a prop del Matamors, a pocs metres, i al mateix nivell de l'aigua del riu, amb el temps va perdre prestigi i fou soterrada. Hem d'esmentar, però, la font de la Bòbila, que continua vigent, vora també del Matamors.

Menció a part mereix "L'ullal", en terrenys de can Geldeus, una deu d'aigua que brolla de terra, enmig de joncs, amb la particularitat que és tèbia, encara que sigui en ple hivern. Es tracta d'una aigua amb tendència sulfurosa i aquest fenomen no deixa d'ésser curiós.

Font de can Prat de Baix.

Els reixorts

Curiosament, en escriure la paraula reixort, costa de fer-la passar. Com si fos un duro sevillà d'aquell temps. Com si fos un estiejant indocumentat. Reixort diuen que no figura en alguns diccionaris, quan tantes vegades a pagès i concretament a Camós, poble sovint mulladenc quan plou massa, es diuen i repeteixen expressions com aquestes:

- Al capdavall de la vessana, hi tenim un reixort.
- Les pluges han fet revenir els reixorts.
- El tractor se'ns ha encallat al mig d'un reixort.
- No podem sembrar-hi perquè el terreny és reixordenc.
- S'han eixugat tots els reixorts.

Sort que en repassar-ho tot, resulta que en el Diccionari Català-Valencià-Balear d'Alcover, Tom 9è, pàg. 318, hi podem llegir: *Reixort. Font que brolla accidentalment quan la terra està molt saturada de les pluges. (Banyoles).*

No és exactament una font aquesta espècie de petit aiguamoll, perquè de qualsevol tros de terreny mulladis, de sempre hem sentit a dir, en el Pla de l'Estany i pels indrets de l'entorn, que es tracta d'un reixort. Quan una font brolla, llavors és o es tracta d'una deu.

ELS ESPLETS

4

La pinya, un esplet decadent en el terme de Camós.

14

Els terrenys de Camós, parcel·lats i generosos, ofereixen esplets de tota mena. Amb prou cura a l'hora de sembrar o de plantar, poden créixer i recol·lectar-se els següents productes del camp: blat, ordi, sègol, civada i cugula (planta parasitària) com a gra d'aresta, a més de gira-sol, panís, mill, sorgo, soja, faves, favó, blat de moro, cigrons, mongetes, pèsols i fesolets de l'ull.

Tubercles com són patates, moniatos, naps, alls (abans se'n sembraven molts), cebes, tòfones, salsafins i cacauets.

D'hortalissa n'hi ha molta i variada: cols, bròquil,

escarola, enciam, espàrrecs, carxofes, maduixes, bledes, pastanagues, mongetes tendres, albergínies, tomates (de diverses classes), pebrots, bitxos, endívies, api, espinacs, porros, cogombres, ravenets i, per les marjades, cosconilles.

Dels farratges més importants, cal esmentar el raigràs, la userda, el fenc, l'espercet, els senigrecs, la colza, el trèvol i les veces. No cal oblidar-se de les carbasses, els melons i les síndries, plantes de tòria llarga o allargassada.

La fruita, primerenca i tardana, és molta i variada: cireres, albercocs, figues (que n'hi ha de moltes classes), raïms,

pomes (abans, les del ciri eren molt flairoses i llantioses), peres, avellanes, nous, ametlles, castanyes, codonys, caquis, nespres (de dues classes), prunes, préssecs, magranes i, fins i tot, kiwis. Hem d'afegir que en el bosc podem recollir-hi pinyes, aglans i cireres d'arboç, que en algun lloc arceberat hi ha algun taronger i llimoner i que els pocs olivars que sobreviuen rendeixen molt poc per culpa dels ocells que, puntualment, s'acaben les olives.

De plantes ornamentals que creixen vora les cases esmentem les mimoses,

els lledoners i els avets; i a les del bosc, el grèvol, els gallerans, els brucs i la ginesta. Quant a flors, les més corrents són les roses, els clavells, els geranis i els cactus. Abunden les violes silvestres i la molsa, molt decorativa durant les diades nadalenques.

Pel que fa a plantes i vegetació vària, pròpia per a condiments casolans i medicinals, hi ha el julivert, la menta, el llor, la farigola, el romaní, l'eucaliptus, el fonoll, el saüc, la camamilla i el safrà.

Els esplets de procedència muntanyenca, cal limitar-los a la fusta, la llenya, el suro (molt poc) i el carbó vegetal, que ara no compta amb gaire requesta.

Els kiwis, un producte modern.

Les hortalisses abunden en el poble.

El blatdemorar s'imposa cada vegada més.

De bolets, en el terme municipal, en surten molts si plou en el seu moment, sobretot carlets, llaurells, rovellons, siurenys i potes de rata. També alguna múrgola. Abunden més, però, els xampinyons i les gírgoles d'elaboració pròpia.

En qualsevol indret, hi creixen les canyes i els vims d'utilitat per a asprar i, abans, per a fer-ne coves i cistells. També hi abunden altres plantes que no serveixen per a gaire res: heures, falgueres, ortigues, roselles, argelagues, ridortes, romegueres, aríjols, etc.

LA VIL·LA ROMANA DE VILAUBA

5

Panoràmica del jaciment romà de Vilauba.

16

Després que l'any 218 aC l'exèrcit romà desembarqués a Empúries a fi d'atacar la rereguarda d'Anníbal que, llavors, ja combatia a Itàlia, el progressiu procés de romanització de la península Ibèrica determinà l'ocupació de nombrosos llocs de la nostra geografia, entre els quals figura Vilauba.

Aquest jaciment romà fou descobert pel març de 1932, quan va començar a construir-se la carretera de Banyoles a Pujarnol. Hi ha constància de les primeres notes aparegudes al *Diari de Girona*, a *L'Autonomista* i a la revista local *El Banyolí*, on el 23 de març de 1932 aparegué un

article titulat "Les troballes de Vilauba", signat per Ramon Alsius i Jaume Butinyà. Alguna vegada aparegué anomenat "Vilauba de Porqueres", tot i que pertany clarament a Camós. Possiblement el color de la terra d'aquesta zona justifiqui el nom de la vil·la.

Actualment podem definir el seu lloc d'emplaçament dient que es troba a 1,400 km d'iniciada la carretera de Pujarnol, a banda i banda de dita via. Les prospeccions s'iniciaren al costat esquerre, en l'anomenat "Camp de baix", propietat llavors de la família Bartrolí, de Banyoles, i després es continuà (més tard) en el "Camp de dalt", ja avançada la dècada dels setanta.

La propietària d'aquest segon camp, la Sra. Maria Antònia Bach, de Fontcoberta, va accedir a vendre la propietat al Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, l'any 1980, gràcies als bons oficis de Ramon Caixàs, Jaume Butinyà, Ramon Sarquella, Pere Comas, Erundí Sanz i algun altre.

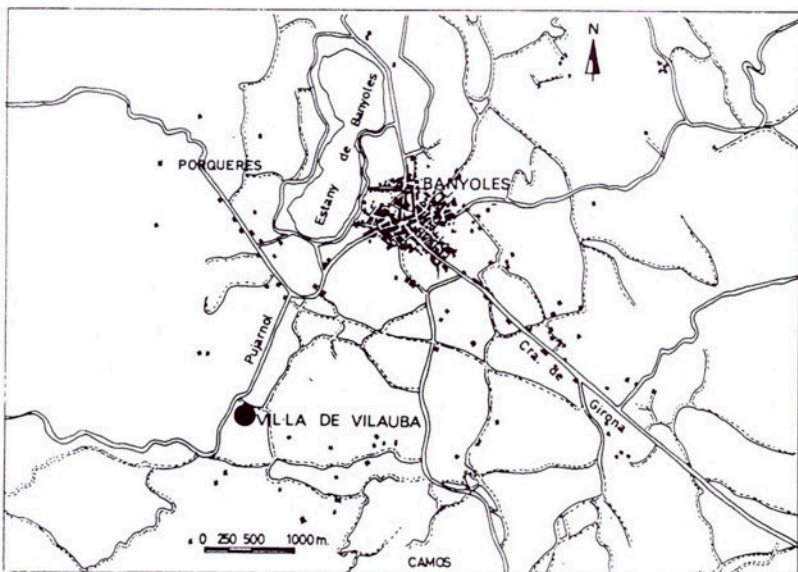
Les excavacions a Vilauba s'han intensificat cada vegada més. A partir de 1978 les van tornar a iniciar Josep M. Nolla i Josep Tarrús. Durant els primers cinc anys hi van participar fins i tot les universitats angleses de Bradford i Durham i s'obtingueren estimables ajudes econòmiques de la

British Academy Society of Antiquaries of London i The Meyersten Fund (d'Oxford).

En el "Camp de baix" es porten descobertes tota una sèrie d'estructures i habitacions i conduccions d'aigua, corresponents a diverses fases d'ocupació i a superposicions. En el "Camp de dalt", on s'excava actualment, s'ha descobert un *torcularium* o lloc on se situaven la premsa de l'oli i altres instruments per a obtenir aquest líquid, datable del segle VI dC. Aquest sector, però, evidència un moment d'expansió i progrés, sobretot en el segle IV dC. La vil·la sembla tenir el seu origen en l'època baix-republicana i es

continua encara sota el domini visigòtic. Segurament que les instal·lacions foren abandonades a cavall entre els segles VII i VIII.

Entre les troballes més interessants cal esmentar un fragment de làpida de marbre amb inscripcions que permet fer pensar si Vilauba era el centre d'un *fundus* imperial. També s'han trobat nombroses monedes de bronze alt i baix imperials, ceràmica de totes les èpoques i varietats (campaniana, itàlica, emporitana, terra sigil·lata de tots els tipus —aretina, sudgàl·lica, hispànica, africana, "lucente"—, visigòtica), alguna peça de bronze de l'arnès d'un cavall, etc.

L'abandonament de Vilauba

“La magnífica troballa d'un arnès sencer de bronze pertanyent a la brida d'un cavall, peça clarament situable en un context visigòtic a tota la península, ens corrobora la importància d'aquest animal al final de l'ocupació de Vilauba.

Aquest final (s. VII) de la vil·la amb el seu posterior abandonament ocorregué de manera gradual i sense que arqueològicament hàgim pogut constatar cap causa violenta que accelerés aquest procés.

La causa de l'abandonament en aquesta època és difícil d'explicar com no sigui pensant en el gran malestar i la inseguretad social que provocà la guerra civil entre Vitiza i Akhila II, que facilità la posterior invasió sarraïna a l'inici del segle VIII (...)

Sigui quina sigui la causa i el moment final de Vilauba, volem recordar la presència d'una petita explotació agrícola, tipus masia, d'època alt-medieval, en una zona propera més alta que manté el topònim Vilauba, a partir, almenys, del s. X dC.”

(Roure, Castanyer, Nolla, Keay i Tarrús, a *La vil·la romana de Vilauba*, Girona, 1988.)

Emplaçament de la vil·la romana.

EL FIL HISTÒRIC

6

*Can Mariscot ja és
esmentat l'any 1275.*

18

A l'hora de voler esbrinar els detalls de la història de Camós ens trobem força mancats d'esdeveniments de relleu. Sembla que la foscor del temps se'ls hagi engolits. És difícil donar a conèixer una successió de fets de contingut important que puguin despertar un interès destacat pel Camós pretèrit. Els antics documents parlen, sobretot, de les dues parròquies inicials, de les restauracions portades a terme, d'abats i canonges, de monjos i preveres i d'altars i capelles. I és que la història de Camós gira entorn de l'edificació i conservació de les dues esglésies

—Sant Vicenç i Santa Maria— i de l'inici del culte i devoció a Santa Magdalena de Noves.

El lloc de Sant Vicenç de Camós és documentat ja l'any 1019 en la donació que Ramon Bonhom va fer, a la canònica gironina, de terres que estaven situades en aquests indrets.

En 1372 ja són documentats els dos nuclis de poblament actuals en ocasió de redimir l'impost de bovatge al rei Pere *el Cerimoniós*.

El fogatjament corresponent a l'antiga parròquia de Sant Vicenç li atribuïa, l'any 1380, 37 focs eclesiàstics. A Santa Maria de Camós n'hi

ressenyava 20 i 1 foc d'aloer. El 1553 ja es parla de 48 focs.

Els camosins també tenien ànsies d'una major llibertat i ja l'any 1447 van intentar alliberar-se de les jurisdiccions senyorials i passar a dependre de la corona.

El terme de Camós era, el 1698, una batllia reial i el cap de municipi era l'antiga parròquia: Sant Vicenç de Camós.

Era una parròquia en la qual, òbviament, abundaven els masos, alguns d'ells d'arrels antiquíssimes i amb una perduració important. Encara

avui en trobem alguns amb noms i cognoms que resulten ben familiars.

Dels manuscrits que, en el seu dia, havia ordenat l'inoblidable historiador Mn. Lluís Constans, podem treure la referència a masos l'origen dels quals es perd en un passat molt llunyà. Tenim, per exemple, el mas Mariscot de Croanyes (esmentat l'any 1275), el Vilarnau (documentat el 1261), el Congost (de 1270), el mas Oliveres (1275), Ros i Besalú (1279), Pugador (1300), Prat (1313), Palau (1339), Mir i Garrabà (1356) i Pigem (1490). A la relació hi figuren altres noms més difícils de relacionar amb les cases

existents, possiblement perquè, en el decurs del temps, han sofert molts canvis de fisonomia i fins i tot d'emplaçament.

Els habitants d'aquests masos, i d'altres sortits o descendents de cases senyoriales, han anat teixint el fil històric del poble i, a vegades, perpetuant el seu nom. Del pretèrit llunyà és important esmentar l'existència d'un Pere de Camós, fill de Riembalt de Camós, relacionat amb la catedral de Girona, l'any 1245. De Bernat de Camós, batlle de Verges (1275). D'un altre Bernat, prevere de la Seu de Girona (1358), i d'un Guillem de Camós, situat a Pineda en 1553. El nom del poble, convertit en una mena de cognom, es trobava ja llavors escampat arreu...

Si hem de referir-nos a l'evolució de la població en el decurs d'uns quants segles, ens adonem que el creixement de Camós ha estat durant molt temps pràcticament nul. L'augment més important va donar-se a les acaballes del segle XIX, per baixar de sobte i tornar a refer-se cap al tercer decenni del segle XX. Més tard, després de la Guerra Civil, va produir-se un flux

Camós fou un poble de monjos i preveres.

Evolució de la població de Camós

Any	Habitants
1378	261
1427	194
1718	248
1787	295
1860	715
1900	464
1930	652
1960	539
1981	635
1986	618
1990	624

migratori de jovent cap a la ciutat de Banyoles, per a dedicar-s'hi a activitats industrials i comercials en detriment de la feina agrícola en el seu lloc d'origen, i aquest fet va anul·lar el dèbil creixement demogràfic d'aquells moments. Però també és cert que, a partir d'aquesta mateixa època i, sobretot, en l'actualitat, quan els mitjans de transport a l'abast de tothom permeten viure a Camós i treballar en un altre lloc, la proximitat amb Banyoles representa un paper importantíssim i pensem que, a curt o mitjà termini, aquesta circumstància serà molt favorable per a poder enregistrar un major creixement d'habitants a Camós.

L'EDAT MITJANA

7

Els pagesos de remença.

20

Hi ha constància documental que, en 1184, Guillem de Camós va donar unes propietats que tenia a la parròquia de Biert al monjo Ramon, cambrer del monestir de Banyoles. Pel febrer de 1188, Ramon Vidal ven un terreny a Camós per 11 sous barcelonesos. En una escriptura de fundació d'un benefici a l'església de Cornellà de Terri, de 1194, es parla del delme d'un camp de Berenguer de Camós. El 23 de desembre de 1206, Pere Berenguer de Camós i la seva mare Guillema evacuen diverses propietats a favor de l'Església de Girona. El 19 de maig de 1211, Bernat de Camós ven en franc alou a Renau del Puig diversos masos i honors situats a Santa Maria i a Sant Vicenç de Camós. Un habitant d'aquesta parròquia, Deulofed de Vilarnau, ven a Arnau

de Leveta una peça de terra per 59 sous barcelonesos, en 1255. A Santa Maria de Camós hi tenia drets dominicals el cavaller Bernat de Camós, que els ven a Bernat de Puigdecans pel març de 1259. Uns mesos després, també ven a Pere de Guarnallo la meitat de la condolina de Matamors, per 166 sous. En 1276 hi ha documentat Bartomeu de Brenys, clergue camosí. El 29 de gener de 1280, Guillem de Camós, cavaller, subscriu la donació en dot del mas Ferrer, feta per Guillem Ferrer de Croanyes i la seva esposa, de Sant Vicenç de Camós, a favor del seu fill Bernat, per raó de noces amb Maria, filla de Barceló Besalú, de la mateixa parròquia.

El 9 de maig de 1296, el bisbe Bernat de Vilamarí atorga als banyolins Eimeric d'Usall i Arnau Llorens la

dècima dels fruits de dues vinyes que posseïen al puig de la Creu, a la parròquia de Santa Maria de Camós, una de les quals fou comprada a Bernat de Camós.

El 8 de febrer de 1300, Ramon de Puig de Camós, redimit de la cambreria del monestir de Banyoles, es fa home propi i sòlid de l'abat, prestant-li homenatge a mans del seu procurador, Bernat de Vallespirans. En 1312, el prior de Santa Maria de Cervià subscriu la venda feta per Ramon de Cornellà a Ramon Bret de Corts d'una peça que tenia a Camós per dit priorat. En 1319, el monjo banyolí Jaume d'Ermedàs pagava cens al bisbe de Girona per la part del delme que rebia a Sant Vicenç de Camós.

En 1324, els camosins Guillem Teixidor i Ramon Mascaró van violentar una serventa grega de Pere Plana de Banyoles i foren denunciats al veguer de Girona. En una carta de 1326, on s'expressen els límits de la vila de Banyoles, s'esmenta el *villarium de Novis*, és a dir, el mas del puig de Santa Magdalena, de Sant Vicenç de Camós.

Consta, també, que, en 1334, l'abat de Banyoles s'havia apoderat, sense títols legítims, de la jurisdicció de Sant Vicenç i Santa Maria de Camós. En 1346, Guillem de Congost, de Sant Vicenç, compra una peça de terra a Guillem de Mitjavila. El 7 de febrer de 1355, Guillem del Vilar, propietari del mas Masqueró, de Santa Maria de Camós, ven a Pratedemont, de la mateixa parròquia, el camp "del Bruguerol" que tenia pel prior de Santa Maria de Cervià quant a la meitat i la resta del benefici diaconal de Sant Vicenç de Camós. En 1358 apareix documentat Guillem Mir, de Sant Vicenç, home propi de l'abat de Banyoles.

En 1362 es formalitza la carta nupcial de Guillem de Closes —parròquia del Calç— i Elisenda des Congost, de Sant Vicenç de Camós, que permet conèixer detalls interessants de l'època. En 1367, l'abat del monestir de Banyoles estableix a Joan de Congost-Damont, de Sant Vicenç de Camós, la "vinya de l'abat", en el lloc anomenat "el Prat". El dret de

bovatge de les parròquies de Santa Maria i Sant Vicenç de Camós —a més de moltes altres— és venut, en 1372, pel rei Pere III per atendre les despeses de la guerra de Sardenya. En 1378, Jaume de Soler, preposít de l'almoïna del Pa de la Seu de Girona, confessa tenir per ella el mas Serrat de la muntanya de Camós. El 5 de juliol de 1388, Pere Bartomeu de Cruanyes ven a Mariscot, de Sant Vicenç de Camós, igual que el venedor, un camp en el "Pla de les Pedreres". Aquest document parla ja de l'ús de l'anomenada "pedra de Banyoles".

Els abats de Banyoles feien sentir la seva veu a Camós.

El 23 d'agost de 1409, Francesca, propietària del mas Carreras de Noves es confessa dona pròpia de l'abat de Banyoles, Guillem de Pau. Entre els llocs protegits per Alfons *el Magnànim*, pel privilegi de 15 de març de 1420 a favor del monestir de Banyoles, figura Camós. El 24 de juliol de 1438, Guillem Benedicto, monjo cambrer del monestir banyolí, estableix a favor de Narcís Llapard l'antiquíssim mas Llapard de Matamors, el qual havia estat renunciat pel pare del dit Narcís a favor de la cambreria d'aquell cenobi per raó de l'estat de ruïna a què l'havien reduït els terratrèmols, i promet reedificar-lo.

Quan el 15 de desembre de 1466, en plena guerra civil catalana, la reina Joana ordena als remences de determinats pobles que acudeixin a protegir Girona, Besalú i Banyoles, esmenta també els de Sant Vicenç i Santa Maria de Camós. El 7 de juny de 1477, els jurats de Girona escriuen al rei notificant-li que l'agutzil de la Cúria Reial gironina, Pasqual de la Mel, ha estat assassinat en el poble de Santa Maria de Camós, quan es dirigia a la vall de Cornellà portant ordres per a estrènyer el setge de Pontós.

El 3 de juliol de 1486, en el convent de Sant Francesc de Girona és llegida i acceptada, davant la plana major del moviment remença, la sentència arbitral de Guàdalupe. Entre els 40 delegats més significats n'hi havia de Santa Maria de Camós.

LA INFLUÈNCIA DELS JUEUS

8

*Els préstecs
monetaris foren una
de les activitats dels
jueus.*

22

A la baixa edat mitjana hi ha disperses per les terres gironines un conjunt de comunitats jueves amb notable pes específic dins la vida d'alguns pobles o ciutats com ara Besalú, Girona o Banyoles. Esmentem aquests tres llocs, d'altra banda, perquè l'acció dels jueus que hi resideixen té una zona d'influència que abraça els poblets de la rodalia, sobretot en l'exercici del prestament. Els jueus, en efecte, a part de cabalistes i moralistes, destacaven per la dedicació als oficis artesanals i al comerç; a vegades assolien càrrecs importants gràcies als seus coneixements en medicina o altres especialitats, però, sobretot, excel·lien en

qüestions referides al diner: compra-venda, préstecs, canvis,... Precisament per la part de l'economia era per on es guanyaven la simpatia dels reis, que els protegien a canvi de rebre'n, quan convenia, ajuts pecuniaris.

Els habitants de Camós van comptar-se entre els qui, en diversos moments, van necessitar la intervenció dels prestadors jueus.

Una de les primeres famílies que hi apareixen vinculades és la de Rieimbau de Camós, personatge que posseïa molts béns immobles. Pel gener de 1216, Moisès Cabrit, —d'una nissaga jueva de Banyoles ben notable, que es convertiria al

cristianisme l'any 1391—, Bonastruc Escapat i Vidal, fill de Jucef Batlle, cancel·len a l'esmentat Rieimbau les quantitats que els devia, excepte uns censos de la fiança feta al seu germà Pere de Camós. Pel febrer de 1228, consta documentada l'acceptació feta per Pere Guillem de Corts, amb obligació especial a l'esmentat Rieimbau de Camós, de tots els honors que posseïa a Corts i promesa de donar-li la tasca dels fruits resultants fins que fos redimit l'empenyorament que tenia fet a Caravita. Aquest darrer pertanyia, també, a una família jueva molt coneguda, els components de la qual

eren, sobretot, especialistes en operacions de compra-venda. L'any 1274, Riembau ja era mort, i és el seu fill Arnau de Camós, casat amb Brunisenda, qui rep en préstec 400 sous melgoresos del jueu gironí Bellhom Efraïm. Pel gener de 1288, és el també jueu gironí Salomó Bonafé qui manifesta que Arnau de Camós li deu encara 600 sous, si bé li cancel·la tots els altres deutes. Amb l'Arnau ja difunt, és el seu fill Guillem de Camós el qui, en el mes d'octubre de 1291, reconeix a Salomó Bonafé haver rebut prestada certa quantitat. Tres anys més tard, Jucef i Salomó, fills respectius de Salomó i d'Abraham Bonafé, fan definició general a favor de Guillem de Camós.

Pel desembre de 1303, Mair, fill del jueu Salomó —difunt— de Besalú, ven a l'abat Bernat

del monestir de Banyoles i a Bernat d'Avinyó, prior claustral, per 350 sous, un mas situat al puig de Santa Magdalena de Noves, dins la parròquia de Sant Vicenç de Camós, i els censos i tasques, i altres peces situades en el puig d'Estanyell.

El 4 de desembre de 1320, són Joan Cases i la seva muller, ambdós de la parròquia de Santa Maria de Camós, els qui confessen haver rebut diners del jueu Samuel Astruc i prometen abonar-li el lucre.

L'any 1330, Moisès Cabrit, jueu de Banyoles, i Abraham Maimó, de Girona, concerten un préstec de 1.000 sous barcelonesos a favor de Bernat Estrada, de Santa Maria de Camós. Tres anys després, el beneficiari del préstec, junt amb la seva muller i la seva mare, fan la indemnització d'aquests 1.000 sous, obligant-hi les terres del mas Estrada.

Moisès Cabrit fa, encara, altres actuacions a Camós. En 1339, firma escriptura de procura a favor de Bonjuhà Salendí, també de Banyoles, per cobrar el deute de Maria Fàbrega i el seu marit Pere Martorell, de la parròquia de Santa Maria. I el

Als jueus els atribuïen moltes pràctiques sacrílegues.

Tipus de jueu català.

1340, Bonjuhà Salendí, firma època de 40 sous a favor dels esmentats cònjuges, a compte de la quantitat de 300 que li havia de pagar Pere Fàbrega de Porqueres, germà de Maria.

Molta gent de la comarca —Camós inclòs— devia estar sotmesa, per tant, a la usura dels jueus i això possiblement generava, algunes vegades i davant les dificultats, tensions i rancúnies. Aquí es trobaria, almenys en part, la raó per la qual en les brutalitats de l'assalt al call de Girona, de 1391, van participar-hi molts pagesos de Banyoles i dels pobles de la rodalia.

LES DUES PARRÒQUIES

9

24

Tant l'església parroquial de Sant Vicenç com la de Santa Maria es troben situades en llocs força enlairats. Segurament que, quan les van construir, van tenir molt en compte fer-ho en emplaçaments consistents, donada la circumstància que en els temps vells els terrenys de les valls sovint eren pantanosos, almenys mulladencs i, per tant, poc o gens aconsellables per a edificar-hi.

L'església de Sant Vicenç, que en el decurs del temps ha sofert molts canvis i reformes, forma ara un conjunt harmoniós i és situada arran de bosc. És d'origen romànic, té la portada

d'arc de punt rodó i sobresurt de l'entorn per la seva bellesa i per la vistositat del campanar.

No està mancada de llegenda, ja que s'explica que, primer, van començar a construir-la en un altre indret i no hi havia manera que les obres prosseguissin perquè, de nit, les eines desapareixien i sempre havien d'acabar recollint-les en el lloc on avui s'alça el temple parroquial. Això va fer decidir definitivament les autoritats eclesiàstiques a construir-la allà on està, considerant que és on el sant volia ser honorat.

L'any 1058, la comtessa Ermessenda va restituir

l'església de Sant Vicenç de Camós al bisbe Berenguer de Girona i gairebé cent anys més tard, en 1156, fou Berenguer d'Anglès qui va novament restituir-la, essent llavors bisbe de Girona Berenguer de Llers, com consta en el Llibre Vert del Capítol de la Seu.

Durant els segles XIV i següents foren naturals d'aquesta parròquia alguns monjos de Sant Pere de Besalú i també diversos canonges de Sant Feliu de Girona. Tot plegat demostra, doncs, que la vocació religiosa estigué força estesa a Camós.

Conta, també, la història, que durant la invasió francesa dels

Sant Vicenç.

anys 1693 i 1698, aquesta parròquia va sofrir nombroses i horribles vexacions i que, l'any 1809, novament foren els francesos els qui tornaren a saquejar-la i, el que és pitjor, a assassinar bàrbarament alguns dels feligresos.

L'altra església parroquial, la de Santa Maria, (esmentada ja com a tal l'any 1359), també ha sofert moltes transformacions en el decurs del temps. Abans era sufragània de l'església de Sant Vicenç. El seu estil inicial fou el romànic, si bé una reforma gairebé total, del 1906,

va desvirtuar el primitiu aspecte. Conserva alguns elements originals, com un tros de mur (del cantó sud) amb una finestra de doble esqueixada. A l'interior hi ha dues piques de procedència molt primitiva. La portada, en canvi, és d'estil barroc.

La parròquia de Santa Maria fou coneguda, també, per Camós de Santa Teresa, per raó que aquesta santa s'hi venera des de 1658. Fou un dominicà, el pare Vidala, el qui hi va instal·lar i consagrar l'altar dedicat a santa Teresa.

El lloc enlairat on es troba el temple de Santa Maria permet allargar la vista cap a Banyoles i la seva esplanada, valorant, encara més, aquest indret, privilegiadament situat.

Santa Maria.

Folklore religiós

Santa Maria de Camós, 1771

“Lo dilluns de la Semana de la Assensió se fa la Professó de las lletanies: Se comensa antes de la punta de sol, luego que hi ha gent per portar la Creu, Ganfaroses y Atxas, se fa tot cantant las lletanies dels Sants al Pla de Camós, y en la ultima Creu se llegeix lo primer Evangelí y luego de acabat amb sa oració se posa una Creu de cera en la de ferro: Lo mateix se fa en la segona Creu, que es la del mitg, ço se li llegeix lo segon Evangelí, sa oració, y si possa creu de cera, en la tercera Creu, que es de Mas Martorell, prop de la plassa, se llegeixen los dos restants Evangelis amb sas oracions i benedicció de terme: les preces en la Iglesia”.

“Maig. Als 12. Benedicció de rosas i flors al ofertori de la missa.”

(Arxiu Parroquial de Santa Maria de Camós. “Llibre de Institucions”. Reproducció textual manuscrita COMARCA — apartat V, pàgina 94. C.B.C., Banyoles 1981—)

SANTA MAGDALENA DE NOVES

10

26

Situada al bell cim d'un turó del terme municipal de Camós, prop del Matamós, aquesta petita església romànica d'una sola nau data de les acaballes del segle XI. La història diu que, antigament, fou possessió d'un destacat jueu de Banyoles que hi va fer estroncar, per un temps, el culte catòlic fins que, l'any 1303, l'abat Bernat va restablir-lo. Consta, també, que cap al segle XVI la devoció envers la santa era extraordinària. Fou instituïda una confraria i almenys tres vegades per setmana se celebraven misses i es tocaven les campanes. La primera visita pastoral data de l'any 1544.

Santa Magdalena de Noves.

En aquell temps, renovat totalment el culte, va construir-se el retaule que encara avui es conserva. Una obra d'art molt valuosa, on es barregen l'estil gòtic, el plateresc i el renaixentista. És una joia que desperta interès a tots els especialistes en història de l'art i més ara que s'ha aconseguit restaurar-lo, salvant-lo de la ruïna, després de molts treballs laboriosos .

Pel que diuen els tècnics experts, l'edifici actual sembla ser fruit d'una reconstrucció

global del temple original que, de segur, va esfondrar-se en bona part abans del segle XVI, probablement per efectes d'algun terratrèmol.

Es dedueix que de l'edifici primitiu es conserven parets, l'absis lateral, la base del mur de ponent i bona part de la façana principal. Es creu que la resta s'hauria reconstruït en els alhors del retornament al culte de la capella. Amb aquesta reconstrucció s'hauria modificat la capçalera del temple, eliminant l'absis primitiu.

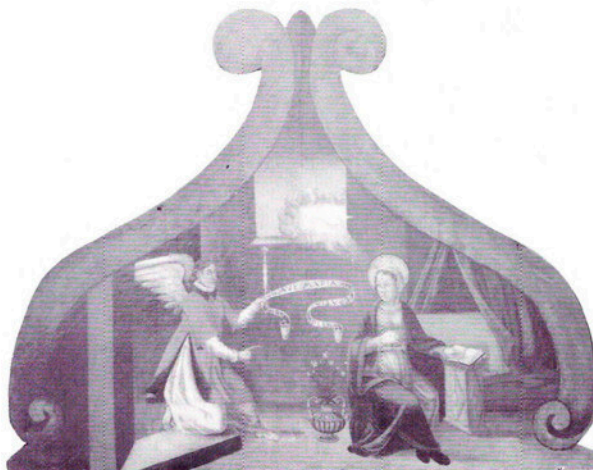
En emprendre's les darreres restauracions —obres que s'iniciaren el juliol de 1991 i acabaren el maig de 1992—, quasi no se sabia per on començar a causa de l'estat pèssim de l'ermita. Es va seguir, més o menys, aquest ordre: refonamentació dels murs laterals, desmuntatge de les cobertes, reforçament del conjunt, millorament de l'accés al terrat del porxo, renovació de tot el paviment, acabats exteriors, etc., sense mai fugir de la línia que cal conservar. Tasca important i acurada dels arquitectes, de l'aparellador i dels constructors.

La inauguració de les obres de restauració, portades a terme gràcies a la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Girona, el Consell Comarcal del Pla de l'Estany, l'Ajuntament de Camós i el Bisbat de Girona, es va celebrar el dia 19 de juliol de 1992, amb importants actes organitzats pel mateix Ajuntament i el Grup d'Esplai. L'ofici i la benedicció de les obres i de les noves campanes estigué a càrrec del bisbe de Girona, Jaume Camprodon. Hi assistiren les diverses autoritats, i el dinar de germanor, en el pavelló cobert, va agrupar més de 500 persones. Van completar la jornada sardanes i balls.

El culte, a Santa Magdalena de

Noves, ha anat perdurant, al llarg del temps, amb més o menys intensitat, depenent sempre de l'època i de les circumstàncies. Pensem que ara, després d'aquesta restauració tan encertada i laboriosa i amb el retorn del valuós retaule, que estigué des del 20 de gener de 1978 al Museu d'Art de Girona per tal

de poder restaurar tots els 16 quadres que el componen, la devoció encara anirà en augment. S'ha de reconèixer, d'altra banda, que ja fou veritablement miraculosa la circumstància que aquest retaule es pogués salvar durant la perillosa època del principi de la Guerra Civil de 1936-1939.

Retaule restaurat de Santa Magdalena de Noves.

L'EPIDÈMIA

11

28

Segons assegura l'historiador doctor Chia, des de 1508 a 1522 la pesta i altres malalties contagioses van assotar fort molts llocs del Principat de Catalunya i encara més terribles i espantoses foren les epidèmies enregistrades en 1530 i durant els anys següents.

A aquest període de calamitats va seguir-ne un altre de molt llarg en què es gaudí de bona salut, fins que un nou rebroll de pesta va aparèixer cap a l'any 1558. Per espai d'alguns anys va poder deslliurar-se la comarca banyolina dels estralls, fins que en 1580 va estendre's per tota Europa una

epidèmia anomenada "cucurella", de la qual se suposa que va atacar un gran nombre d'habitants; un mal eminentment contagiós i que va fer que no hi hagués per aquests indrets "persona que no'n fos tocada". Finalment,

en 1586, va presentar-se a Sant Vicenç de Camós i Palol de Revardit un espantós brot epidèmic que va alarmar tothom.

Tal com descriu el doctor Mascaró en el seu llibre "Topografia Médica de Bañolas", les primeres invasions fortes d'epidèmia varen atacar els pobres veïns de Sant Vicenç de Camós

En iniciar-se l'edat moderna es van començar a buscar remeis contra les epidèmies.

La Torre de Dalt, de Santa Maria de Camós, devia ser testimoni d'antigues epidèmies.

i ompliren de temença la gent de Banyoles, que devien suposar que no tardaria gaire a visitar-los el terrible hoste. Afortunadament no fou així i, segurament gràcies a les mesures sanitàries empreses, especialment la comunicació, quedà l'epidèmia limitada —segons s'explica en el referit llibre— a Sant Vicenç de Camós, Santa Maria, Corts, Palol de Revardit, Granollers de Rocacorba i Sallent. Tenint en compte la proximitat amb Banyoles, va ser una gran sort que l'epidèmia no pogués penetrar en un sector urbà tan important.

Les campanes de Sant Vicenç devien tocar a mort moltes vegades, en temps d'epidèmia.

“La primera casa invadida fué la de un tal Gelats de San Vicente de Camós, brasero, hombre pobre y que vivía de su trabajo y con “prou” miseria, debiendo ayudar a “sa muller, fill i filla”. De esta familia murió primero el hijo y a los dos o tres días, la hija; y a los seis o siete el padre; salvándose únicamente la madre.

De la casa Gelats se propagó el mal a la de Foselles, muriendo también “un minyo i una minyona” y a la vez extendiéndose la epidemia a “casa de'n Pujol de la mateixa parroquia, el qual anà ajudar de soterrar los de la primera casa, que foren Gelats, fill i filla”; en esta casa murió primero una hija de 5 ó 6 años, y después, en menos de 24 horas, fallecieron “en Pujol” y su mujer, quienes fueron enterrados “en un clot”.

Topografía Médica de Bañolas, del doctor José M. Mascaró y Castañer. Any 1914, pág. 379.

Des de l'edat mitjana, les epidèmies delmaren, sovint, la població.

EL SEGLE XVII

12

30

Tot i que l'edat mitjana, amb la clàssica divisió cronològica convencional, ja estava acabada, molts dels usos i costums medievals encara subsistien i ocasionaven enfrontaments entre els diversos sectors. El 3 de desembre de 1603 hi ha una sentència donada per la Reial Audiència de Catalunya a favor de l'abat, monjos i oficials del monestir de Banyoles, en la qual es declara que els pagesos i habitants de diverses parròquies de Banyoles i de la rodalia, entre elles la de Sant Vicenç de Camós, estan obligats encara a pagar les tasques d'acord amb les capbreuacions, una vegada pagat el delme dels fruits que en aquelles terres es recollien.

El 4 de maig de 1651, les parròquies de Santa Maria i de Sant Vicenç de Camós participen, junt amb altres, en la processó extraordinària de rogatives que es fa fins a l'estany de Banyoles portant els cossos dels sants Emeri i Martirià, per implorar el favor celestial davant d'una espantosa sequera que assolava la comarca.

El 13 d'octubre de 1658 es beneeix el retaule de l'església de Santa Maria de Camós dedicat a Santa Teresa de Jesús.

Cap al final del segle, els camosins viuen de prop els sobresalts de la guerra amb els francesos. Se'n coneixen

Els francesos s'emportaren, en 1694, les campanes de Santa Magdalena de Noves.

notícies a través del que en quedà escrit en el llibre de la Confraria de Santa Magdalena. Val la pena destacar alguns paràgrafs d'aquest text de 1695. El comentari comença referint la presa de Roses per les tropes franceses del Duc de Noailles (1693) i les successives capitulacions de Palamós (principi de juny de 1694), Girona (29 de juny), Hostalric (juliol) i Castellfolliot (setembre), fins que les tropes castellanques van obligar els francesos a fugir d'Hostalric. El Duc de Noailles estigué molt de temps per Banyoles i els seus soldats campaven per la rodalia i cometien tota mena d'excessos. A Camós mateix

agafaven el blat de la gent per donar-lo als cavalls, van robar les campanes de l'església i les van trencar, van imposar contribucions pecuniàries que el poble no podia pagar (360 lliures cada mes) i prestacions personals, per la qual cosa molts habitants optaren per fugir i amagar-se a la muntanya.

El 24 de gener de 1695 caigué una forta nevada. La neu va durar vuit dies.

A la primavera de març de 1695 —sempre segons la narració del Llibre de la Confraria de Santa Magdalena— els francesos intentaren cremar les dues parròquies de Camós i tota la vall i van incendiar algunes cases, acció que motivà l'alçament de miquelets i pagesos. Hi va haver topades

Episodis de la Guerra amb França

“...sen portaren molt blat de esta parochia, lo qual davan a nals cavalls, que era terror, y per las casas no dexavan res, finestras ni portas, y que dit any fou molt estèril y en dits temps sen aportaran las campanas de santa Magdalena. La primera sen aportaran als 19 setembra 1694, la petita, y se la portaran a Banyolas, tota la romperan a trosos y la grosa sen aportaran als 20 setembra 1694 y lo poble ho va veura y los ho llavaran en lo bosch den farrer de Novas. Ja li havian trencadas las ansas y prengueren un gavayx y fou

ocasió de cobrar la trencada a trosos, la qual aportaran ab una cavalcadura y los posaran a la yglesia de St. Vicenç de Camós.

I dit any feran pagar contrubesiions per los llochs y vilas, que las Uneversitats no podian tenir ni tampoc trobavan diners per manllavar, que St. Vicenç y Sta. Maria feyan de contrubusió cada mes 360 lliures y la demès gent fugí a la muntanya perquè los volian gafar per pasar a altrás terras (...).”

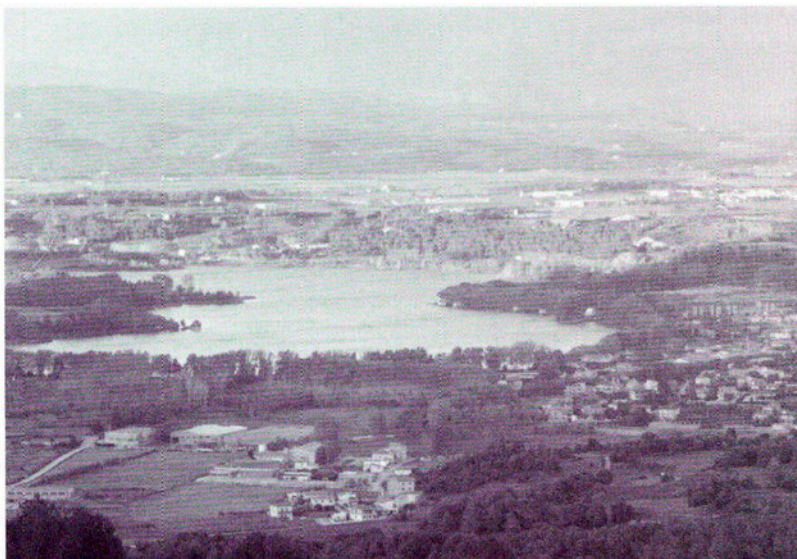
(Llibre de la Confraria de Santa Magdalena. Arxiu de la Parròquia de Sant Vicenç de Camós).

posteriors al pont de Sant Roc i en el bosc de Malatosquera, prop d'Olot, i els francesos van tenir una gran desfeta. El 10 de març van intentar cremar la

plana de Bas, però també foren derrotats. Més tard, però, van fer volar “lo Castell fullit” (10 i 11 de juliol de 1695), el castell i muralles d'Hostalric (18 de juliol) i les muralles de Banyoles (25 de juliol).

Mentrestant, Camós continuava la seva petita evolució i s'anava allunyant del sistema feudal. Poc abans d'acabar el segle (1698) les dues parròquies —Santa Maria i Sant Vicenç— ja estaven constituint una batllia reial.

Les parròquies de Camós participaven en les processons que s'organitzaven fins a l'estany de Banyoles per tal de demanar la pluja.

Pasqual Madoz, a mitjan segle XIX, descriu els dos poblets de Camós d'aquesta manera:

" Santa Maria de Camós.

Situado en un llano, rodeado de montañas. Le combaten vientos del N y NE, su clima es frío y las enfermedades comunes las fiebres inflamatorias. Tiene 20 casas y una iglesia parroquial, la Asunción de Ntra. Sra., servida por un cura de ingreso; los vecinos se surten de aguas de fuente y de pozo para beber y demás usos domésticos. El término confina con S. Vicente de Camós, Palol de Revardit, Adri y Biert.

San Vicente de Camós.

Unión con Santa María.

Situado en la falda de la montaña de Rocacorva; le combaten los vientos de N y NE: su clima es frío y las enfermedades comunes las fiebres inflamatorias. Tiene 47 casas, una iglesia parroquial (S. Vicente), cuyo curato es de entrada y una capilla dedicada a Sta. Magdalena. El término confina con Santa María de Camós, Palol de Revardit, Adri i Biert. El terreno es de mala calidad; comprende parte de las montañas de Camós y Rocacorva, donde hay bosques arbolados y de maleza; se cultiva algún plantío de viñedo y de olivar; le fertiliza un riachuelo, cuyas aguas dan impulso a las ruedas de 2 molinos harineros. Los caminos son locales y de herradura. El correo lo recogen los interesados en Bañolas, los domingos, martes y viernes y lo despachan los lunes, miércoles y sábados. Produce: centeno, maíz, mijo, aceite poco, vino inferior y hortalizas; cría ganado vacuno y de cerda; caza de conejos y perdices y pesca de barbos. Industria : los referidos molinos de harina. Población: incluida la del lugar de Sta. María, 35 vecinos de catastro, 174 almas. Cap. prod.: 2.339.600. Imp.: 58.490. El presupuesto municipal asciende a 1.600 reales y se cubre con reparto vecinal."

(Madoz, Pascual. *Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar.* Madrid, 1846.)

Pasqual Madoz (s. XIX), un dels recopiladors de dades de Camós.

Joaquim Botet i Sisó, en el volum referit a la província de Girona de la Geografia General de Catalunya dirigida per Francesc Carreras Candi, escriu, a la primera del segle actual, entre altres detalls :

"Lo districte municipal de Camós, format pels dos pobles de Sant Vicens de Camós y de Santa Maria de Camós,(...) té 140 edificis y alberchs y lo poblan 464 habitants de fet y 467 de dret, dels quals 61 saben llegir y escriure. Pel seu sexe y estat civil se distribueixen així :

Hòmens: solters, 146; casats, 103; viudos, 9; total, 258.-

Dones: solteres, 92; casades, 103; viudes, 11; total, 206.- Y per nuclis de població, com segueix : Sant Vicens, cap de districte...95 edificis y alberchs, 345 habitants. Santa Maria, a 1.200 m. de St. Vicens, 45 edificis y alberchs, 119 h.

Tant l'un com l'altre poble, tenen la població per complert espargida, havent-hi cases que distan del primer 4.457 m. y del segon 5.572. (...)

Hi ha camins rurals, de St. Vicens a Corts y a

la carretera de Gerona a Banyoles; de Sant Vicens a Banyoles per Miànegues; de Sant Vicens a Banyoles per Santa Maria, y de Sant Vicens a Amer per Pujarnol. Té una escola pública elemental complerta d'assistència mixta. Pertany al districte electoral de Vilademuls.

La indústria hi està reduhida a un molí fariner, una prempsa d'oli y tres rajoleries y terriceries.

Per comunicar-se ab Gerona utilisa los carruatges que fan lo servey entre aquesta ciutat y Banyoles.

Sant Vicens celebra la festa major lo diumenge següent a Pasqua granada y Santa Maria quinze dies després. En aquest derrer s'hi celebra també un aplech lo diumenge següent a la Mare de Déu d'agost. Lo primer dista de Gerona 15 km., lo segon 14. (...)

Fa poc s'han trobat en lo terme obgetes de la època romana: sepultures fetes de teules, ceràmica, monedes y una curculla de bronzo plena de plom."

(Botet i Sisó, Joaquim. *Geografia general de Catalunya. Provincia de Gerona*. Establiment Editorial d'Albert Martín, Barcelona, s.a.)

Josep Maria Corominas i Mn. Jaume Marquès, en 1972, escrivien:

"Etimología. La forma más antigua de este topónimo es Camós (1019) que pasa a Camonos (1058) y Camonibus desde el siglo XIII; puede ser una forma paralela al occitano Cambon, que significa prado o campo fértil. Creemos que es la etimología más adecuada al paraje.

Es posible que derive de la raíz celta camb, de donde el catalán camó, que significa pina o curvatura. También corresponde a la topografía de este valle, cuyo borde forma un arco de circunferencia desde Miánegas hasta Cornellá.

Historia. El valle de Camós fue intensamente colonizado por los romanos. Los hallazgos efectuados en Camós son las sepulturas de tégula con opus testaceum en su parte inferior entre los

mansos Besalú y Subet. Allí mismo Alsius encontró un bronce en forma de pecten o peine y una moneda con el nombre de Filipo, emperador romano que reinó entre 244 y 249. (...)

La población se vio muy afligida por la peste que se abatió sobre la comarca de Bañolas a partir del año 1348. La visita pastoral del obispo Iñigo de Valterra en el año 1363 se hace eco de esa calamidad, al reseñar la devaluación de las fincas a causa de las "mortalitates". En San Vicente de Camós halló las fuentes bautismales sin cerradura o sin verja (sine clausura), la pared del cementerio derribada, las lámparas rotas, algunos clérigos ausentes, etc. Ese abandono puede ser índice de la postración en que dejó al pueblo la expresada calamidad."

(Corominas Planellas, José María y Marqués Casanovas, Jaime. *Catálogo Monumental de la Provincia de Gerona. La comarca de Bañolas*. Fascículo III. Gerona, 1972)

Botet i Sisó parla dels carruatges que empraven els camosins per anar de Girona a Banyoles.

33

LA VENERABLE PEDRA

13

La rectoria.

34

A Camós hi ha diverses cases antigues de pedra, de les que tenen bonica portalada, unes una mica restaurades i les altres no tant. La majoria han canviat de propietari en el decurs dels darrers anys, cosa que fa més difícil encara trobar arxius particulars que puguin documentar-nos sobre la seva existència i construcció. Algunes ja són desocupades, i és aconsellable no atansar-se gaire a llurs parets pel perill de desprendre's alguna teula i prendre mal.

Aquesta absència d'informació ens obliga a fer només un succint esment d'aquestes llars de construcció massisa, on no

manquen pas els festejadors, que són "els pedrissos que hi ha a cada costat de la finestra en les cases antigues per a seure-hi i conversar". Així de breu ens ho explica el diccionari.

Durant els anys del segle passat, els enamorats que volien establir relacions preliminars al matrimoni, havien de donar la cara de seguida a la casa de la noia i només així, i si es tractava d'un "bon partit", si era l'hereu d'una "casa bona", si els diumenges "anava a missa" i si "no se n'havia sentit a dir res", trobava el guaret força esbocinat, encara que no fugint en cap moment del marcatge de la mestressa

que a l'altre costat de la sala, asseguda, triava fesoles o apedaçava les calces de vellut.

De les cases de més escollida pedra d'aquest terme hem de destacar la Torre de Dalt, can Padrés, can Paisà i can Ribes, mostres d'un estil rural precàriament conservat en la trajectòria del temps; can Basses, on s'aixeca una gran torre quadrada; la rectoria de Sant Vicenç, d'encertada restauració, i especialment can Pigem, on l'atapeïda abundància d'heures envaeixen les parets d'aquesta important casa amb torre de defensa i pati emmurallat. Llàstima del seu abandonament, perquè es pot distingir, ja en la seva

singular façana, la magnificència d'aquesta important casa-palau.

Menció a part mereix can Llapart, del barri de Sant Maurici, d'una grandiositat remarcable i que sembla que fou aixecada cap als anys 1700, si hem d'atendre'ns a les dades que figuren a les llindes de les finestres. Curiosament, i cobrint tota la llinda d'una de les portes principals, hi ha ben remarcat un consell que fa referència a les fermances. L'hereu d'en Salvi Llapart, home que va patir els seus maldecaps, va deixar-hi gravada la següent inscripció:
SI EN TA CASA TENS
BONANSA / NOI SERA SI FAS
FERMANSA ANINGU MIRA/
LO QUE TENS I PAGAUTU
LODEUTA QUE/MEA DAT

Can Pigem.

MES MAL DE CAP FOU UNA/
FERMANSA DELS PASATS
FET PER SALVI/ LLAPART
ALS 7 MAIG 1756.

En arribar al nucli més cèntric i més important del poble cal decantar-se a l'esquerra i enfilars en direcció a l'església parroquial de Sant Vicenç de Camós, per a continuar, ara cap a la dreta, direcció amunt, no deixant la vorada de la muntanya anomenada de Sant Joan, poblada de roures, alzines i pins. Torna a aparèixer un planer de terrenys ubèrrims per arribar ja al Veïnat de Dalt, conegut més per Sant Maurici, on predominen les masies i edificacions d'aspecte atraient i d'escollida pedra.

Can Congost, casa encimbellada, ara

Can Llapart.

malauradament gairebé en abandó, blanqueja sobre un puig. S'explica un fet cert que va ocórrer en aquesta masia quan el masover va adreçar una perdigonada al primer aeroplà que va passar, pensant-se que era un gos esparver que volia atacar i menjar-se la llocada de polls que gratunyava en el paller.

Ben segur, fruit de molts acurats sentiments i també de la notable vocació religiosa d'altres temps, aquí, a can Congost, en la llinda de la porta principal de la casa, podem llegir-hi aquesta gravació:
POSSEIDORS·DESTA
RECORDEVS·DE·LAS
ANIMAS·DELS·PASSATS·
JOSE CONGOST·ME·FECIT·
LO DIA 20 DE ABRIL DEL ANY
1776·CAMOS.

ELS MASOVERS

14

*Veïnat d'en Ponç,
principal nucli de
masoveries avui
desaparegudes.*

36

Cap als anys quaranta, fa exactament mig segle, hi havia a Camós, comptades de memòria, unes 87 masoveries, de les quals, comptant-hi les de la muntanya, pràcticament ara no en queda quasi cap. Això dit amb perdó dels estadants de can Reparada Vell, Mestre Coix, Santus, Padrés i Magot, que sense torbar-nos a voler aclarir llur vertadera condició, sí que aquests podrien ser els únics supervivents. Cases de conreu entre les 15 i 40 vessanes, totes les masoveries abandonades i situades, la majoria, en indrets planers.

Amb el temps, l'accés a la propietat d'alguns i l'abandó

escalonat dels més, per incorporar-se majoritàriament a la bandera de la construcció i dels serveis, varen suposar els acabaments dels contractes amb els propietaris respectius, residents, aquests, en bona part, fora del poble. Contractes a mitges i a terços, amb repartiment de la collita a la mateixa era, en alguns casos. La majoria, però, mitjançant el pagament de l'anomenat "arrendament acotat", que volia dir en metàl·lic el dia del venciment, per Nadal o per Sant Joan.

En el decurs dels primers anys d'haver-se acabat la guerra, sí que hi hagué algun masover a qui l'amo va menar la pressa,

senzillament perquè llavors, de masovers, en sobraven o bé per motivacions de baixa rendibilitat, per divergències polítiques o perquè no anava a missa. Els darrers acomiadaments, en aquest període de temps, també es donaven a aquells masovers que, sense èxit, s'havien acollit a la "revisió de contracte", una llei promoguda per la República i que la guerra va fer avortar.

Més tard, en èpoques ja més assossegades, els arrendataris tocaren el dos per la seva pròpia saó, abandonant

l'enyorat horitzó que els havia vist néixer a ells i als seus antecessors, decisió dolorosa, però que el temps ha anat justificant molt encertadament, per haver pogut col·locar-se per hores en llocs de treball menys pesats i més ben remunerats, i a la vegada pogueren comprar-se l'habitatge, el que volia dir invertir en allò que seria definitivament seu.

Per tant, la debatuda reforma agrària, de la qual durant molts anys es va parlar; la temuda problemàtica i conflictiva reforma agrària que portava soroll i desavinences a desdir, pel que fa a Camós va anar

Can Bassas, antiga masoveria avui deshabitada.

fent-se plàcidament, per ella mateixa. Sense trontolls ni batusses de cap mena.

Finalment, cal dir que tots els conreus deixats pels masovers, pràcticament en la seva totalitat, continuen avui cultivant-se per aquells veïns, parents o coneguts que els ha interessat eixamplar el rem.

La Perpinyana, avui parcialment restaurada.

ELS ÀPATS

15

38

A Camós, de sempre, hi ha hagut vocació pels àpats i, més encara, pels bons àpats. Si bé és cert que en el terme no hi floreix cap establiment gastronòmic donada la multitud de restaurants que ja hi ha a tot l'entorn, des de Palol de Revardit a Pujarnol, passant per Cornellà, Banyoles i Porqueres, aquí la bona cuina la porten a terme les mestresses de cada casa, principalment les dones grans, que de condiments i de sofregits, de cassoles i de paelles, en saben un niu.

A les cases de pagès hi havia el bon costum de menjar bé, un dia perquè era la festa

major, l'altre perquè s'hi anava a cantar caramelles o perquè hi passaven els gojaires del Roser, l'altre perquè es matava el porc o, encara, perquè eren les diades de Sant Isidre o de Sant Antoni, per no esmentar-ne d'altres.

En la vida íntima i rutinària de les masies, llavors que es feia el pa en el mateix forn de la casa i que era l'època del farro, de les xulles (de porc, xai, etc.) i de les figues seques, els àpats hi abundaven.

L'ordre cronològic dels menjars més seguits es donava a Camós principalment durant els dies llargs d'estiu. En l'època del segar i batre, les dones

paraven la taula set vegades al dia: per "fregar l'all", per esmorzar, a les nou hores, per dinar, per berenar, per "aixecar el burro" i per sopar.

Fregar l'all, de bon matí, volia dir fer la torrada llarga, de cap a cap del pa, per fregar-hi tot seguit el gra d'all i encara afegir-hi un mossec o estirar quatre cireres del cirerer, si n'era el temps. Esmorzar, cap a les vuit, consistia gairebé sempre a prendre escudella o sopa amb menta, ben calenta, i quelcom més tot darrere. "Nou hores", avançat el matí, significava fer córrer el ganivet

Ben entaulats al capdavall de l'era (1919).

per obtenir un tall de pernil o de llonganissa. El dinar, al migdia, era l'àpat gros, el que es feia suant.

El berenar, a mitja tarda, era orquestrat amb tomates amanides i ceba barrejada. "Aixecar el burro", cap al tard, quan el sol decantava, volia dir fer una queixalada a peu dret. I el sopar, ja de fosc, consistia a tornar a menjar.

Aquestes foren les menjades d'abans en les cases de pagès, en aquells temps de les fileres de segadors, de les batudes a l'era i de les màquines ambulants. Ara no es fan tants àpats seguits, però encara que se'n facin menys durant el dia, aquests —diguem-ho tot— han guanyat en contingut.

Potser era per aquesta bona fama del menjar que Camós, abans, sempre fou lloc de pas de nombrosos captaires. Durant el segle passat i bona part d'aquest, gairebé sempre que en una masia lladrava el gos era perquè s'atansava un captaire. L'home, generalment vell, apedaçat i barbut, amenaçava l'animal amb un

bastó i encara el feia lladrar més. Sortosament, la mestressa feia fugir de seguida el ca, a la vegada que oferia al mendicant el clàssic tros de pa o bé una o dues peces de xavalla d'aram. A vegades, el pobre es quedava a dormir a la pallissa o en el paller i amb una mica de sort tastava l'escudella calenta.

Ja fa temps que no en passa ni un, de captaire. Els seus successors, a partir dels anys cinquanta, foren els viatjants que oferien pinso per al bestiar i maquinària agrícola.

Tots, més o menys mudats i encorbatats. El gos mai no va lladrar-los.

Ara, ni uns ni altres. Ni els que traginaven gana ni dels que volien fer negoci. Els captaires, sempre experts en assumptes econòmics, encara que no ho semblen, de segur que valoren la manca de rendibilitat que significa haver de camallejar massa i prefereixen demanar dins les ciutats engrandides; i els viatjants, més experts encara, s'han adonat que de crèdits els pagesos ja en tenen massa de demanats.

L'afecció a menjar a fora persisteix (1969).

LA BUGADA I LA PEROLADA

16

La perola descansa a la porxada de la masia, esperant només el dia de coure les botifarres.

40

Dels afers o activitats ja desaparegudes, portades a terme amb prou cura i saviesa per les dones, hem de comptar-hi, a Camós, la bugada i la perolada, feines heretades de generació en generació des del segle passat i que perduraren fins a l'arribada, i, fins i tot després, de la Guerra Civil.

Fer bugada, esdeveniment domèstic casolà, fou portat a terme durant molts anys per totes les mestresses de pagès. Consistia a fer de tant en tant una rentada important de roba, més concretament dels llençols, a base de lleixiu, procedent de cendra fina i escollida i aigua clara.

La sèrie d'operacions que comportava aquesta feina era convenient començar-la de bon matí, escaldant els llençols després de ser rentats amb sabó de compra o d'un altre d'elaboració pròpia, fet mitjançant residus oliosos procedents de trulls, llavors que n'hi havia gairebé a cada veïnat.

Aquells llençols, molt gruixuts —ara no ho són tant— eren posats dins del cossi i rebien la carícia de la cendra i del lleixiu. S'abocava damunt la roba l'aigua molt calenta de la perola i més tard calia anar a esbandir-los al rec. De vegades, sobre la rentadora hi havia llot i de vegades

s'havia de trencar el glaç amb la picadora. També, sovint, els piulots feien encendre al costat una mica de foganya amb ramalls d'alzina o de pi.

L'estenador de la casa, gairebé situat en lloc enlairat i visible, demostrava sovint que les dones havien fet la bugada. La blancor de la roba estesa honorava molt la mestressa. Per això elles no hi planyien dedicació, cura i esforç.

Amb l'arribada i utilització dels anomenats "polvos" de rentar,

fer bugada va passar definitivament a la història i ja no s'utilitzà més aquest procediment arcaic de rentada casolana. Desaparegueren alhora les rentadores, unes pedres planeres i llises situades ran l'aigua de les basses de totes les cases.

En el decurs d'aquella mateixa època, una altra feina que requeria assiduitat era la de fer la perolada, que ara ja no es porta a terme perquè els sistemes moderns d'alimentació de bestiar porquí i

vacum, principalment, han fet desaparèixer les perolades i també la millor ocasió de fer una fogarada ben feta dins la mateixa llar. Aleshores, quan es penjava la perola als clemàstecs tothom s'escalfava, de davant i de darrere. Era la millor manera d'anar-se'n ben calent cap al llit, fins i tot en dies enfredorits d'hivern, de vesprades llargues i amb glaçada.

La perolada estigué a l'abast de totes les cases de Camós. Calia comptar amb bledes o

naps, principals ingredients, i cols, patates, fruita o pellofes de fava per a afegir-hi. Així, i amb la barreja de segó i polpa es podia comptar amb l'abeurall adequat per a donar als porcs, truges, vaques, conills i gallines la porció reglamentària.

Abans, en una casa que no fessin perolada, no se'ls engreixaven els porcs, la truja no pujava bé la garrinada, les vaques no produïen prou llet i no hi havia possibilitats de negoci.

Camps de naps, indispensables aquell temps per a fer la perolada.

COSTUMS I TRADICIONS PASSADES

17

*Els esdeveniments
tradicionals del
costumari naixien,
moltes vegades, en
les trobades d'abans
de la missa matinal.*

42

Les famílies més estables del poble, propietaries d'un rem arriat i de boscos que donaven carbó i unces després d'haver-ne fet les tragines, normalment foren les qui tingueren contacte amb la notaria establerta ja a Banyoles o bé s'atansaven, a peu, fins a la d'Amer. La vida agrària catalana sempre resistia l'empenta de moltes malvestats gràcies a la força que li donava un sistema jurídic reconegut com un dels més perfectes i en el qual figuraven els capítols matrimonials, una esplèndida mostra d'altíssim sentit pairal i de bona organització del nostre poble.

Els capítols matrimonials

complien escrupolosament o feien complir els drets i les obligacions que es transmetien de pares a fills, seguint generacions, prolongant la família, enfortint les llars i glorificant els heretatges que molt en el decurs del temps han avaluat les nostres cases i les nostres terres.

Per això fou corrent, davant la celebració d'unes noces, redactar prèviament uns capítols matrimonials, els corresponents per a enfortir la presència femenina dins la llar i estimular com correspon l'hereu de la casa.

Ser paborde del Roser o de Sant Vicenç fou un càrrec

honorífic que ostentaven durant determinat període de temps un parell de feligresos de la parròquia de Camós. La seva principal missió era passar la bacina cada diumenge i festes de precepte durant la celebració de les misses, per recollir l'aportació dels assistents, una bona arreplegada de xavalla d'aram.

A més, eren els organitzadors dels cants dels goigs del Roser que oferien casa per casa en el decurs dels dos diumenges previs a la festa major i feien, així, la corresponent recollida

d'ous que permetés anivellar el pressupost o sufragar les despeses de la festa.

Cada paborde convidava a participar a les cantades dels goigs del Roser els veïns i amics més propers, fins a aconseguir una colla adient que per a fer fressa i "galls" no quedaven pas enrere. Molt d'entusiasme, això sí, però la manca d'ofici dels improvisats cantaires es notava d'una hora lluny. Altrament, sabien distingir prou bé el toc del vi i el sabor de la llonganissa de cada casa.

Les esquellotades foren uns esdeveniments emmarcats aleshores dins del costumari o les tradicions de la nostra terra. Uns acudits sense solta ni volta, que només recorden els camosins més vells. Un esvalot amb soroll d'esquelles, flautes, cornetes i llaunes que es donava cada vespre davant

Goigs del Roser.

GOIGS DE SENYORA

Vostres Goigs amb gran plaer
cantarem Verge Maria:
puix la vostra Senyoria
és la Verge del Roser.

Déu plantà d'ous Vos Senyora,
el roser molt excel·lent,
quan vos feu mercedadora
de concebre'l pàimont:
davant le al Mossènjer,
que del cel vos traureia,
Déu lo Pare que volia,
fosseu Mare del Roser.

Quan els Déus devots sentien
del Roser gran consolida
la planta del Roser verd,
fou d'àngels circumada,
i servida amb gran concert:
i recia par a seureu
vostre cos amb alegria,
quan porí en l'establia
el celestial Roser.

Quan els Déus devots sentien
del Roser el gran olor,
amb l'estela junts portien
per adorar lo Senyor.
I trobaren ser lo ver.

ALTRES GOIGS DE NOSTRA SENYORA DEL ROSER QUE ES CANTEN EN LA QUARESMA

Daix que Diosa de mihi pren
Diu mon Fill mi ha elegida:
DESPOSTA El Psaltri presenteu
quizez acies de ma vida.

Contempleu com es mostrava
ésser trist mon Fill en l'hort,
que el seu cos sang regalava,
esperant la trista mort.

Contempleu com es mostrava
més que tots ja l'he sentida; etc

Contempleu amb ulls plorosos
el meu Fill Rei dels Senyors,
quizez acies tan rigorosos
soltí per als peccadors;

Contempleu com tormentaren
els crucis el Hodesmator;

x. Quasi cedrus exaltata sum in Libano

de Balan la producia,
traint vostra Senyoria
en los braços el Roser.
Gran delli vos presentava
vostre Fill resuscitat,
als cinc Doses que portava
en les mans, peus i costat;
per les quals fou l'hañler,
qui amb els Sants l'ofici omplia,
expulsiat en aquell dia
que fou i el sant Roser.

Recorda la gran creu
d'Adam per mort cadell,
transplantat fou de la terra
el Roser doli en el cel;
i puñat amb gran poder,
el partir no us entristia;
contemplant Déu com rebia
amb gran goig el Sant Roser.

No fou de menor eximia
el Cóg de l'Esperit Sant
quan baixà de alta cima
a vostre col·legi Sant
i regà aquell planter
que nostre Déu elegia

quan d'espines coronaren
el seu cos amb gran rigor;
tels escarins medien,
com mi han devot ofigida; etc

Contempleu amb quantia pena
portava mon Fill la creu,
per a fer compulsa esmena
dels pecats del poble seu;

Contempleu com me devoraven
els dolars amb gran augment,
quan mon Fill crucificaren
en la creu estretionat;

creieu i consideren,
que mai sóc tan ofigida; etc

Contempleu com devallaren
a mon Fill de tanta creu,

w. Et quasi plantatio Dossae in Jericho

OFI M I S

Deus, qui beatissimam virginem Mariam matrem Unigeniti tui horum diffractioes Dossae fieri voluisti: concede propitius, et ejusdem Virginis intercessione, Dossae, qui Christus est, odorem spiritualiter sentiamus. Per eundem Christum Dominum nostrum. u. Amen.

NOSTRA DEL ROSER

per estar en companyia
del celestial Roser.

I a vostra vila acollida
fou el moque i veig sentit
l'osser a Déu presentada
trionfant al Paradís;
i Senyora us volgué fer
del Tressor que posseia
col·locant vos com deicia
sota l'ombra del Roser.

Mané vostra Senyoria
als braços Placadora,
que de vostra Condancia
fosseu instigadora;
i així ella i han fundida
obtiní vostre voler
digneament mitadada
Verge i Mare del Roser.

TORNADA

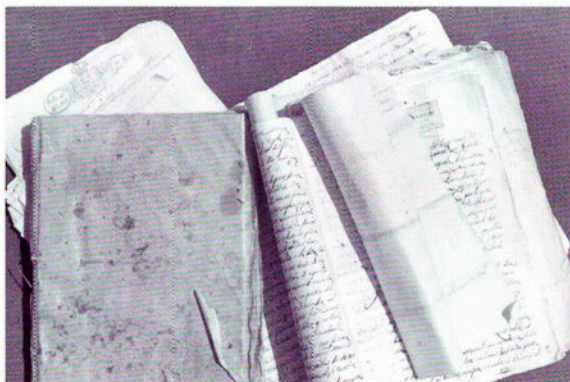
Daix mostrau vostre poder
fent miracles cada dia
protegiu Verge Maria
els Condances del Roser.

I els meus braços el posaren
tot llegat de cos a peus;
quol estigui, contempleu,
amb dolor tan fura mita,
el Psaltri presenteu; etc.

Contempleu com me devoraven
quan me'l prengueren dels braços
i al recolzar el col·locaren
amb tan dolerosos passors,
si de mi vos optidau
en soltedat sumagida,
el Psaltri presenteu; etc.

TORNADA

Els que per mi desitjen
alcançar glòria cumplida:
el Psaltri presenteu
quizez acies de ma vida.

Entre la paperassa antiga de les cases importants, els capítols matrimonials eren uns documents ben guardats.

la casa d'un vidu quan es tornava a casar o simplement quan s'ajuntava novament amb una dona.

Els esvalotadors o promotors de la fressa que continuava cada dia fins nit enllà, destorbant la tranquil·litat d'una nova "lluna de mel", només volien un mallal de vi (12 litres, aproximadament) i ser-ne convidats.

EL SALPÀS

18

Muntanya de Sant Joan, vista des del pla de can Galdeus, des d'on es beneïa el bestiar.

44

A l'acabament de la quaresma i més concretament durant els dies de Setmana Santa —abans de tanta solemnitat religiosa—, era quan, a Camós, el capellà i l'escolà s'atansaven a totes les masies del poble i, amb sal i aigua barrejada, beneïen l'estada i les quadres de bestiar. Aquests, els animals, també rebien una benedicció col·lectiva el 17 de gener, festivitat de Sant Antoni, abat, conegut més per Sant Antoni dels Burros. Es feia —fem referència a principi d'aquest segle i part del passat— al cim de la muntanya de Sant Joan, prop de l'església de Sant Vicenç, en un lloc adient i des d'on era

visible l'esplanada i totes les cases del terme. Allà, prop d'una grossa pedra i davant d'una petita ermita, avui derruïda totalment, se celebrava el ritu.

La visita del senyor rector en temps pasqual era molt esperada per les cases de pagès, motivació per la qual les dones de bon matí passaven l'escombra de bruc o de balca amb major intensitat perquè tot es veiés net i polit. Visita solemne, aquesta del rector, i acte desitjat en totes les cases de la parròquia, aquest del salpàs.

Arreu, a cada llar, a la mateixa portalada d'escollida pedra,

al costat de la porta d'entrada de la vaqueria, a la cort de l'euga, a les quadres dels garrins, a les mateixes gàbies dels conills, l'esquitxada de la sal hi durava dies. Beneïdes totes les dependències, els estadants, masovers o propietaris, es veien més contents, complaguts, i podien dormir més tranquils. El salpàs era la benedicció més solemne, la que més s'esperava, llavors que les creences religioses eren molt arrelades.

Una vegada el sacerdot havia beneït els llocs més estratègics

de la casa, era costum d'oferir-li una almoina que sovint consistia —depenia de la condició de ser masover o propietari— en mitja o una dotzena d'ous, ous vermells d'aquell temps, alguns de dos rovells, que ara podríem considerar-los de les classes o categories extra o superior especials. També fou costum, en algunes cases, d'oferir formatge o xavalla d'aram.

El capellà, amb el seu salpasser, objecte utilitzat per a fer les aspersiones de la sal remullada i beneïda, arribava pertot. Passava arreu de la

Portalada de la Perpinyana, amb signes evidents de deteriorament de la pedra a causa del salpàs.

45

seva demarcació rectoral, procurant complaure uns creients i bondadosos parroquians, els del veïnat de Dalt, de la Bòbila, d'en Ponç, de Cruanyes i de tots els qui habitaven en cases disseminades, deslliurant-los de malastrugances, de malalties de bruixes i de bandolers.

El bestiar de Camós era beneït anyalment des de la muntanya de Sant Joan.

ELS ENTERRAMENTS I LES HONRES

19

46

El cementiri vell de Camós està emplaçat arran del mur de l'església de Sant Vicenç, en un lloc inadequat i insuficient. Ara, que ja es pot utilitzar el nou, situat a pocs metres de l'altre, bo serà recordar els enterraments enregistrats en el decurs de molts anys. Eren actes de dol i pietat per una banda, i que es feien costeruts per l'altra, ja que l'emplaçament del fossar es trobava en lloc enlairat i força lluny. En aquell temps el trasllat del cadàver es feia mitjançant l'esforç muscular dels quatre veïns més propers a la casa del difunt. Hom tenia molt en compte que cap dels veïns esmentats no tingués vincles de parentiu amb el finat. Per això, humorísticament,

haviem sentit a dir alguna vegada entre amics: "No t'engreixis tant, que haurem de fer dos viatges".

Els trasllats dels difunts de la muntanya i els del Veïnat de Dalt, en el decurs dels anys han estat un vertader suplici per als portadors, sobretot en època hivernal, quan pels baguenys el glaç feia rrelliscar o bé s'esqueïa en un dia plujós, i més si tenim en compte les deficients comunicacions que llavors existien: carreteres plenes de fotes, de roderes i biots, o bé corriols intransitables.

Fou després d'acabada la Guerra (anys quaranta o cinquanta) que, amb la

documentació en regla o sense, els del barri de Sant Maurici inventaren el trasllat al cementiri passant per Banyoles. És veritat que havien de fer una volta d'uns 6 km, però el trasllat no resultava tan penós. L'enterrament de l'avi Crous, esdevingut un dia que va despertar amb un pam de neu, va inspirar el veïnatge, i des de llavors els enterraments, ja comptant amb la tracció mecànica, deixaren d'ésser carregosos a pesar de la volta esmentada. No parlem d'ara, que una carretera asfaltada travessa el poble de cap a cap.

Fins que els serveis oportuns i acurats de les funeràries no arriba a Camós, sempre

El cementiri vell.

estigueré a mans dels veïns més propers a la casa mortuòria la completa organització dels enterraments: des de vestir el mort, prendre la mida i encarregar la "caixa" fins a donar l'avís al capellà, treure la paperada del Jutjat, avisar els parents llunyans i participar l'hora de l'enterrament a totes les cases del poble. I molt abans, quan s'enterrava a terra, era obligació dels veïns d'excavar el corresponent "clot" (fossa).

Durant moltíssims anys, la cerimònia religiosa per a honorar la memòria dels difunts i pregar per la seva ànima s'anomenava, a Camós, les honres. Ara són conegudes per funerals, amb la particularitat que és molt més simplificat l'acte i que generalment sol celebrar-se "de cos present" en el mateix dia del trasllat. Abans, però, en un dia feiner qualsevol, posterior a l'enterrament, era costum convocar unes piadoses i espectaculars honres, que comptaven amb una bona o nombrosa participació de capellans de la rodalia. Cerimònies llargues, amb repetició de misses, dites aquí, a Camós, pels dos capellans titulars del poble, més els de

Cors, Borgonyà, Miànegues, Porqueres, Pujarnol, etc.

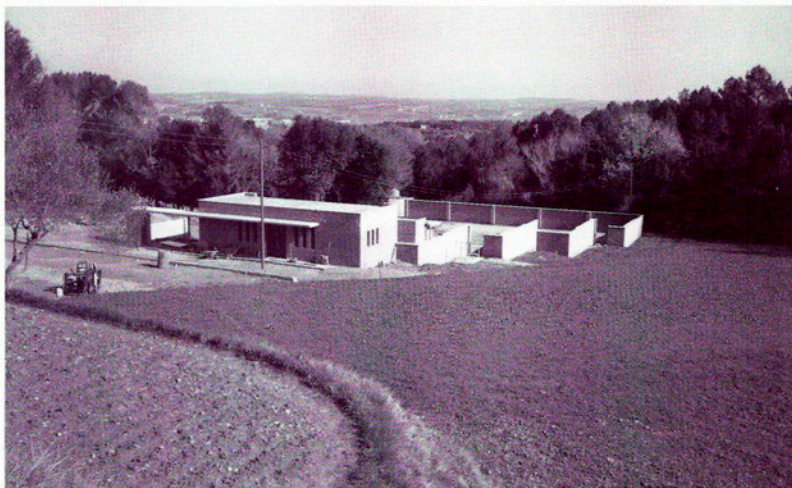
Les possibilitats econòmiques de cada família permetien que hi haguessin més o menys capellans a les honres fúnebres d'aleshores. Cada família del poble comptava amb la seva respectiva "fitxa" a la rectoria, i sense una justificació prou explícita, en el sentit econòmic, que "s'havia anat a menys", en aquells funerals el nombre de capellans "a cantar" corresponia sempre a la tradició familiar.

Durant les misses del diumenge anterior a la celebració de les honres, a la parròquia de Sant Vicenç de Camós es participava als feligresos de l'esdeveniment mitjançant l'ofrena d'uns bocins

de pa o coca, posats dins d'una panera a l'entrada de l'església.

També la mestressa de la casa del difunt anava força atrafegada, abans i durant aquesta diada assenyalada. Era qüestió de fer una prèvia i bona arplegada de candeles per a encendre-les durant els actes religiosos i també preparar, per a l'hora del dinar, una arrossada sorda, volem dir sense carn ni peix, per oferir als parents més llunyans que molt respectuosament havien vingut.

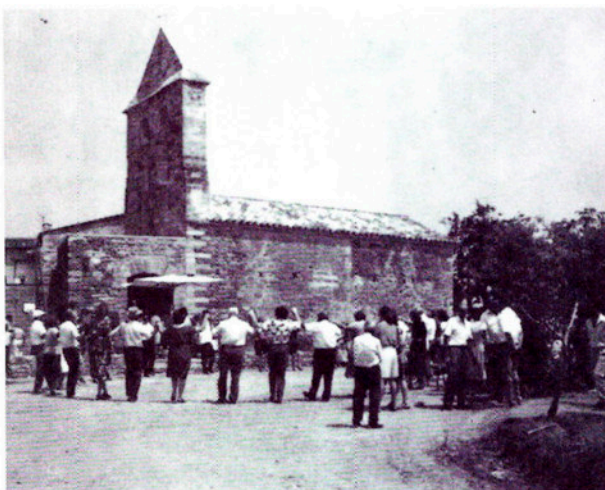
Les famílies, com a mínim, acostumaven a portar dol tot un any seguit, la qual cosa volia dir que les gorres i corbates negres abundaven en els guarda-robes.

*El cementiri nou,
quan estava en
construcció.*

LES FESTES

20

La festa de Santa Magdalena de Noves.

48

La festa grossa de Camós, la del Roser, s'escau el quart diumenge de maig, i ara es fa de forma unitària; volem dir que les dues parròquies la celebren conjuntament, ja que durant molts anys enrere es feia per separat. La de Santa Maria sempre tingué lloc el diumenge següent de la de Sant Vicenç. Abans, la festa continuava el dilluns i ara s'avança al dissabte.

Cada any, en la plenitud de la primavera, estació de llum, colors i perfums, quan més verdegem els camps, arriba puntualment la festa major de Camós. Vol mantenir perennement, com ha d'ésser

sempre, molt viva la flama d'una noble i heretada tradició. Novament es dóna la neteja endiumenjada de les eres i de les façanes de cada casa, per a fer honor a la grata solemnitat. A l'entorn, la flaire de la pineda, l'emanació que s'exhala dels sembrats, del bosc i de les terres de conreu, fan més entranyable l'esperat esdeveniment.

Gairebé cada any els actes programats són els mateixos. Ofici, sardanes, futbol, concert, concursos, festival infantil, etc. El mateix de sempre, però també amb el mateix poder de convocatòria. Tothom sap que no hi trobarà gaires coses noves,

però amb la mateixa il·lusió s'esperen en el poble aquests dies de bullici, de trobades, de vi bo i de major convivència entre el veïnatge i els amics, parents i coneguts convidats.

Camós, ara que ha superat totalment els camins de roderes i de fangueig, estreny més que mai els vincles d'amistat perquè és més platxerosa l'anada i la tornada. Ha passat aquell temps d'anar a la plaça a peu seguint camins plens de polseguera. Ara el trajecte es fa còmodament, en un girar d'ulls, encara que les distàncies, en aquest municipi disseminat, siguin notables.

L'altra festa, la petita, dedicada a l'excels patró sant Vicenç, ha minvat una mica per escaure's en el rigorós hivern, concretament el 22 de gener. Abans mantenia millor la caliuera, que molta en mancava, durant aquesta festa sovint enfredorida. Els actes públics sempre tingueren lloc —ens referim a temps passats— al prat de can Bassas, sota un impressionant roure, lloc on, segons una llegenda determinada, sortia durant la nit una por caracteritzada per una llum que es movia al so de nombrosos esquellerincs.

S'explica que una vegada, abans de la guerra, als músics,

en tocar les sardanes, se'ls varen embussar els instruments pel culpa del fred que feia. A la trompeta, hi penjava una candela de glaç, conseqüència de la saliva despresa.

La quasi abolida festa de Sant Vicenç mantingué, al llarg de molts anys, un major prestigi i molta més solemnitat que la del Roser, que, en canvi, ha anat perdurant fins ara. Llavors tenien cura de la seva organització els pabordes del sant que no s'oblidaven pas cada diumenge de passar la bacina a missa.

Així mateix, per a sufragar les despeses de la festa feien sovint encantaments de coques

La mainada es mobilitza el dia de la festa del camp, per Sant Isidre.

d'elaboració casolana que aportaven les mestresses devotes del sant patró. També, de la recollida de nous, avellanes i figues seques per les cases, se'n feia anar una virolla a la sortida de missa matinal, recollint d'aquesta manera quantitats de xavalla prou significativa.

La festa major reuneix parents i amics. Fotografia de 1932, abans de dinar.

L'APLEC DE SANT MAURICI

21

*Fotografia antiga
de l'aplec de
Sant Maurici.*

50

Cal evocar —encara que ara ja sigui extingit— l'aplec de Sant Maurici, que tingué molta anomenada i assistència des de principi de segle fins a l'any 1935. Fou la trobada multitudinària dels banyolins, cada any el 22 de setembre.

Ja de bon matí, una sonora i espectacular cercavila anunciava pels carrers la festa que reunia la població entera de Banyoles. Pràcticament es tancaven totes les portes. Mai un esdeveniment popular ha tingut al llarg de la història un poder de convocatòria tan elevat com aquest Aplec. Tothom deia: "A Sant Maurici, a Sant Maurici, anem-hi a deixar-hi el vici".

A peu, amb carro o amb altres mitjans de locomoció, la multitud enfilava la carretera de Pujarnol fins a arribar a la petita ermita del Calç, on se celebrava l'ofici. Lloc de molta vegetació, fresc i encinglerat, vora del Matamors i d'una font anomenada del Salt d'en Vila.

Els paratges d'aquests indrets són veritablement meravellosos i no és gens estrany que el jovent i també les persones grans s'hi aboquessin el dia de l'Aplec de Sant Maurici, amb ganes de gaudir de la natura i de la muntanya. Mentre a Banyoles hi hagué prou organitzadors capaços de donar suport a l'Aplec, l'animació i la concurrència no hi decaigueren mai, durant

molts anys. La petita capella es commovia a l'hora de cantar els goigs del Sant, i les fortes veus ressonaven més enllà de la nau, sortien a fora, escampant-se per tota la verda vall de Pujarnol, terme de Porqueres.

*Per a Sant Antoni,
grans balles hi ha;
per a Sant Maurici,
tot el poble hi va.*

El dinar s'organitzava més avall, per les vorades del Matamors, ja en el terme de Camós, en els paratges de la Perpinyana, on existeix una font d'aigua abundosa i excel·lent, o una mica abans,

sota l'ombra d'una roureda impressionant. Aquí es barrejava amb l'aire pur i flairós, propi de la zona, l'olor de les botifarres i de les costelles de xai que es coïen a la brasa. Seguidament, una audició de sardanes mobilitzava tothom, incitant i unint els assistents en la interpretació tangible de la dansa. Finalment, amb unes

Ermita de Sant Maurici.

L'anunci d'un dels aplecs.

"APLEC DE SANT MAURICI"

estrenyades de mà i amb el desig de poder celebrar la trobada un altre any, s'acomiadava la gent. Això fins que els tristos avatars de la Guerra Civil estroncaren aquesta típica i enyorada festa.

Cap als anys seixanta, novament va organitzar-se l'Aplec de Sant Maurici en el decurs d'una mitja dotzena d'anys, per, al capdavant, deixar d'existir ja definitivament aquesta festa popular que la gent més gran recorda.

Amb tot, a la capella del Sant, advocat i protector dels soldats, no hi manca mai un ciri ofert pels devots en el transcurs del temps.

LA BARRETINA I LA GORRA

22

52

A Camós, amb el pas dels anys, no hi hem pas vist gaires barrets, llevat, potser, dels que podien portar alguns visitants forasters; però sí que hi han abundat les barretines i encara més les gorres, unes lligadures que també servien per a cobrir-se el cap. Durant el segle passat i fins a la Primera Guerra Europea, els camosins portaren la barretina tal com Déu mana; després, durant l'espai comprès entre aquesta i la Guerra Civil espanyola, predominaren les gorres; més tard, aparegué alguna boina i, finalment, en el poble és moda no portar res sobre el cap.

La barretina, en forma de bossa llarga, vermella o morada, fou la peça típica de la indumentària popular masculina a casa nostra durant molts d'anys. Amb la barretina cofada, dreta, es feia honor a la terra on ens havia tocat néixer i recordar, deien els vells, a la vora del foc, el general Prim, que va anar-se'n a guerrear a l'Àfrica amb soldats que portaven barretina, com també la usava en Joan de Serrallonga, famós bandoler de les Guilleries i de la plana de Vic.

La barretina, símbol d'una raça imperible pel que fa a Catalunya, imprescindible en tots els moviments i activitats sardanístiques, ara no la utilitza ningú a Camós. Els darrers que en portaren foren en Martí de can Congost, els vells de Madevall i cal Sereno i l'avi del Puedó, que anava a matar porcs per les cases.

Successora, cronològicament, de la barretina, la gorra estigué intensament en voga a Camós en el decurs d'alguns anys. Peça de roba o de pell,

*La barretina
fou molt emprada
pels pagesos.*

generalment rodona, sempre amb visera, n'hi havia a cada casa. En els penjadors, dins els guarda-robes, darrere la porta...

La generació de pagesos més grans, els de més edat, recorden haver-ne dut; i alguns, comptats, encara no poden prescindir-ne del tot. Temps enrere, gairebé tothom disposava, pel cap baix, d'un parell de gorres: una, la nova o la que estava en més bon estat, se solia dur per les

festes anyals, els diumenges i per anar a mercat; l'altra, o altres, ja més usada, seria pels dies feiners, per batre i traginar fems. Fa cinquanta i vint-i-cinc anys, la gorra semblava imprescindible, perquè resguardava del fred o protegia la testa de les assolellades inclements. Foren camosins addictes a la gorra: en Sidro de cal Rei, en Met de can Met, en Vicenç carter, en Jep de can Fava, en Ciset de can Ramió de les Serres, i molts d'altres.

Sobtadament, un cop acabada la guerra, va arribar la moda de la boina. No durà gaire, però; i de seguida vam passar a la generació de la clenxa, o, dit d'altra manera, la dels qui no porten res sobre el cap. L'actual societat camosina, doncs, va amb el cap descobert, lluint, els qui poden, alguna decoració capil·lar o simplement la calba. En tot cas, el temps de les barretines, de les gorres i de les boines, ha entrat definitivament a la història.

La gorra, element de la indumentària del camp.

Mossèn Verdura, de jove, intervenia setmanalment en un programa de ràdio (pels volts de 1960).

A Camós hi han nascut i residit, a més de nombrosos pagesos i ramaders, gent de pau, rajolers, negociants, xerraires, comedians, magistrats, futbolistes i remeiers. També carboners, industrials, ferrers, mecànics, paletes, fusters, flequers, modistes, escriptors, religioses i altres. Persones conegudes, especialistes d'aquest món del treball i s'espera que, en endavant, el poble, tot i haver variat tant les eines, les formes de treball i els sistemes de vida, continuarà donant esqueixos de la mateixa qualitat humana i professional.

JAUME JUANOLA I PICAMAL (1865-1963). Nat a la Menera prop de Prats de Molló, a l'altre costat de la ratlla i afincat a Camós. Home de tarannà reposat i de parla pausada, va adquirir gran credibilitat i es féu molt popular en la seva condició de "curandero". Coneixedor de molts remeis casolans i unguents de tota mena, foren considerablement sol·licitats els seus serveis arreu d'aquestes comarques.

JOSEP CONGOST I PERADALTA, advocat, va néixer a Sant Vicenç l'any 1886 i morí a Girona l'any 1974. Polític i literat, va ocupar l'alcaldia de Banyoles cap als anys vint.

JOAN MARISCOT I GELI (1896-1959). Home important, moderat i profundament interessat sempre per les coses de Camós. Descendent d'una de les més antigues i prestigioses famílies del poble, fou alcalde del municipi en el decurs dels anys 1939-1959.

VICENÇ CALSINA I COMA (1898-1992). Carter del poble durant 52 anys seguits. Persona dinàmica, complidora i de poques paraules. La seva principal competència fou caminar contínuament, ja que la seva missió, que va complir meravellosament bé, consistia a fer a peu el trajecte d'uns 12 o 14 km diaris, de vegades calçat amb esclops.

ESTEVE FERRER I REIG. Nascut l'any 1919. Estudiós que va seguir primer la carrera del magisteri i posteriorment féu oposicions a la

judicial. Ocupà càrrecs importants en la titularitat del Jutjats de Santa Coloma de Farners i en la mateixa ciutat de Girona.

REV. JOSEP M. VERDURA, rector de les dues parròquies des de fa 38 anys. Nascut a Calella de la Costa. En la seva joventut tocava la guitarra i cantava per la ràdio amb molt estil i personalitat. Componia ell mateix les peces que interpretava. Va popularitzar el sobrenom de "Mariver". Es familiaritzava amb els feligresos mitjançant una publicació setmanal anomenada *El grill*.

LLUÍS MIAS I HERAS, en Lluís de mas Ventós, nat l'any 1927. A l'hora d'incorporar-se al servei militar va passar la frontera i, després de treballar breu temps de boter a Perpinyà, va seguir França amunt, com aquell qui diu només amb un sac a l'esquena. Fou a la plaça d'Orleans, davant el monument de Jeanne d'Arc, on se li varen demanar els papers. Hagué d'escollir entre la repatriació o treballar en una companyia estatal de construccions, a l'exterior. Va estar a Tunísia, el Marroc, Algèria, Holanda, Bèlgica i Suïssa. També a Espanya (muntatge del gasoducte, de gas natural, Barcelona-Bilbao). Per mèrits propis va arribar a ser capdavanter de grup i se li va atorgar una significativa i honorable medalla del Mèrit en el Treball. Va nacionalitzar-se francès. Actualment és jubilat i viu al mateix Orleans, departament de Loiret, a 100 km de París.

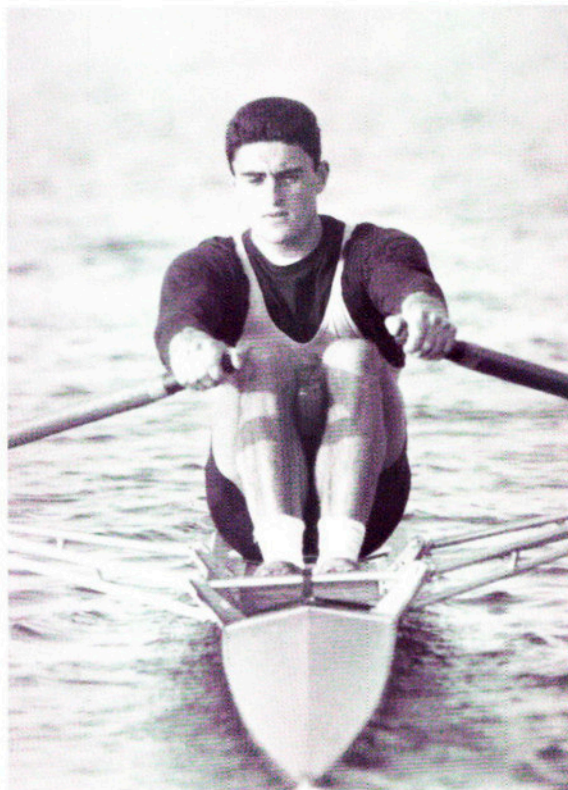
MARTIRIÀ MASDEVALL I ROURA, nascut l'any 1939, si bé ara resideix a Serinyà. Escultor que s'ha donat a conèixer mitjançant el modelatge d'una matèria tan dura com és el ferro. Els seus cavalls i ocells de llargues potes han estat exposats en diversos llocs de Catalunya.

MIQUEL DURAN I PLANAS, futbolista, nascut l'any 1957. És l'únic del poble que va arribar a jugar a la Primera Divisió, concretament defensant els colors de l'Espanyol, de Barcelona, a més de fer-ho en altres equips.

XAVIER TEIXIDOR I ANGLADA, nat en 1958, ferm lluitador en l'esfera agrícola-ramadera. Dirigent agrari que ocupa des de fa anys la presidència de la important Cooperativa Agrícola de Banyoles.

JOSEP ROBERT I SERRA, nascut l'any 1967, destacat esportista, especialista en rem. Subcampió del món en la categoria Juvenil, 12 títols de campió d'Espanya, seleccionat per a les Olimpíades de Seül 88 i participant en les de Barcelona 92.

Josep Robert, el camosí olímpic.

TERRES I BESTIAR

23

Els animals saben guardar-se del vent posant-se a recer de la paret.

56

Majoritàriament i des de sempre, l'activitat principal dels camosins ha estat la pagesia i la ramaderia. Anys i més anys de dedicació absoluta a uns conreus d'esplets molt variats i, sobretot, al bestiar. Rems no gaire grossos i que oscil·laven al llarg del temps fins a la recent transformació entre les 20 i les 40 vessanes de terra cultivable, mentre que en les quadres i en els bassis només hi havia de tres a cinc vaques amb dos o tres vedells, una o dues truges i una porcada, de cinc a deu, per a fer créixer i engreixar donant-los segó amb l'abeurall i gra de la pròpia collita. El porc més gras, el que pressumptament faria una

cansalada de pam, era el destinat a consum propi per a disposar de botifarres, llonganisses, lloms, pernils i ossos salats per a menjar i fer un bon brou per anar traspasant la llarga hivernada.

L'altre bestiar consistia en un rem de conills, una cinquantena de gallines de posta, alguns pollastres de cresta vermella, d'aquells que grataven ran de femer i a l'era. Aquest llavors anomenat bestiar petit era destinat a cobrir les despeses particulars de la família durant l'any i a endreçar algun diner dins la bossa de la mestressa quan anava a mercat.

Completava el rem de les

cases de pagès d'abans —i això durant molts anys— un parell d'exemplars de bestiar rossam, l'euga i la burra, per exemple. La primera per a fer feines i estirar l'arada, sobretot, i la segona per a collar-la en el carretó i poder anar platxerosament cada dimecres a mercat.

Cal no oblidar, dins d'aquest ambient, els animals de companyia, com són, per excel·lència, els gossos i els gats. Els gossos guarden la masia, desperten quan lladren, segueixen a pertot i repassen sempre tot allò que està mal

desat. Els cadells, molt acceptats dins les llars, esparraquen els diaris i traginen les espadenyas i les sabates de la mainada. Els gats, reis de les ungles i, per tant, de les esgarrapades, són els altres mamífers que més conviuen amb les persones, sotmesos sempre al compromís laboral d'agafar rates i amb el permís implícit de poder recórrer les diverses cambres passant per les gatones.

Abans, l'ofici de pagès, amb la seva ramaderia annexa, consistia en una activitat força a la intempèrie, sempre depenent d'una nuvolada capriciosa, d'una pedregada funesta o d'una ventada inoportuna. I dins les quadres, el bestiar sempre exposat a una epidèmia que podia aparèixer en el moment més inesperat.

Les estadístiques agràries, i més concretament les ramaderes, han anat coneixent-se més darrerament, quan els veritables continuadors de la tasca camperola en el municipi, els

més entesos professionalment, han anat engrandint naus, estables, sanejaments, han fet selecció de races i han anat construint granges per a estabulació i sitges per a emmagatzemar farratges.

Entre les dades agràries i ramaderes de Camós trobem les del cens de 1989. El nombre d'explotacions, en aquell moment, era de 79 (65 amb terres i 14 sense), tot plegat sobre una superfície total de 1.131 ha (401 de cultiu, 21 de pastures, 685 de forestals i 24 d'altres).

Les explotacions ramaderes,

sempre segons l'esmentat cens agrari, eren 53 i les no ramaderes 26. Hi havia 467 vaques de llet, 2.675 vedells, 1.104 ovelles, 58 cabres, 162 conilles, 709 truges, 10.304 porcs d'engreix, 18.000 gallines, 33.000 pollastres i 28 cavalls.

Darrerament, ja en 1992, en el Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya (Delegació del Pla de l'Estany) s'hi troba comptabilitzat aquest bestiar: 513 vaques de llet, 2.224 vedells, 1.018 truges, 13.325 porcs d'engreix, 664 ovelles i 55 cabres.

El bestiar vacum és el més important de Camós.

ELS MANESCALLS

24

El bestiar equí, boví i porquí ha fet mobilitzar sovint els manescals de Banyoles.

58

És de justícia evocar l'excelsa figura del manescal i parlar del seu reconegut art a l'hora de guarir les bèsties, d'ajudar en el part de la vaca i capar els godalls. Totes les cases de pagès de Camós, abans, comptaven amb el seu respectiu manescal. El pagament de "la conducta" solia fer-se anualment a base de blat o diners a un d'aquests professionals, a qui sovint es requeria ajut, de dia i de nit, a vegades per mediació del sereno, que els despertava sense pietat.

A Camós sempre es valgueren dels serveis del manescal de Banyoles, ja que en aquell temps no hi havia telèfon ni

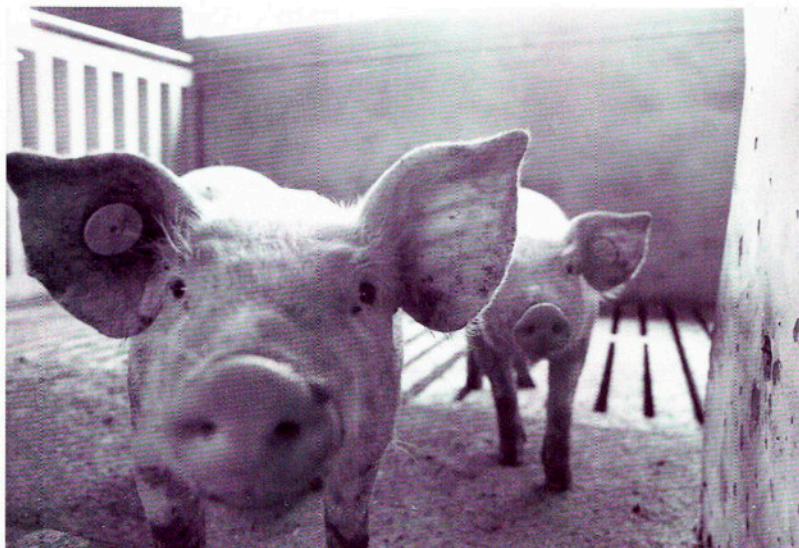
altres mitjans ràpids de convocatòria. Per això es mantenia any rere any "la conducta" amb un determinat manescal banyolí. Molt es recorden en el poble els cognoms de Comas, Bramon i Gratacós, pares i fills, generacions de manescals banyolins eficients i complidors.

Els no disposaven de cap hora seva, podien ser requerits a qualsevol moment, en qualsevol hora, de vegades prou intempestiva. La vedellada, l'agreuament de la broncopneumònia o l'ofegament de qualsevol bèstia. Llavors, fora mandra i fora son.

Avui, d'aquests llicenciats en diuen veterinaris i molts d'ells, a més de ser especialistes en malalties, entenen també en nutrició. Ara, que compten amb els mitjans de trasllat adequats que correspon a l'època, cal recordar encara més aquells manescals que conegueren la bicicleta, les ruixades estiuenques i les glaçades hivernals. Aquells complidors de tota la vida, éssers apreciats i benèvols per una pagesia agraïda.

Quan la necessitat de guarir l'animal era imperiosa, quan el part de la vaca venia a la inversa, no mancava la pressa ni tampoc la puntualitat del manescal que anava de seguida cap als llocs més inversemblants i mal comunicats, fos quina fos la situació geogràfica i l'estat climatològic del moment. A Camós es recorda veure anar el senyor veterinari muntanya amunt, a vegades acompanyat d'un paraigües i, si era fosc, d'un llum de carbur que sovint el vent apagava.

La fauna domèstica de les tantes cases i masoveries

escampades, que llavors hi havia en els obacs i solells de la geografia camosina, criada dins d'unes quadres no gaire ben condicionades i on els badius de les finestres eren tapats amb saques o palla, es veia atesa amb la presència d'aquells professionals que tant sabien d'anèmies, angines, asfíxies, bronquitis, còlics i vòmits, febres, gastritis, hèrnia, cucs, indigestions, infeccions, mamitis, pleuresies, tumors, berrugues i tots els mals i defectes del bestiar de peu rodó que aleshores tant abundava.

LA FAUNA

25

*El
cargolaire.
Dibuix de
Lluís Mateu.*

60

Essent la ramaderia la primera activitat econòmica, és lògic que abundi el bestiar domesticat, el qual, si abans se situava en quadres, avui neix, creix i s'engreixa en naus i granges ben condicionades.

La femella adulta de l'espècie bovina, la dòcil vaca, productora de llet, és la primera que s'ha d'esmentar, i al seu entorn els vedells i vedelles. Pel que fa als porcs, aquests tenen una vida molt cronometrada i es troben tancats a perpetuïtat, aparentment dormint, fins que se'ls acaba el severíssim règim penal. Les truges, destinades a la cria de garrins de creixença ràpida, completen el rem perquè de moltes cases.

S'ha d'afegir igualment el ramat d'ovelles o de cabres, i més ara que la Comunitat Europea subvenciona aquest sector productor de xais i cabrits. Arrodoneixen el rem de bestiar els conills, esquerps i bellugadissos, i els visons i les xinxilles, fins fa poc animals eminentment salvatges i ara també criats de forma domèstica per alguns individus que proven la rendibilitat de la seva pell.

És important, també, l'activitat avícola, amb dedicació a pollastres i a gallines ponedores i, més aïlladament, a alguna altra espècie de ploma, com ànecs, oques i, fins i tot, galls dindis.

De bestiar rossam queda alguna euga amb el seu respectiu pollí,

quasi cap mular, alguns cavalls i pocs burros.

Quant als animals salvatges, abunden a les muntanyes les guilles, els teixons, els senglars, els esquiroles i alguna llebre. A les rieres trobem granotes, barbs i algun cranc.

Un apartat especial és el de l'ocellam. Entre els ocells que més s'atansen a Camós destaquen les orenetes, que arriben puntualment quan hi ha l'esclat primaveral i prolonguen llur estada durant l'estiu. Fan el niu de fang, sovint penjat en un cairat del sostre.

De fàcil domesticar és el colom, d'aspecte immaculat però que omple de brutícia, no gaire

rendible avui dia, els llocs on viu. També es noten pels seus excrements els gavians, aus marines que amb el temps han ampliat els horitzons i, sovint, arriben fins a Camós.

Els estornells i pardals, que abunden molt, esquerps i cridaners, es converteixen en autèntiques plagues per al gra d'aresta primerenc i són el terror en els fruterars durant tot l'any. No fan cas ni dels espantalls.

De perdiu cada vegada se'n veuen menys pels boscos, clotades i marjades del poble, molt a disgust dels afeccionats a la çaça, que les persegueixen perquè la seva carn és un dels plats més exquisits de la nostra gastronomia. També han anat minvant els tudons i les guatilles, les merles, els tords i les tórtores, bestiar de ploma també perseguit pels amants de l'esport cinègic.

Les babeques, els mussols, les grives, i les bisarroques, perseguidors d'altres animals de menor grandària, també han disminuït. La llista de l'ocellam que vola per Camós podríem completar-la amb les garses, els gaigs, els cucuts, les puputs, els picots, els pinsans, els rossinyols, els ulls de bou, les mallerengues, els capsigranys i altres de molt comuns.

Segurament per l'abundor d'herbatge, Camós sempre ha

estat un poble de molts cargols, dels novells i dels de closca gruixuda, que ja apareixen quan arriben les pluges de primavera. Surten per les marjades i del mig de les bardisses i, si la humitat ho permet, es passegen per les vorades dels camps i per les carreteres. Els cargols s'han posat de moda, i la seva cotització fa que es tinguin molt en compte. Arreu es parla de cargols a la doba, a la *brutesca*, a la llauna, amb allioli i a la vinagreta. També es cuinen barrejats amb fulles de llor beneït, que és el plat predilecte de les mestresses de pagès. N'hi ha que diuen que els cargols que hagin menjat senigrecs no es poden raure i això sí que és cert. Per això, a Camós,

La guilla, feristela força abundant a les bosquíries de Camós.

ara ja ningú no sembla aquesta classe de farratge.

Pel que fa a la resta de la variada gamma d'animals, sense entrar en classificacions, no falten els eriçons, les rates, els rat-bufs, les rates-pinyades, les llúdries, les mosteles, els talps, els gats salvatges, els gorjablancs, els escanyapolls, les sargantanes, els llangardaixos, les serps, les tortugues, els galàpets, i els insectes com abelles, papallones, aranyes, cigales, mosques, mosquits, tàvecs, corcs, formigues, grills, escarabats, bufaforsats, vespes, puces, polls, escorpins, rebaixins, llagostes, llimacs i un llarg etcètera.

Un cavall, net i dòcil, en un estable de poble.

LES EINES I LES FEINES

26

62

De la tartana al carretó de treure fems, de la pastera al quartà, del xerrac a la màquina de ventar, quasi un centenar d'utensilis de constant ús, eines dels camosins d'abans, utilitzades totes elles, han d'ésser recordades ara i aquí. No volem, en principi, comptabilitzar-hi les de tracció mecànica aparegudes més darrerament. Només aquelles eines que els avenços han fet oblidar dins la cabanya o vora els clemàstecs.

El patrimoni laboral de la pagesia de llavors, corcat i rovellat ara, era compost per l'escon, el bressol, el burro d'escalfar el llit, la botifarrera,

la fanga, el carro, la carreta, el jou, els guarniments, les tisores de podar, el mall, la pastera, el tombarell, les nyinyoles, les ferradures, la sulfatadora, els volants, les cordes, l'aixada, el cove, el cossi, la dalla, la bicicleta, la segadora, les forques, el rampí, el càntir, les batolles, la pala, els garbells, el porró, les esquelles, les escales, el mesuró, les bótes, les semals, la tina, el fuet, l'arada, el rascle, l'aplanador, el roleu, la romana, el perol, la destral, el podall, l'estassabarders, el fanal, la civera, la maça, els llums d'oli i de carbur, la desgranadora, l'orinal i els esclpos.

També, sense ordre ni concert,

hem de referir-nos a les nombroses feines de les quals poden donar-ne raó tots els pagesos de Camós de més edat, feines que han preocupat i ocupat en un passat encara força recent: desembarassar, guaretar, llaurar, sembrar, herbejar, adobar, segar, dallar, batre, garbejar, garbellar, femar, enxiscar, cavar, fangar, xerracar, podar, esbrollar, sulfatar, ensitjar, regar, pouar, empeltar, conduir, munyir, asprar, espellonar, engrunar, rasclar, aplanar, enforçar, rampinar, estassar, abastar fruita, aclarir, lligar, vetllar,

La tradicional dalla mecanitzada.

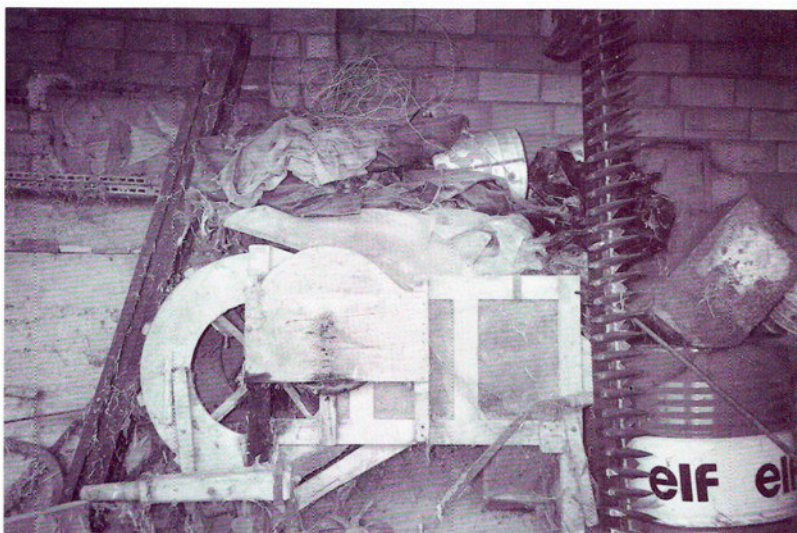
*Els moderns regadius
compten amb bons
sistemes d'aspersió.*

estellar, collir, escatir, trossejar,
cremar, escombrar, carregar,
rostollar, netejar, arranjar la
carretera, medicar el bestiar
i revisar les eines.

Els tractors, i tot darrere els
remolcs, les sembradores,
les recol·lectores, les
recollidores, les empacadores i
les picadores de farratge,
han imposat des de fa alguns
anys noves imatges, també,
sobre els conreus del poble.

63

Així mateix les motoserres en
el bosc, els motocultors a l'hort,
les munidores dins les
quadres i en l'estabulació,
juntament amb multitud d'altres
avenços, han canviat
completament el treball
quotidià, durador i fatigós,
encara que més acurat,
d'altres temps.

*L'antiga màquina de
ventar del Puedó
reposa a l'hivern i
serveix encara a
l'estiu.*

ELS CARBONERS

27

64

Dels oficis del tot o gairebé desapareguts —matalassers, cistellers, ferrers, burots, escura-xemeneies, enforcadors, marmanyeres, dides, etc.—, a Camós es recorden molt els carboners. Els carboners, traginers i llenyataires que, en arribar el gas butà, se'ls va quedar molt reduïda la parròquia.

En aquell temps, en donar una ullada cap a la serralada camosina, en qualsevol hora del dia no baixaven pas de set o vuit les sortides de fum des de can Ginabreda a la brolla d'en Mont que hom podia veure. Per llur color, blanquinós i abundant o disminuït o

transparent, s'endevinava el procés o l'estat de la pila.

Aquestes piles o carboneres eren ateses, dia i nit, pels sempre emmascarats professionals del carbó i del carbonet. Unes substàncies sòlides, lleugeres, negres i combustibles que en el decurs dels anys o dels segles foren obtingudes amb llenya i socs, i que cremades incompletament en sortia el carbó anomenat vegetal que servia per a multitud d'aplicacions. Llavors, en aquell temps, tenir un bosc poblat d'alzines o roures significava ser ric. La demanda de carbó mai no va decaure, fins que el butà i la calefacció elèctrica varen destronar-lo.

Les carboneres requereixen treballs acurats i sacrificats.

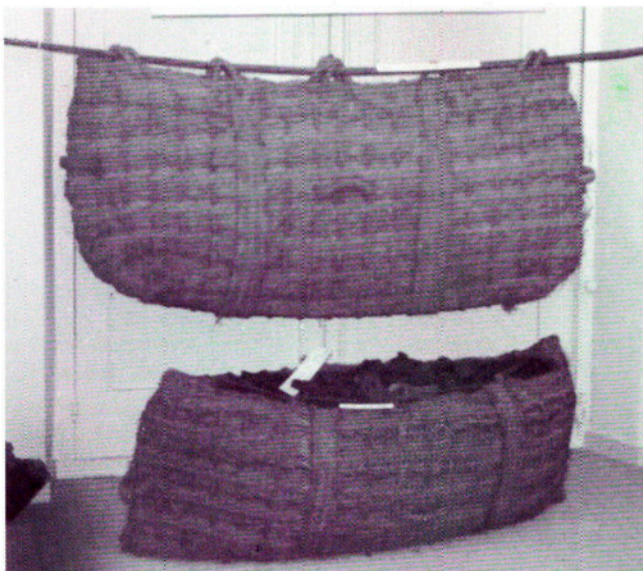
La vida del carboner era fatigosa i compromesa. La seva feina havia d'ésser sempre acurada i qualsevol badada pel que fa a atendre les necessitats de la carbonera resultava molt cara. Per això, els obligava a estar vora d'ella en tot moment, fos feiner o festiu el dia, hi hagués claror o foscuria.

Després d'haver-ne fet les tragines dels buscalls i socs, sempre portats a coll dels picadors o llenyataires que prèviament els havien trossejat amb destrals i xerracs, s'encarregava d'aixecar la pila a la plaça el mateix carboner.

Aquest la pujava a la seva comoditat, deixant-hi enmig un forat ample i quadrat per a poder-la vetllar, és a dir, per a fer-hi cremar la llenya convenient per a anar abrillant. L'entorn de la pila era envoltada per ramatge d'alzina i, finalment, de terra ben atapeïda.

L'estatge del carboner consistia en una barraca molt estreta, de construcció pròpia, tapada també de brancatges i de glevs, suficient per a emparar-se del mal temps i sobretot de les nevades. Els carboners més privilegiats comptaven amb una màrrega de pallons o palla per a millor comoditat de l'esquena i malucs a l'hora de jaure. L'inconvenient més gros, però, consistia a haver de sortir almenys un cop a la setmana,

Els sarrions que servien per a traslladar el carbó.

per a la provisió de productes necessaris per a consum, principalment pa, vi, cansalada, granussa, carbur,

espelmes i tabac. Els traginers, amb els sarrions que portaven sobre l'esquena els anomenats matxos de bast, cuidaven de fer el trasllat del carbó per camins i corriols inversemblants de pedram i baixada cap als indrets més transitables i planers.

Els habitants del mas Ventós es dedicaven a l'elaboració de carbó i carbonet.

En el decurs de la dècada del quaranta en Miquel de Mas Ventós va baixar cada dia a vendre a Banyoles, a peu i portant una saca plena de carbonet a l'esquena. De retorn, pujava la provisió de queviures, especialment pa, vi, i adobs per a l'olla.

LA BÒBILA DE CAN PEPIS

28

66

A principi de segle va instal·lar-se a Camós la primera indústria, una fàbrica de fer rajols, un treball artesà que de seguida va anar a més. Cap a l'any 1912, la bòbila de can Pepis desenvolupà una gran activitat. Hi treballaven una dotzena de fadrísters de la rodalia. Foren els promotors els germans Duran, en Pep i en Vicenç, descendents d'una família que a mitjan segle passat vingué de les Illes Balears i que s'havia establert a Banyoles.

Fou emplaçada la bòbila al mig del pla del poble, ran el Matamors i sota el turó on s'aixeca ufana l'ermita de Santa Magdalena. Lloc idoni

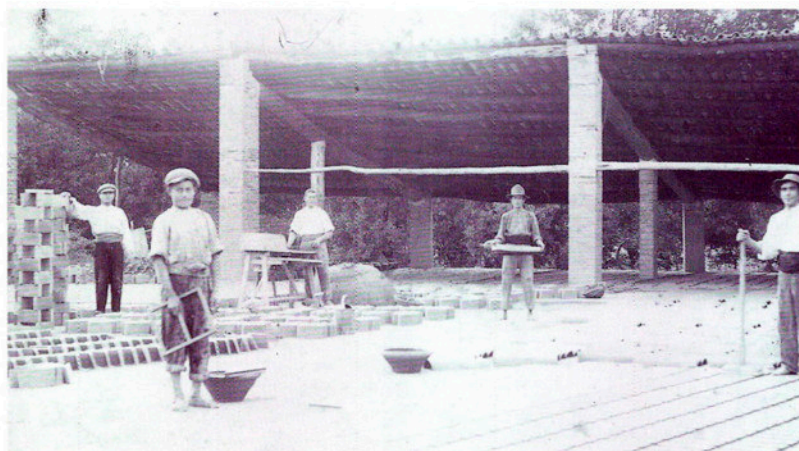
per a garbellar terra, fer-ne fang, preparar les cuites i asolellar els rajols i les teules.

Fer rajols i teules, aleshores a mà i mitjançant unes cuites precises en forns de llenya, majoritàriament amb feixines de pi, era una feina prou feixuga i delicada. Emmotllar peces de poca gruixària quan eren humides, fer-ne l'estesa o arrencament perquè s'asseguessin al sol i després posar-les al forn, fou un procés prou complicat, tant si feia fred com si feia calor. Una feina a la qual calia anar-hi fort, sense encantar-se, que feia treure la son i que provocava neguit i nervis. Una feina molt semblant a la dels pagesos, sempre

atragada i sovint exposada als canvis climatològics.

Encertar la cuita era el principal objectiu a assolir per aquells abnegats artesans que feien els rajols amb les mans. Una dedicació que amb el temps hagué de claudicar davant l'evolució del món i els avenços de les noves tècniques innovadores.

Els camins, que eren de rodera cap als indrets de la bòbila de can Pepis, es mantingueren durant anys molt fressats, de bon accés i platxerosos gràcies a la gran activitat d'aquesta empresa dedicada a subministrar, ja llavors amb un camió, la majoria, per no dir la

La bòbila en temps antics.

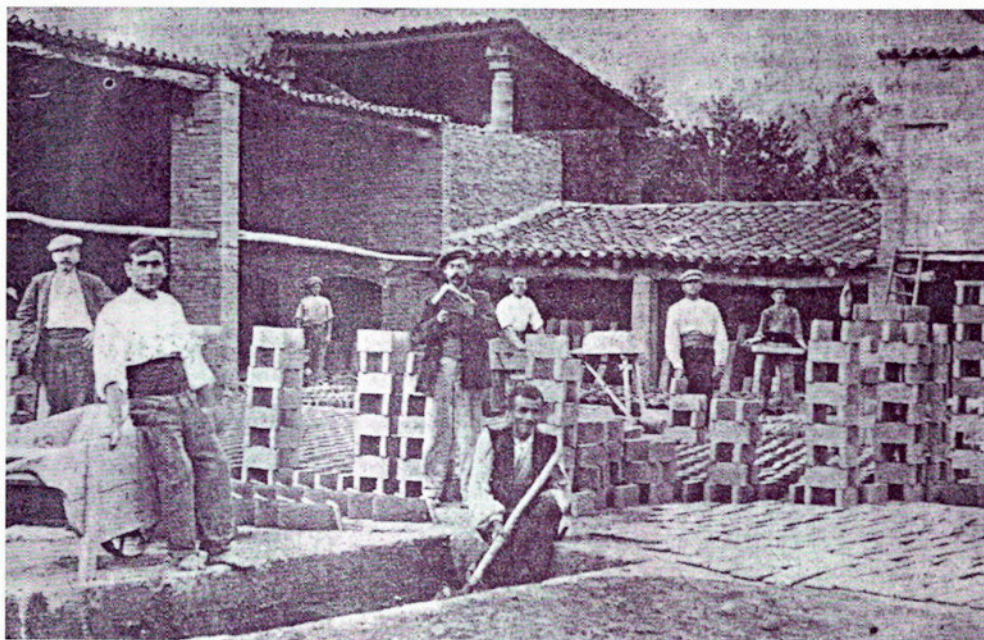
totalitat, de les teules i els rajols que utilitzaven aleshores els paletes de la comarca i de més enllà.

Semblava que, fent rajols, ja s'endevinava la futura expansió urbana de la veïna Banyoles, amb el temps vertadera devoradora d'obra i que sense voler-ho ha traspassat els propis límits, encomanant la febre constructora. Cap a l'indret on hi havia la desapareguda bòbila de can Pepis, s'hi ha construït un grup de cases noves que componen l'anomenat Barri de la Bòbila.

Barri de la bòbila.

67

La bòbila de can Pepis.

*Can Massanas on
nasqué la germana
religiosa
Maria Massanas.*

La vocació religiosa i humanitària, que tant costa d'arrelar en molts indrets, és a dir, el fet de posar els dons i les qualitats personals al servei de Déu i del proïsme; aquesta inclinació, que amb prou consciència fa desenvolupar una aptitud digna d'encomi, ha estat norma en el poble. L'exemple de les Religioses de Sant Josep de Girona, guiades per la benemèrita fundadora de l'Institut, Maria Gay i Tibau, ha estat el camí elegit per unes filles de Camós, el poble que molt s'honora de la seva dedicació personal i efectiva.

Quatre religioses, que avui formen part de l'Institut de Religioses de Sant Josep de Girona, són naturals de Camós:

Caterina Noguer i Ramió, de can Subet, 80 anys; Maria Massanas i Micaló, de can Massanas, 76 anys; Victòria Saballs i Estany, de la Torre, 70 anys, i Joaquina Vila i Massanas, de can Mateu, 64 anys.

La germana Caterina va fer la seva professió religiosa l'any 1931. Després de treballar un temps a la clínica del Dr. Coll, a Girona, la destinaren a França, on va passar trenta anys de la seva vida. Viu a les comunitats de

Perpinyà, Narbona, Montpeller i Besiers. Bona part d'aquest temps exercí el càrrec de superiora de la comunitat on residia.

Els darrers quinze anys ha format part de la comunitat de la Clínica Sant Josep, de Barcelona, i, durant sis anys, del Consell Provincial.

Avui, molt minvada ja la seva salut, resideix a la comunitat de Girona, carrer Portal Nou, 12.

La germana Maria va professar l'any 1935. Ha viscut catorze anys a Girona, treballant com infermera i més tard, també a Girona, ha exercit el càrrec de secretària general de l'Institut.

Ha estat onze anys destinada a Barcelona com a professora de l'Escola Apostòlica de l'Institut. També ha viscut uns anys a França com a superiora de la comunitat de Grasse.

En dues ocasions estigué destinada a Madrid, primer com a superiora de la comunitat i més tard per a exercir el càrrec d'ecònoma general de l'Institut.

Avui, després de passar quatre anys a la comunitat de la Bisbal, resideix a Figueres

Les religioses Caterina Noguera i Ramió, Maria Massanas i Micaló, Victòria Saballs i Estany i Joaquina Vila i Massanas.

i col·labora en el treball d'investigació sobre els inicis de l'Institut.

La germana Victòria és membre de l'Institut des de l'any 1947. Després de treballar durant tres anys a la Clínica del Remei, de Barcelona, fou destinada a França, l'any 1950. Ha treballat a la Clínica Platanes, de Perpinyà, i a la Polyclinique St. Roch, de Montpeller, on l'Institut hi té establerta una comunitat. També ha estat treballant uns anys en els hospitals de Montech i Oraison.

Fa cinc anys que resideix a la comunitat de Figueres, ja que la manca de salut no li permet treballar amb els malalts.

En canvi, ofereix un servei molt bonic i apreciat per la comunitat: té cura de les plantes i les labors.

La germana Joaquina forma part de l'Institut des de l'any 1947.

Durant trenta anys ha residit a Girona, on ha treballat d'infermera, d'ajudanta de la mestra de novícies i de secretària general de l'Institut. Durant dotze anys (1977-1989) com a superiora general de l'Institut, ha residit a Madrid.

Avui resideix a Girona i col·labora en el treball de formació permanent de les religioses del mateix Institut.

A part d'aquestes religioses que encara viuen a Camós n'han nascut d'altres. Podem esmentar Maria Ramió i Abulí, nascuda el 27 de febrer de 1879, que va ingressar a la congregació als 24 anys. Exercí la seva labor a Girona i a Torroella de Montgrí. A causa de la persecució de la Guerra Civil va quedar molt afectada i va haver de ser internada al manicomi de Salt, on morí l'agost de 1936.

El 22 de març de 1890 va néixer, a Camós, Àngela Pinadella i Casadevall. Ingressà com a germana de Sant Josep el setembre de 1914. Va estar als hospitals de Ribes de Freser, la Bisbal, Banyoles i Girona. Morí a l'hospital de Banyoles l'agost de 1936.

Alberta Güell Aulet va néixer el 24 de gener de 1905 i ingressà a la congregació de Castellar del Vallès. En 1986 es retirà al Centre Geriàtric Maria Gay, de Girona, on encara resideix als seus 88 anys d'edat, una mica impedida però feliç de la seva vocació.

L'ENTRADA DELS "NACIONALS"

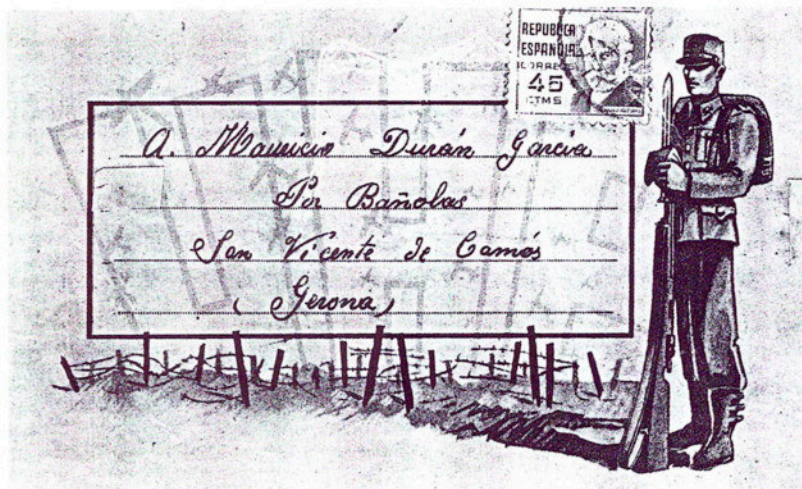
29

70

En despertar l'albada del dia 7 de febrer de 1939, després d'una nit d'angoixa i de terrabastalls derivats d'algunes voladures de ponts de cap a la banda de Cornellà de Terri, és quan, sobtadament, començaren a aparèixer els primers soldats republicans que pertanyien a un exèrcit descompost i desmoralitzat que se'n anava cap a França. Sortiren per la carretera de Pujarnol, després de deixar una vintena de cotxes a la clotada de Biert, en acabar-se la carretera transitible de Canet d'Adri. Havien tingut alguna escaramussa amb l'enemic cap als indrets de Bonmatí i Sant Gregori, i ara els menava fort la pressa.

Camí de Banyoles, en els mil metres i escaig de penós trasteig pel terme de Camós, perdien bales i la mainada les recollíem amb afany de col·leccionista.

Mentre avançava el dia, grups i grupets anaren passant. Em queda a la memòria l'explicació de dos soldats gallecs, molt joves, que després de fer-se voluntaris al bàndol de Franco es passaren al republicà perquè donaven 10 pessetes de jornal i que, decidits ara, se'n tornarien al costat "nacional" perquè ja no hi havia res a fer. Això ho deien a una dona que els donava un plat d'escudella calenta i un tros de botifarra negra.

Davant i darrera — a l'altra pàgina — del sobre de l'última carta enviada per Martirià Duran tres dies abans de morir al front.

Els darrers a passar dels republicans, cap al tard, eren només tres i anaven a cavall d'un carro. Foren els de l'advertència:

— Aneu-vos-en, vailets, cap a casa vostra, que aquests trets que sentiu cap a dalt la muntanya ja són dels feixistes que vénen.

Efectivament. Quan el sol ja s'havia colgat, un gran nombre d'àrabs arribaren, els quals contemplàrem des de l'era de casa estant. Foren els primers a "alliberar" Banyoles, i des

d'un indret inesperat. La mainada, que ho sedassejàvem tot, ja ho havíem comprovat al matí següent. Mentrestant, romanien morts, amb la mula i tot, en el revolt de ca n'Ardit, prop del Balneari de la Puda, al costat mateix de la cuneta de la carretera, els tres del carro que ens havien advertit de l'arribada dels feixistes, i sota el pi gros de can Baldiri, prop de can Congost, també els moros s'havien "carregat" els dos nois gallecs que portaven boina, el desig dels quals era de passar-se de nou. Aquests dos darrers, més mitja dotzena

d'altres, foren enterrats en una fossa comuna en el mateix cementiri de Pujarnol, segons va sentir-se a dir dies després.

Aquests són uns tristos records d'infantesa, que no hem pogut resistir a la temptació de relatar-los aquí.

Les víctimes

La Guerra Civil va afectar tràgicament algunes llars de Camós en el període de 1936-1939.

Can Cases: Llorenç Soler i Pujol, de 20 anys, mort a la frontera, en intentar deturar uns fugitius que volien passar-se a "l'altre costat".

Can Po: Enric Arbusà i Abulí, de 22 anys, mort al Front d'Aragó, concretament a Boltaña (Osca).

La Perpinyana: Martirià Duran i Garcia, de 20 anys, a Mora de Rubielos (Terol).

Tres dies abans de morir havia escrit al seu germà: "Dóna forces faves al vedell per poder fer cèntims més aviat. I no manquis mai a l'escola per aprendre força de lletra. Que en el front hi ha

molts galiassos que no saben escriure i per comunicar-se amb la xicota s'han de valer dels companys. Quina vergonya!".

Can Llusca: Vicenç Vila i Oliveres, de 20 anys, destinat al Front d'Aragó; morí en la Batalla del Segre.

Can Marieta: Rafael Ramió i Duran, de 19 anys, a Banyes de Sant Vicenç, prop de la Seu d'Urgell (Lleida).

Can Parrí: Pere Freixes i Comas, de 34 anys, casat i pare d'una nena, en el camp de concentració de la plaça de Braus de Santander.

La Torre de Baix: Ramon Camps i Noguer, de 19 anys, a la Batalla de l'Ebre (Vilalba dels Ares). Era portalliteres i estava amb els "nacionals".

Can Valentí: Lluís Coll i Vilà, de 19 anys. Desaparegut. Sense

notícies des que, després d'un permís, va tornar-se'n al front.

Ca l'Espígol: Pere Pagès i Roca, de 20 anys. Desaparegut, probablement a la Batalla de l'Ebre.

Cal Paísà: Martí Vallmajó i Vergés, de 21 anys, en el Front de Llevant (entre Terol i Castelló).

Can Madevall: Francesc Cuberta i Esteba, de 35 anys, perseguit, capturat i assassinat per la seva condició d'emboscador.

Can Quelic: Salvador Ros i Ferrer, de 24 anys, que per motius del servei militar a Saragossa va trobar-se a la "zona nacional" i morí, a les acaballes de la guerra, a l'Hospital Militar de Castelló de la Plana.

Can Bosch: Amadeu Gelador i Coll, de 24 anys, desaparegut en el Front de l'Ebre.

INFLUÈNCIA DE BANYOLES I PORQUERES

30

*Nucli més poblat de Camós.
Al fons, Banyoles.*

72

Per a Camós, la influència de Banyoles, per la proximitat geogràfica —uns 3 km de trepig planer— ha estat notòria i decisiva en el decurs del temps.

D'altra banda, les moltes virtuts que atresora la capital del Pla de l'Estany —sentit d'acolliment, desig de progrés i amor al treball i a la cultura— han fet que els contactes hagin estat sempre permanents.

Ja els avantpassats de Camós anaven a peu a Banyoles. En èpoques més modernes s'hi anava amb tartana i, en arribar a la població, es traspassava una i altra vegada la plaça i els carrers tot parlant d'unces d'or, de duros de plata i d'arrendaments. Sempre

mudats, amb gec, armilla, pantalons de vellut i espadnyes de vetes, aquells homes mai no s'oblidaven de portar el mocador de farcell per omplir-lo de castanyes i, si era possible, de torróns. Les dones, després de vendre els productes derivats del rem —ous, conills, pollastres, ànecs i gallines— i també pomes del ciri, compraven candeles, carbur, xocolata, calçat i altres objectes i aliments que componien la provisió setmanal per a la llar.

De sempre, per als de Camós, Banyoles ha estat el centre comercial, de serveis i de consulta. Abans, els burots situats a l'entrada de la població imposaven respecte cada

dimecres, dia de mercat. Amb el seu mostatxo i la gorra daurada feien lluir la cadena del rellotge del butxacó presumint de l'autoritat que representaven i tot llepant segells municipals de deu, quinze i vint-i-cinc cèntims, deturaven carruatges i deixaven llur saliva a la mateixa barana. Portaven així el control dels carros, tartanes i carretons i legalitzaven els productes avícoles i ramaders transportats, entre ells els de Camós.

Els mercats de Banyoles, catalogats uns d'assenyalats i altres de corrents, han estat sempre presents en la memòria

i en el dietari dels camosins. Els de Nadal, Reis i Ram, més concorreguts sempre, i també ben esperats els de Cendra i de l'Espiga, com també els de qualsevol dimecres, ja que constitueixen un verdader reclam. És on la trobada amb parents i amics és segura, on es fa petar la xerrada, on s'organitza la matança del porc i l'anada a l'aplec, on es troben les colles de caçadors, on es parla de venidors bateigs i altres xafarderies, on es juga a la botifarra, on es parla de futbol i on es fa palesa la convivència humana tan característica del llarg i ample del Pla de l'Estany.

Els contactes amb Banyoles, ara que el desplaçament és ràpid i platxerios des de Camós, tendeix a mantenir-se i, més encara, a augmentar. Banyoles és el centre de recaptació, el lloc d'assessorament de tota mena, la seu d'una cooperativa agrària d'àmbit comarcal, la dels serveis mèdics i veterinaris, de les oficines del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, les de la Cambra Agrària, les del Consell Comarcal i d'altres llocs d'assistència i d'informació que no es disposen en el poble. Si abans fou necessari connectar amb el baster, el ferrer, el matalasser, el cisteller i el de la màquina de batre, avui convé mantenir la relació amb els nous banyolins

del món professional, tècnics i treballadors, i de l'esport.

També ha estat sempre estreta la relació entre Camós i Porqueres. Sense fusionar-se mai, en el decurs de mig segle, els Ajuntaments d'ambdós pobles han comptat amb els serveis del mateix secretari, a efectes d'alleugerir despeses. Primer fou el Sr. Gussinyer i, més tard, l'Esteve Pujol, comptant ambdós amb el suport del funcionari Josep Saderra, que va estar en el lloc quaranta anys.

Des de temps, l'expansió urbanística de Banyoles ha anat envaint el terme de Porqueres que, geogràficament, ve a ser com una ferradura que l'oprimeix. Han passat els darrers anys i Porqueres ha experimentat un creixement espectacular, i Camós, sempre a remolc seu, Déu n'hi do de la densitat constructiva que ha anat tenint i que ha compensat el buit demogràfic creat per l'abandó de les cases de la muntanya i de les de rem petit del mateix pla.

Avui, l'administració municipal de Porqueres i la de Camós es porten ben separades en les seves respectives seus, encara que la Mancomunitat, d'un

Límit entre Camós i Porqueres.

¡A agregarse!

Els de Camós sempre recordaran la visita oficial al poble del governador civil franquista de la dècada dels seixanta, Ramon Muñoz-González y Bernaldo de Quirós. En preguntar quina necessitat més imperiosa tenia el municipi, els regidors, sense pensar-s'ho gaire, van contestar que era la instal·lació d'una bústia a la plaça de les escoles.

Malcarat, que ja ho era, va mirar-los seriosament i tot assenyalant cap a Banyoles, el governador contestà en rigorós castellà:

—¡Venga, a agregarse!
Sortosament, no fou necessari.

cantó, i el Consell Comarcal del Pla de l'Estany, de l'altre, han tornat a apropar els dos pobles en el camp de les gestions i dels papers.

CAVANT FAVES

A tots els pobles hi ha sempre alguna anècdota divertida, sorgida, sovint, d'algun intent de trencar la rutina quotidiana, tan notòria en el món rural. A vegades, com en el cas que anem a explicar, l'anècdota surt del propi desig de creativitat i de diversió i, al cap d'un temps, queda incorporada a la petita història local com un fet més que, de tant en tant, pot ser objecte de comentari distès. Per això ens en fem ressò. L'única cosa que ens en retrau una mica és que, vulgues que no, el protagonista principal és l'autor d'aquesta mateixa monografia. Però com que no es tracta pas de fer-ne una valoració apologetica sinó, al contrari, de destacar-ne la part humorística, cal creure que el lector ho entendrà en el seu sentit correcte.

Es tracta de la vida efímera d'un sàinet —així ho posa el programa— que semblava, a estones, d'un monòleg o, potser, d'un monòleg —encara que en boca de diversos personatges— que semblava un sàinet, primer treball literari, per dir-ho d'alguna manera, que l'autor d'aquesta monografia va donar a conèixer quan tenia només una vintena d'anys. Fou estrenat a les acaballes de 1948 a Banyoles, sense donar-ne coneixement, evidentment, a la Societat d'Autors!

Posteriorment, durant la propera quaresma, fou representat a Rabós del Terri, Camós de Sant Vicenç, Serinyà, Maià de Montcal i Esponellà, lloc on va rebre, com es veurà, una autèntica pedregada. No arribà a mantenir-se, doncs, ni fins a Pasqua Florida. Portava per títol "Cavant faves".

Un amo, un hereu i un bordegàs, inspirats en la vida rural del propi Camós, eren els únics personatges d'aquesta satírica peça teatral, que de seguida va fer la fi del cucut i aviat es veurà el perquè.

A Banyoles —que, comparada amb la rogalia, ja tenia aires de ciutat—, va fer molta gràcia

TEATRO CINE MERCANTIL

Festival a beneficio de los REYES POBRES
organizado por la Junta Local de Festejos y Turismo
Sábado día 17 diciembre. A las 10 noche.

PROGRAMA

PRIMERA PARTE:

Presentación del Festival por D. Federico Coronina.

1.ª Canción rítmica EL MOCADOR, del maestro Juan Lloquerena, por un grupo de niñas dirigidas y acompañadas al piano por la profesora Sra. Laila Gouven.

2.ª LA PLOMA DE PERDÍU, canción popular, por el niño José Planas, acompañado al piano por la Sra. Paquita Torrent.

3.ª EL PARDAL, canción popular a tres voces, por la sección infantil del Orfeón ARMONIAS DEL LAGO, acompañada al piano por la Sra. Torrent.

CAVANT FAVES

Sàinete que parece monólogo, o monólogo que parece sàinete, de carácter agropecuario, original de MAURICIO DURAN, que interpretarán los auténticos payeses que se citan a continuación, quienes irán equipados con los trajes y aradas que usan en su rústico ambiente.

L'AMO José Durán
EL JORNALER El Autor
EL BORDEGAS Juan Durán

SEGUNDA PARTE:

I. SALUT CANTORS J. Thomàs
II. AN AY, AY, canción popular solista Sra. Montserrat Estarriola.
III. LA DONZELLA DE LA COSTA Bonaventura Serrano
IV. LA CANCIÓN DEL OLVIDO
 (Solista el joven José Massó)
V. LA SARDANA DE LES MONGES Moreta

Esta parte irá a cargo del Orfeón ARMONIAS DEL LAGO, y el acompañamiento de piano por la Sra. Paquita Torrent.

TERCERA PARTE:

ELS SIS CORDERS DE BLANES

Comedia en dos actos original de V. COMAS SOLER, que representará la SECCION RECREATIVA del CIRCULO de CATOLICOS

Precio de las localidades: Pista 8 pes. Preferencia hasta fila 9. 6 * Idem. desde fila 10. 3 *	Circular 1.ª 8 pes. Idem. 2.ª 6 * General 3 *
---	---

NOTAS: Debido a la extensión del programa, el festival empezará con algunas puntualidad. Podrá adquirirse las localidades dos horas antes del fincajal en la taquilla del Teatro Cine Mercantil. BANOLAS, DICIEMBRE 1949.

Programa de la funció a Banyoles.

l'aparició a l'escenari de tres pagesots que cavaven faves, amb l'aixada i tot, que més aviat feiem servir per a gratar-nos l'esquena. El diàleg, desimbolt, però pensat i rebuscat, donava a conèixer les peripècies d'un pare de família que per comptar la mainada els havia de col·locar d'un en un en els graons de l'escala del bastarral. La resta, consistia a dir força bestieses fins que arribava el més jove al camp, en aquest cas l'escenari, que representava un bocí d'hort ple de faves —regues llargues i curtes— per matar la pressa als homes pequè la vaca vedellava.

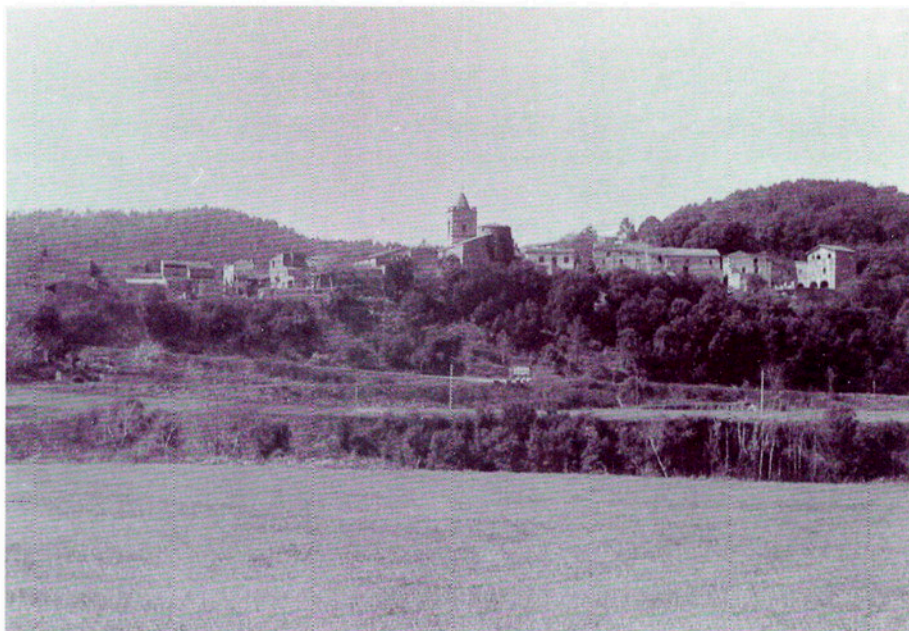
L'èxit fou inesperat, rotund, gairebé clamorós, tant, que l'autor i els intèrprets, tots veïns de Camós, vam agafar pretensions i decidírem fer una "gira artística" pels pobles de la comarca, durant la quaresma. Total, que si a la ciutat els va agradar l'humorada, pels pobles, cansats de cavar faves tota la setmana, maleïda la gràcia que els va fer la representació.

Fins que el diumenge de Rams, a Esponellà, va passar el que havia de passar. Primerament foren cloves d'avellanes, després peles de taronja i, finalment, taronges senceres i tomates! També la clau de la porta i un llum de carbur vell.

Tot va arribar disparat a l'improvisat escenari, ple de ramalls d'alzina que aparentaven ser faves. Naturalment, nosaltres, els artistes, molt amoïnadament, vam trampejar el temporal com vam poder.

Un jove molt ben vestit i escorbatat del poble, amb aparença bondadosa i reconciliadora, va pujar dalt l'empostissat i fou acollit per nosaltres amb afecte i esperança. Però, en comptes de qualsevol altra cosa, el que digué fou textualment: "—Amb aquest duro que ens heu fet pagar podríem haver vist una pel·lícula de la Metro-Goldwyn-Mayer!".

D'aquest episodi segurament no n'hauríem pas fet un capítol. Però ara, després de molts anys, tot col·leccionant papers i buscant material precisament per a il·lustrar aquest llibre, hem trobat els programes esgrogueïts d'aquell primer intent de diversió i d'aquella impensada "tourné" d'artistes camosins que va acabar com el rosari de l'aurora. I ens hem adonat que, una mica almenys, ja és història. Història d'una joventut d'un poble de possibilitats limitades que, a la seva manera, també volia fer coses.

*L'escenari del fracàs:
Esponellà.*

L'ESCOLA

31

Els temps del Sr. Tarradas (1941).

76

L'ensenyança, en els pobles rurals de les característiques de Camós, pensem que estigué molt ensopida o aparçada durant les acaballes del segle passat i a principi d'aquest. Els coneixements i el tarannà de les persones grans que en la nostra infantesa poguérem tractar, molts dels quals "no sabien pas de lletra", ens ho confirmen de sobres. Signaven amb el dit.

Aquest beneït pa que s'anomena cultura, l'adquisició del qual no depèn d'edats però sí de condicions, no estigué prou a l'abast d'alguns i molt mal repartit en el temps vell. Sembla que només els més privilegiats, els nascuts en casa

forta, pogueren tenir accés a l'ensenyament. Els altres, a pairar-se sovint d'anar a l'escola per aprendre, perquè els bous i les vaques calia anar-les a enegar cada dia i si el senyor rector, únic improvisat educador dels nois i les noies d'aleshores, a més d'oracions, bons exemples i temor a l'infern, podia ensenyar-los les quatre regles, que volia dir tantes arroves a tantes unces, encara gràcies per poder anar pel món.

Va ésser l'any 1928, en inaugurar-se l'escola de Camós, quan es va emprendre l'ensenyament seriós i generalitzat en el poble. El promotor de la construcció de l'edifici fou el mateix senyor

mestre, Joan Serra, home barbut, sever de caràcter —de vegades agafava la vara— però també molt influent. Amb la seva particular gestió, ell va aconseguir per al poble tan singular millora. Per saber introduir-se i poder manejar la secretaria de l'Ajuntament, va redactar la sol·licitud oportuna. Per la seva condició de "procurador" —gestió entre els propietaris i els masovers— va poder obtenir el permís i la donació de la senyora de can Besalú del terreny idoni on emplaçar l'edifici. Gràcies a la seva tossuderia, Camós va poder inaugurar l'escola en moments de calma i de reflexió, durant l'etapa política del general

Primo de Rivera. Més tard vindrien anys conflictius, de vaivens polítics i d'incertesa, i els camosins, com aquell qui diu, perderen de vista fins i tot el mateix senyor Serra.

Pere Tarradas, mestre banyolí, procedent de les escoles de Vidreres i Castellfollit de la Roca, esdevingué el successor del senyor Serra. S'incorporà a l'escola de Camós en temps de la Guerra Civil. Home seriós, complidor i honrat, va lluitar sempre perquè els seus alumnes fossin prou aplicats. Sortosament va arribar a Camós "en Tarradas", el qual des de les set del matí fins al vespre no parava mai, tant en temps dels "rojos" com en temps dels feixistes. Amb gran vocació i professionalitat portà a terme,

L'època del Sr. Serra (1934).

en el decurs de prop de trenta anys d'estada, la preparació i l'ensenyament d'una generació i escaig de camosins que, esgarriats avui per aquest món de Déu, encara el recorden amb afecte i agraïment.

Cap a l'any 1962, en anar-se'n el senyor Tarradas destinat a la plaça de Banyoles, varen venir a ocupar la titularitat de Camós el matrimoni format per Miquel Vergés i Teresa Gifra, als quals, a ambdós, va oferir-los el poble un emotiu homenatge quan els arribà la jubilació, el juny de 1992, per llur fidelitat, servei i amor, com deia el poeta que va redactar la glossa. La senyora Teresa havia complert els trenta anys de permanència a Camós i el senyor Miquel va estar-n'hi disset, ja que anys enrere, en reestructurar l'ensenyament i agrupar-lo, havia hagut d'anar-se'n a exercir al proper Centre Comarcal del Remei.

La Sra. Gifra, recentment homenatjada, davant l'escola de nenes construïda en terrenys cedits per la família Montsalvatge.

EL C.F. CAMÓS

32

78

Arreu és molt conegut aquest club, que s'ha caracteritzat sempre per tenir una cura especial envers el futbol dels primers passos, de les primeres il·lusions, la semença de futurs valors, el de menor quantia, el que complau a tots. Des de la seva fundació, ha comptat amb diverses formacions actives i federades de futbol menor —compta molt la proximitat de Banyoles— i amb la particularitat que mai no ha mancat l'esforç d'algunes persones i directius que se n'han ocupat perfectament. Una tasca callada, laboriosa i entusiasta, sovint no suficientment reconeguda.

Va fundar-se el C.F. Camós l'any 1967. Es jugaven al camp del Banyoles els partits d'uns anomenats torneigs de l'Amistat amb altres equips de la rodalia. Deu anys després, en 1977, s'emprèn la tasca futbolística amb major seriositat. L'equip es federa i es constitueix la Junta Directiva, que en el decurs del temps no ha experimentat gaires canvis. Al principi es jugà en un camp de can Ginabreda, que va inaugurar-se amb un matx contra el primer equip del Girona, gràcies a determinades vinculacions personals d'aleshores. Aquest partit inaugural es perdé per 1-5.

El C.F. Camós, en una de les formacions de 3a Regional

De llavors ençà l'activitat futbolística de Camós ha anat en augment, afavorida perquè l'any 1980 va fer-se realitat el somni dels aficionats de disposar d'un camp municipal que es troba emplaçat al costat de la carretera que va a l'església, enmig d'un frondós bosc de pins.

Sempre hi ha motivació suficient per a parlar i enaltir aquest futbol de Camós, el dels responsables d'un moviment esportiu que mai no decau i que agrupa molts nois i joves als quals atrau xutar la pilota durant els caps de setmana.

Actualment, el C.F. Camós compta amb formacions d'afecionats, juvenils, cadets i infantils.

Al llarg d'aquesta pràctica esportiva, el Camós ha assolit els següents campionats: temporada 1982-83, l'equip juvenil; temporada 1984-85, l'equip infantil; temporada 1985-86, l'equip juvenil altra volta, i la temporada 1991-92, l'equip cadet, que ha guanyat tots els partits en el seu grup de 3a Divisió.

A més, el C.F. Camós fou classificat, en 1985, entre les divuit millors entitats esportives de la província de Girona en l'edició dels XV Premis a la Millor Tasca Esportiva Gironina de 1984, que organitzava el diari *Los Sitios*.

L'equip juvenil campió de lliga de 1982-1983.

La Junta Directiva actual del Club la componen: president, Joan Massanes; vice-president primer, Josep Teixidor; vice-president segon, Narcís Massanes; secretari, Josep Jordi; tresorer, Joan Mach; vocals, Josep Dilmé, Miquel Viñoles,

Miquel Massanes, Àngel Pellicer, Joan Poch, Lluís Costa i Mer Riera.

Com a simple anècdota, volem comentar que els colors distintius de l'equip de Camós —blanc i vermell— es deu a un fet ben trivial: en formar-se el Club, es va parlar de comprar samarretes, però davant la penúria econòmica dels inicis, es començà per preguntar als jugadors si disposaven d'aquesta peça. Es donà el cas que els pocs que contestaren afirmativament la tenien dels dos colors esmentats. Així que, tirant pel dret, sense pensar-s'hi gaire, s'adoptà el blanc i el vermell.

Aquest modest club compta actualment amb 75 socis i molta experiència.

El camp de futbol.

L'AGRUPACIÓ

33

Presència de l'Agrupació en les festes populars.

80

L'agrupació agrícola-ramadera de Santa Maria de Camós és una demostració de fins on pot arribar l'acció cooperativista, l'afer mancomunat, la voluntat col·lectiva, digueu-ho com vulgueu. Una manera concreta de fer les coses i les feines ben fetes. Va començar la seva vida efectiva fa uns vint-i-cinc anys, com a Grup Sindical de Colonització, que llavors era l'única forma per aconseguir ajudes. Posteriorment s'ha convertit en una joiosa realitat aquesta Agrupació modèlica que va irrompre en el món agrícola camosí amb un ímpetu renovador que no s'havia conegut mai.

L'esperit individualista, malauradament massa aferrat, va ser totalment arrabassat amb el naixement d'una nova i robusta institució que havia de canviar la faç dels camps i de la ramaderia de l'indret. Un salt des d'un sistema anacrònic i caduc a un altre més en consonància amb les realitats del moment present.

Varen interessar-se, ja en principi, Josep M. Mariscot, Miquel Camps, Miquel Badosa, Joan Frigolé, Lluís Font, Miquel Esteba, Narcís Robert, Andreu Vallmajó i Narcís Juandó. La primera tasca conjunta fou l'adquisició de la maquinària agrícola adient per a afrontar

amb dignitat els treballs dels seus respectius conreus.

De veritat, l'Agrupació de Santa Maria, que en passar els anys anava canviant la contextura econòmica del poble, transformant mentalitat i anacronisme ranciejats en la vida de generacions passades, esdevingué una institució d'una importància única en la història de l'ara Pla de l'Estany i exemple per a moltes altres comarques. El seu afer estigué present, sens dubte, a l'hora de potenciar i fer realitat, conjuntament amb la Cooperativa Agrícola de

Banyoles, la fàbrica Pur-Llet, a fi i efecte de poder comercialitzar millor la llet i, posteriorment, protegir els grups de comercialització de la carn de porc i vedella que apareixen en aquests verals i en altres comarques.

Així mateix, i dins del programa ambiciós i realista dels integrants de l'Agrupació i dels seus respectius hereus, ja incorporats a la tasca col·lectiva, amb l'experiència adquirida i resultats obtinguts per una part i el desig de seguir millorant les seves respectives explotacions, pensaren en modificacions parcel·làries i a dotar tota la vall de regadiu, un projecte altament

Recollida de farratge.

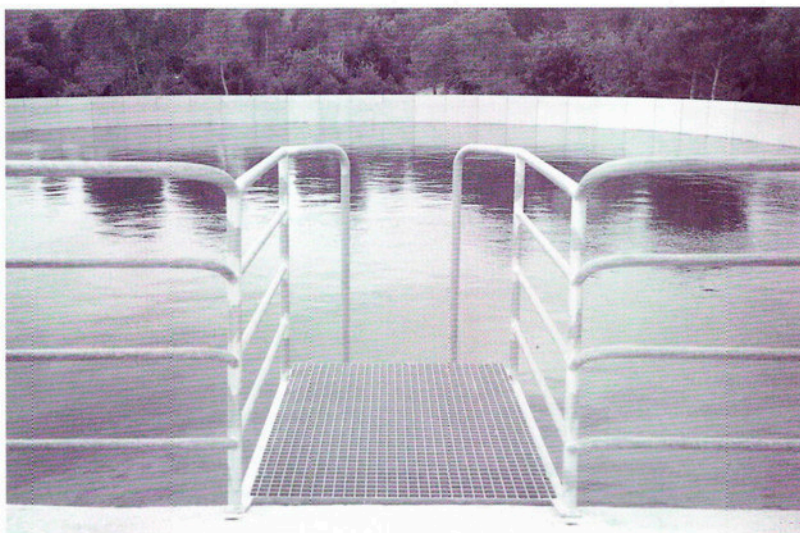

importantíssim i que les institucions ajudaren a materialitzar, fins que a les acaballes de l'any 1990 l'obra gegant estigué llesta.

Després dels pertinents treballs de cerca i captació d'aigües per a la seva utilització i dels estudis geològics que donaren el lloc adient, començaren les perforacions i la construcció d'un gran embassament situat al cim d'una muntanya, a uns 100 metres d'altitud sobre el nivell de la vall o dels conreus que han de beneficiar-se de la millora, preferentment dedicats als cultius de farratges, donades les característiques ramaderes de la zona.

El dipòsit d'embassament és de forma ovalada (60x40) amb 7 metres i mig d'alçària (2,5 sota terra) i conté 12.000 metres cúbics d'aigua.

Dipòsit d'embassament d'aigua. Vista parcial.

ENDÍVIES I KIWIS

34

*Las endívies,
ben presentades.*

82

Curiosament, en el mateix indret on van ser localitzades les troballes de la vil·la romana de Vilauba, però aquesta vegada al capdavant del mateix camp, s'aixeca la novíssima empresa de les endívies, un producte natural de gran futur.

Pere Casasses i Prat i Pere Funtané i Llorens són els promotors de Nova Agricultura, S.A., singular empresa pensada l'any 1986. Sense desmoralitzar-se mai, van començar estudis i investigacions sobre el cultiu de l'endívia, aquesta varietat d'hortalissa cabdellada, de fulles oblongues i dentades, que compta amb gran acceptació en el mercat. Durant

tres anys seguits, aquests empresaris van recórrer França, Bèlgica i Holanda a fi de descobrir els secrets de l'alta tecnologia d'aquest cultiu. Fruit d'aquest aprenentatge, fou la instal·lació, a Sant Vicenç de Camós, d'aquesta empresa, coneguda familiarment per "la fàbrica de les endívies", de la qual nasqué, aviat, la marca "Perla de l'Estany".

A les acaballes de 1988 començà a Camós la producció d'aquesta planta tan acreditada, després del conseqüent estudi de la seva presentació i comercialització. Seguint un ordre cronològic, cal dir que ja en 1989 la producció d'endívies fou de 340.000 quilos. En 1990, se'n

produïren 430.000 i, en 1991, la producció va arribar als 800.000 quilos, el que representa el 40% del consum de Catalunya. Actualment es preveu, després d'una ampliació de les instal·lacions, arribar a la producció d'un milió de quilos.

El cultiu de l'endívia, hortalissa biològica molt rica en vitamines i baixa en calories, s'inicia durant els mesos de maig o juny amb la sembra de les llavors. Al cap d'uns quatre mesos la planta ja ha crescut i es troba en el seu estat òptim de maduresa. Llavors és quan es tallen les fulles i s'arrenca el nap, al qual, posteriorment, amb un procés molt sofisticat,

es provoca la renaixença dins de la fàbrica, després d'un trasllat amb camions frigorífics per no perdre qualitat des de l'inici. A partir d'aquest moment la plantació no necessita terra, ja que les mateixes arrels fan de suport.

Les instal·lacions i els avenços tecnològics de què es disposa fan la resta, donant a la planta tots els minerals essencials i aconseguint el màxim de blancor.

La competitivitat d'aquesta moderníssima empresa camosina, des de rendiment per camps, quilos, persones/hora, cost de distribució i nivell de preu, la situen entre les tres primeres d'Europa.

Però a Camós encara hi ha un altre cultiu nou. Es tracta del kiwi, una planta tropical originària de la Xina i introduïda als mercats europeus per Nova Zelanda, que proporciona un fruit no gaire gros, ovalat i marró. És verd de polpa i compta amb força granes petites de color negre. Diuen que el seu contingut és molt ric en elements minerals, vitamines i proteïnes i, per tant, molt aconsellable per al consum. De la plantació de kiwis, a Santa Maria de Camós,

se n'ocupa el jove agricultor Xavier Font i Mir, l'hereu de can Fava, que des de fa deu anys és el primer i únic kiwicultor de la contrada.

El kiwi vol terrenys sorrenys i esmicolats, que comptin, a més, amb un bon drenatge. A l'estiu necessita molta humitat ambiental i el clima desitjable ha de ser preferentment moderat, sense fredorades de durada o fora de temps. Cal saber altres coses d'aquesta planta, com ara l'emparrat, les maneres de podar-la, els períodes de creixement i producció, ja que s'ha de canviar de forma a partir del quart o cinquè any, que és quan la planta augmenta considerablement la producció.

En Xavier Font va estudiar tot això sense moure's de casa i va valer-se de la informació rebuda del propietari veí de can Ribas, masia del costat, que havia comprovat, feia temps, l'adaptació d'aquest cultiu en terres lleidatanes. Així, ambdós, fent provatures primer en terrenys baguenys i després assolellats, i regant els conreus amb sistemes de polvorització tot seguit d'haver plantat un vegetal mascle per cada sis de femelles per a aconseguir una pol·linització adient, implantaren la naixença d'una producció nova a Camós. Aquesta producció s'exporta avui a l'estranger, a França concretament, mitjançant la intervenció d'una firma comercial prou reconeguda.

Primera plantació de kiwis.

RAMADERIA I INDÚSTRIA DERIVADA

35

*L'explotació lletera
de la Torre de Baix.*

84

L’expansió ramadera en un poble de les característiques de Camós ha estat notòria i molt important en el decurs dels darrers anys. Les tradicions familiars, amb dedicació des de sempre a bestiar boví, porquí i a l’aviram, ha fet que les explotacions hagin anat creixent a mesura que els mercats propers i també llunyans incrementaren llur demanda. Nombroses naus de tota classe de bestiar, quadres perfectament condicionades, estabulacions lliures, de tot ofereix avui el poble de Camós.

Esteve Artigas i Pagès és, en aquests indrets del Pla de l’Estany, el promotor de

l’explotació ramadera que avui per avui reuneix major contingut. Home de mitjana edat, afable i reflexiu, va emprendre de molt jove, fa uns trenta anys, una atrevida expansió ramadera. Amb la construcció d’un petit molí i amb la barreja de correctors i cereals va aconseguir les fórmules alimentàries més adequades per al creixement i engreix del bestiar porcí.

L’explotació esdevingué aviat d’una dimensió extraordinària i amb el temps va anar creixent el rem de bestiar de can Ginabreda, per arribar a estendre la seva activitat fins a molts indrets d’altres pobles de la rodalia i fins i tot llunyans. Actualment componen

l’empresa d’Esteve Artigas més d’una cinquantena de granges que aixopluguen de 30.000 a 40.000 porcs d’engreix i unes 2.000 truges mares que nodreixen el 20% dels garrins necessaris per a l’explotació. Encara hi ha uns 400 vedells d’engreix que arrodoneixen el contingut.

L’empresa Esteve Artigas, la d’en Ginabreda de Camós, com és familiarment coneguda, que fabrica, com a derivat, un selecte fuet, dona feina —i això és realment important— a diverses dotzenes de persones de la comarca, entre grangers,

xofers del seu important parc de vehicles, escrivents, paletes de l'empresa, personal de la fàbrica de pinso i treballadors i treballadores de l'escorxador, un dels més importants de la contrada, emplaçat en un poble proper.

En aquesta línia de capacitat d'iniciativa cal parlar, també, de les instal·lacions per a ramaderia bovina, a vegades fruit d'esforços col·lectius, com la de l'Agrupació de Santa Maria, a la qual dediquem un capítol a part i que ja està fins i tot informatitzada, o com les que hi ha a nivell particular i que revelen la capacitat emprenedora dels camosins per tal de superar les limitacions de la localitat: la de

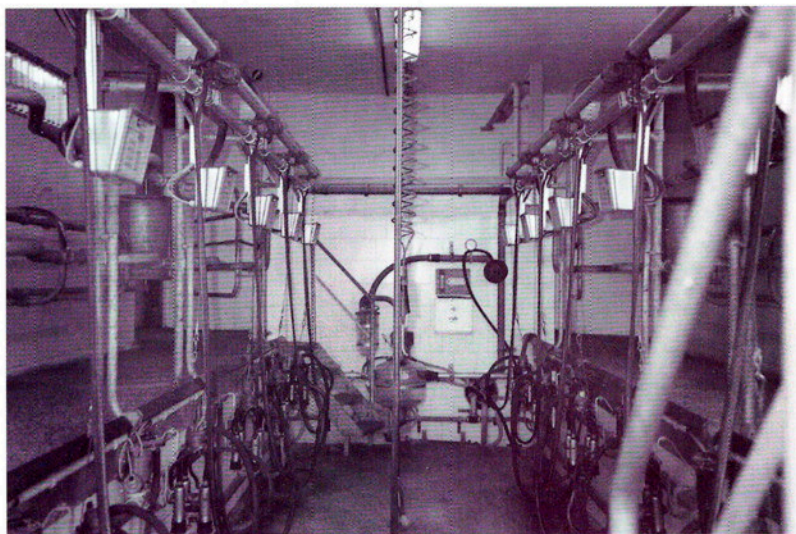
can Candell, la de can Jep Sec i la de can Milleres, que faciliten l'obtenció de productes lactis de gran qualitat; la de can Ramió, referida, també, a ramaderia porcina; la de can Reparada, que disposa de 25.000 gallines ponedores, els ous de les quals arriben als mercats més acreditats, etc.

Encara s'ha de fer esment dels recuits de llet d'ovella del nombrós ramat de can Moriscot i de les vedelles "Bencriades" de can Paísà i can Milleres, de recent introducció cap als viaranyes del consum.

En definitiva, i d'acord amb les normatives i exigències actuals referents a qualitat de producció i organització de

Seu social de l'empresa Artigas.

mercats, els productes de Camós hi apareixen i es distingeixen. I és que, des d'aquella llonganissa picant que servia per a convidar la parella de la Guàrdia Civil quan s'atansava a les llars més influents en recerca de signatures per a comprovar que tot seguia normal, als bunyols casolans elaborats per les mestresses del poble, passant per les pomes del ciri, les nespres covades i la confitura de codony, hi ha tota una tradició de bon fer al darrere dels productes camosins, siguin de la classe que siguin.

Aparells mecanitzats de l'explotació lletera.

LA FAMÍLIA SERRA

36

El matrimoni Serra-Vila. En Vador fou el promotor de l'empresa.

86

A principi de la dècada dels anys quaranta, quan ningú no feia cap casa, en Salvador Serra i Pujol, un dels fadrísters de can Serra de Pont-Xammar, va venir a fer-se la seva a Camós. Feia temps que, en el poble, no se n'aixecava cap, de casa nova. Feia anys que només se n'havia construït una i aquesta era can Reparada Nou, molt apropada a la font de Salt Dalmau.

En Vador de can Serra va començar la seva sobre un petit marge d'un metre i escaig d'alçària, davant mateix de l'escola, a l'altre costat de la carretera nova. Home corpulent, de vegades seriós i altres vegades rialler,

preguntava als escolars d'aleshores de quina casa érem, sense deixar mai ni la paleta ni el cordill.

La construcció, en principi molt modesta, amb façana de planta baixa, parets interiors fetes algunes amb "rajols posats de cantell", va experimentar, amb els anys, nombroses modificacions. Amb ella va anar-se perfilant el futur i primer hostal del poble: can Serra.

Amb el temps, can Serra va anar creixent i en Vador, que va començar venent carbur, vi i espelmes, va dedicar-se, també, entre altres afers, a barber, flequer, carnisser, xofer, cambrer i, finalment,

a constructor. Mentrestant, la mainada —dos nens i tres nenes— anava creixent també, i els nois, en Pere i en Josep, als quals ja es va treure la son de petits, de peus a terra de bon matí, han estat els dignes successors d'aquell patriarca singular que, amb els anys, va anar revolucionant el poble i, com aquell qui diu, va fer canviar la fisonomia de Camós, situant-hi una empresa d'unes característiques ben singulars.

Ara, arreu de les contrades gironines, en totes les comarques i més enllà, coneixen els Serra de Camós. Salvador Serra, S.A. és una important empresa de construcció dedicada

majoritàriament a obres de gran envergadura, amb dedicació especial a les obres públiques i també als afers particulars, que compta actualment amb un parc de maquinària de prop d'un centenar de vehicles i amb un nombre similar o superior de llocs de treball.

Des dels anys seixanta, quan els germans Pere i Josep, en fer-se grans, van posar en pràctica les seves pròpies iniciatives prestant suport primer a la tasca del seu pare i després desplegant els seus projectes, l'empresa no ha parat de tirar endavant, encara sota el mateix nom, en recordança del fundador desaparegut l'any 1977.

Innombrables obres importants han portat a terme els Serra de

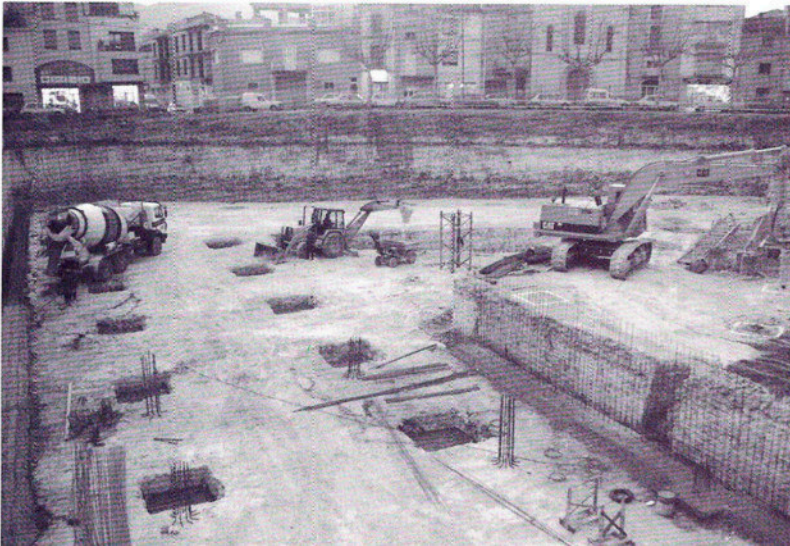
*El Pavelló
Poliesportiu
d'Olot, fet per
l'empresa
Serra.*

Camós. Recordem, dels darrers temps, la construcció del Pavelló d'Olot, els ponts de Tegurà, la canalització de la riera de Colera, l'arranjament del passeig de Mn. Constans i les obres de l'aparcament

subterrani de la plaça de les Rodes, de Banyoles, etc. D'altra banda, tant el seu assessorament com la seva participació directa, han estat sempre molt valuosos en obres i millores realitzades dins del terme municipal de Camós.

87

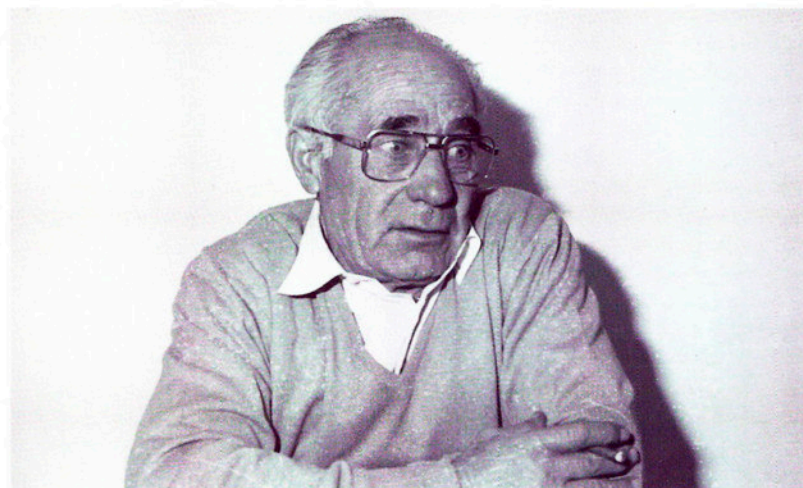

Darrerament, l'empresa encara ha crescut més i s'ha eixamplat amb l'adquisició d'algunes centrals elèctriques, algunes pròximes i altres més allunyades, fet que obre d'altres perspectives de futur i il·lusiona la família Serra.

*Una de les obres de
l'empresa Serra:
l'aparcament
subterrani de la plaça
de les Rodes, de
Banyoles.*

LA VOCACIÓ POLÍTICA

37

Joan Estañol i Carreras, alcalde actual (1983-1993).

88

Els consells dels vells, escoltats a la vora del foc, aquells que visqueren i molt recordaven els aldarulls provocats pels successos polítics tan conflictius dels anys trenta, temps d'ideologies radicalitzades i de trencadisses lamentables, influïren poderosament en les noves generacions de camosins que s'han anat incorporant. Per a la gran majoria de la gent del poble aquesta és, encara, una assignatura per aprendre; se'n passa força. Difícilment es trobarien, per aquests verals, inscrits a qualsevol dels partits polítics dels actius o vigents.

Els vells deien, amb criteri encertat i guputs per la seva

experiència i moderació, que la política només serveix per a aquells que n'han de viure i recomanaven sempre no ser-ne partidaris ni socis de cap "ceba" d'aquestes, on tot el que s'hi va a buscar són renyines i de vegades algun mastegot.

Així, quan va establir-se novament la democràcia, en 1977, la gent de Camós ja anaven a votar, perquè votar en si és molt fàcil fer-ho, a més de complir i quedar bé. Era qüestió de triar i en això ningú no en sap més que els pagesos, acostumats a escollir la sement i el gra de millor qualitat a l'hora de sembrar. Acostumats, també, a triar i escollir els bunyols més

rossejats i ensucrats quan les dones per Setmana Santa els ofereixen damunt la taula.

A Camós, com en altres pobles, van haver-n'hi que votaren esquerres perquè representava novetat, i altres votaren les dretes perquè observaren que les fesoles, en enfilarse canya amunt, ho fan sempre per la dreta. Això, ja en les primeres eleccions generals i en les autonòmiques que vingueren després.

Quant a les eleccions municipals, en un indret com Camós, on tothom coneix

tothom, els electors pogueren gustosament escollir, sense pensar-ho gaire, tots els seus favorits, més quan en les quatre vegades —1979, 1983, 1987 i 1991—, només va presentar-se una sola candidatura d'independents, elaborada prèviament amb prou seny i encert sota el suport o les sigles, primer, de la Unió del Centre Democràtic, i de Convergència i Unió, després.

Aquesta circumstància és prou demostrativa que a Camós ningú no vol mai rivalitzar i menys pel que fa a ideologies polítiques força desterrades, gràcies als

Composició de l'Ajuntament

Joan Estañol i Carreras, *alcalde*
Josep Teixidor i Masdevall, *tinent d'alcalde (Obres i Urbanisme)*
Josep M. Badosa i Duran, *regidor (Agricultura i Ramaderia)*
Joan Mach i Saus, *regidor (Cultura)*
Lluís Massanas i Mir, *regidor (Hisenda i Governació)*
Narcís Massanas i Xargay, *regidor (Ensenyament i Esports)*
Jesús Riera i Campolier, *regidor*
Javier Santos García, *secretari*

consells de la gent més gran, portadora d'experiència. Gràcies, per altra banda, de trobar persones aptes i assenyades per a ocupar els càrrecs en el municipi o, dit d'altra manera, gràcies que en vulguin ser. I prou.

A més, el fet de presentar una sola candidatura des d'aleshores ençà, en una formació de set persones ben conegudes i amb prou avinença i ganes de fer i treballar per al poble, ha fet que en els darrers anys s'hagin obtingut millores molt significatives.

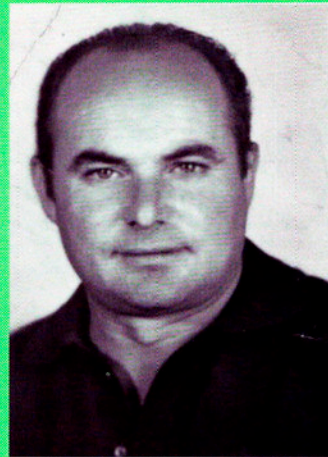
89

*Josep M. Mariscot i Riera
(1959-1976).*

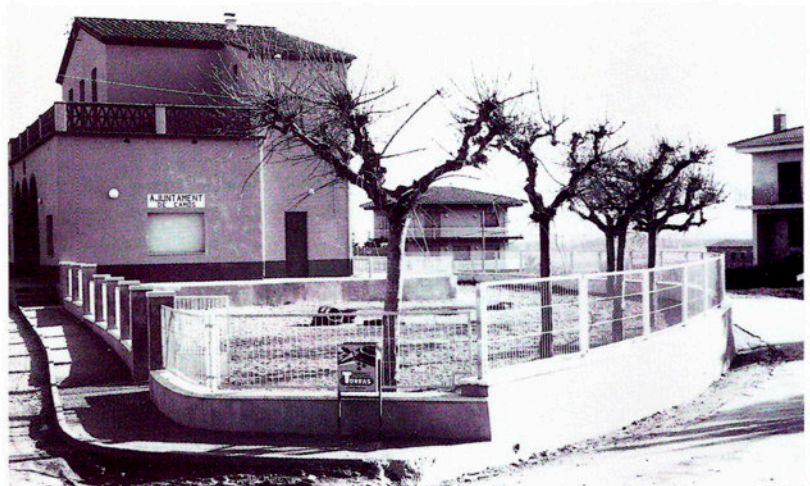
*Miquel Camps i Badosa
(1976-1979).*

*Narcís Robert i Ferrer
(1979-1983).*

ELS ÚLTIMS TEMPS

38

*Edifici de
l'Ajuntament.*

L'evolució, si per evolució entenem l'adaptació a una major comoditat i a la gradual incorporació d'elements, instruments i serveis nous, ha anat entrant a poc a poc en el món rural i esdevenint, sovint, petites conquestes socials. Quina revolució no significà, al seu moment, l'arribada de la llum elèctrica a bona part del poble de Camós, l'any 1937! I fixeuvos si en passaria encara de temps fins que altres barris del terme municipal no anessin tenint aquesta forma d'energia, tan útil i imprescindible avui dia per a qualsevol cosa que es vulgui fer o per a qualsevol

electrodomèstic que es desitgi instal·lar. Era, en efecte, l'any 1954 quan s'aconseguia l'electrificació del veïnat de Sant Maurici, de la parròquia de Sant Vicenç i, encara, d'un bon conjunt de masies del terme que, amb aquesta modernització, es podia assegurar que passaven a viure d'una manera més civilitzada.

Amb els temps nous, però, el progrés s'ha accelerat.

Les millores realitzades en el poble en el decurs dels darrers anys han estat i són molt reconegudes pel veïnatge. I és que arreu de Camós s'ha experimentat un canvi en el

sentit de renovar camins i instal·lacions comunes, cosa que diu molt en favor de la dedicació desinteressada de les autoritats dels diversos moments.

Des de la inauguració del camp de futbol, l'any 1980, fins a la recent senyalització dels indrets, fonts i veïnats del poble, passant per la construcció del Pavelló cobert (inaugurat l'any 1983), l'asfaltat de la carretera de Sant Maurici, la millora i l'eixamplament de la de Banyoles, han estat una dotzena d'anys d'intensa i acurada labor municipal, secundada també pel Consell Comarcal del Pla de l'Estany.

La utilització del Pavelló i la del camp de futbol —ambdós, de costat— és sovint sol·licitada per entitats i gent forana i, per tant, aquestes instal·lacions locals tenen una projecció que supera el marc estricte del municipi.

La carretera de Sant Maurici, l'anomenat Veïnat de Dalt, ha servit per a unir el poble de cap a cap. Fins i tot aconsella als qui vénen de Banyoles per donar la volta i retornar a la ciutat pel pla de la Perpinyana i la Font Pudosa i, d'aquesta manera, estalviar-se cues i embussaments. A més, el paisatge valora aquest trajecte singular de vegetació i encant.

També s'han d'esmentar les obres de clavegueram.

Actualment s'han acabat les obres del nou cementiri —perquè el vell s'ha fet petit i es troba emplaçat en un lloc no gaire adequat— i també es parla d'una ampliació i d'un remodelatge del local social de l'Ajuntament.

Encara cal recordar, perquè no es tracta només d'obres d'infraestructura, les actuacions de caire cultural o de salvament de monuments que s'han portat a terme i de les quals ja es fa referència en algun altre lloc: dedicació a les ruïnes romanes de Vilauba,

Camós, avui

Cens 1992:	609 habitants
Extensió:	16,26 km ²
Comarca:	Pla de l'Estany
Partit judicial:	Girona
Bisbat:	Girona
Núm. telèfons:	136
Codi postal:	17.834
Automòbils:	307
Tractors i motocultors:	51
Remoles de tractor:	16
Camions:	94
Ciclomotors:	103
Motocicletes:	68

(El padró dels vehicles de Camós ha estat facilitat pel Consell Comarcal del Pla de l'Estany i per la Cambra Agrària).

des de 1978 i, sobretot, a partir de 1985; la restauració de Santa Magdalena de Noves, el 1991, etc.

Però les infraestructures que ajuden a fer pujar el poble han d'anar acompanyades d'una bona activitat cívica que desplegui un ampli ventall d'actuacions de caire social i en aquest aspecte s'ha de confiar en la joventut i en la gent del demà.

Els nous accessos.

EL GRUP D'ESPLAI

39

La Festa de la Bicicleta, organitzada pel Grup d'Esplai.

92

En parlar de la joventut de Camós cal fer-se ressò del treball del Grup d'Esplai. Es tracta d'un grup de jovent que, des de les acaballes de 1987, porta a terme l'organització de multitud d'activitats.

El Grup d'Esplai de Camós, ja amb moltes incorporacions, va adquirir molta força i presència l'any 1989 i des d'aleshores ha ajudat amb la seva actuació a l'enaltiment del poble i de les institucions locals i a la defensa de les tradicions. Heus aquí, extreta del propi calendari d'activitats, la feina principal que fan al llarg de l'any.

Pel mes de gener impulsen la diada de Sant Vicenç, festa petita del poble, abans reduïda

a l'ofici i a la cantada de goigs, i ara, d'ençà que el Grup d'Esplai la va revitalitzar des de fa quatre anys, completada amb l'encant de coques ofertes pels mateixos vilatans, la celebració d'una arrossada popular al Pavelló Municipal i ball a mitja tarda i coca per a tothom.

Als més petits i als jovenets del poble se'ls dedica la Festa de l'Esport, durant el mes de febrer, que consisteix en una sortida que els posa en contacte amb esports que habitualment no poden assolir: escalada, muntanyisme, esquí. Alhora, els familiaritza amb la natura. La festa acaba amb un berenar per a tothom.

Pel març organitzen la Festa de

la Bicicleta, per a gent de totes les edats. Es fa una excursió a un indret més o menys proper de Camós. Els participants engalanen les bicicletes i, un cop arribats al lloc escollit, després d'uns jocs de cucanya i una berenada, es donen els premis a les bicicletes més originals i ben guarnides i als nens més ben disfressats (s'aprofita, en aquest cas, la proximitat —encara que sigui passada— de la festa del Carnestoltes).

Pels volts de Sant Jordi —abril— els mateixos membres del Grup d'Esplai ofereixen a la gent del poble, de forma gratuïta, coses tan diverses com una obra de teatre,

una desfilada de moda antiga o, fins i tot, un *play-back* amb la música més divertida.

La Festa del Roser —del mes de maig— és la festa major de Camós i el Grup d'Esplai n'assumeix l'organització, com si fos la comissió de festes. Es fa teatre, hi ha grups d'animació infantil, ball popular, ofici religiós amb orquestra, piscolabis, sardanes, tot gratuït.

Un dissabte a la tarda, del mes de juny, celebren la Pujada al Revardit. Tota la mainada puja pel riu fins a arribar a una gorga on es fa la remullada general. Es torna pel mateix lloc i la jornada s'acaba amb una berenada per a recuperar les forces perdudes.

El juliol es dedica a fer excursions a peu per les muntanyes de Camós o amb autocar o cotxes particulars a pobles de la rodalia o de més lluny.

Per l'agost, els monitors del Grup amb els nois i noies fan una carrossa i preparen una comparsa i participen a la cercavila popular que es porta a terme pels carrers de la veïna Banyoles.

L'Onze de Setembre, des de fa quatre anys, hi ha cantada d'havaneres o un recital de música popular catalana que

s'acompanya amb un cremat de rom i coca per a tothom, per tal de celebrar la Diada de Catalunya.

Els nens i nenes d'edat escolar de Camós van de minicolònies, aprofitant un cap de setmana i, gràcies al Grup d'Esplai, gaudeixen de jocs, tallers, gimcanes.

Pel novembre organitzen una castanyada que comença desplaçant-se a la Cellera, a collir el fruit en el bosc mateix. Un o dos caps de setmana després es fa la castanyada pròpiament dita en el Pavelló Polisportiu, amenitzada amb algun grup musical.

I pel desembre se celebra germanívolament el Nadal, amb una Missa del Gall i una xocolatada per a tothom. L'endemà, després de la missa de Nadal, encara hi ha un piscolabis amb torrons, coca, pastes... El Grup d'Esplai guarneix l'església de forma adient i fa un pessebre de mida natural davant l'Ajuntament.

A mesura que ha passat el temps i s'ha anat fent present en els diversos actes de la vida ciutadana, el Grup d'Esplai ha anat arrelant i ha passat a ser una institució ben vista per tothom, en la qual tota la gent de Camós té posades fundades esperances.

Membres del Grup d'Esplai.

Anagrama del Grup d'Esplai.

Bibliografia

- CONSTANS, L.G. Mn.
Bañolas, edició 1961.
- MASCARÓ, José M., Dr.
Topografia Mèdica de Banyoles. Girona, 1914.
- CONSTANS I SERRAT, Lluís G.
Diplomatari de Banyoles, vol. I, 1985.
- CONSTANS I SERRAT, Lluís G.
Manuscrits "Comarca", apartat V.
- GIRONA, PAS A PAS,
referència a *Camós*. Col·lecció de fascicles del Diari de Girona.
- COLLELLDEMONT, Pep.
El Pla de l'Estany.
Guies del Punt.
- ARNAU i GUEROLA,
MARUJA. *Els pobles gironins - La comarca del Pla de l'Estany*. Vol. III.
- NOLLA, Josep M., i altres.
La vil·la romana de Vilauba. Separata dels Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 1980-84.
- ROURE, Assumpta, i altres.
La Vil·la Romana de Vilauba (Camós).
Centre d'Investigacions Arqueològiques. Gràfiques Curbet; Girona, 1988.

Procedència de les fotografies i il·lustracions

Són originals, o procedeixen de l'arxiu particular del mateix autor de la monografia, les fotografies de les pàgines 9 (dalt), 38, 39, 49 (baix), 66, 67 (baix) i 77 (baix).
Han estat cedides pel *Diari de Girona* les de les pàgines 7, 14, 15 (centre i baix), 24, 25, 26, 29, 30, 34, 35 (dalt), 35 (baix), 36, 41, 42, 55, 57, 58, 59 (dalt i baix), 61 (dalt i baix) i 88.
Ignasi Pràdanos i Duran ha cedit les de les pàgines 8, 10, 12, 13, 16, 37 (dalt i baix), 40, 44, 45 (dalt), 46, 47, 63 (baix), 68, 72, 73, 81 (baix), 84 i 85 (baix).
Les de les pàgines 18, 63 (dalt), 76 i 77 (dalt) pertanyen a la família Mariscot; les de les pàgines 78 i 79 (dalt i baix) a Josep Jordi i Torrentà; les de les pàgines 31, 45 (baix) i 56 a Francesc Bosch i Llorella; les de les pàgines 49 (dalt), 80 i 81 (dalt) a Núria Duran i Estarriola, i les de les pàgines 11 (baix), 28 i 90 a Miquel Rustullet i Noguer.
Pere Serra i Vila aporta les fotografies de les pàgines 86 i 87 (dalt i baix), Xavier Font i Mir les de les pàgines 15 (dalt) i 83.
Francesc Frigolé i Badosa la de la pàgina 62, i Esteve Artigas i Pagès la de la pàgina 85.
Són del Grup d'Esplai les fotografies de les pàgines 92 i 93, i de Nova Agricultura, S.A. la de la pàgina 82.

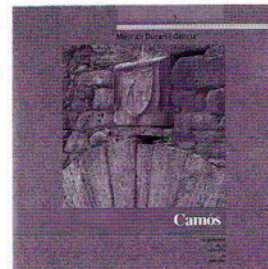
Pertanyen a Joan Domènech i Moner les de les pàgines 11 (dalt), 65 (dalt), 67 (dalt), 75 i 91.
La fotografia de la pàgina 50 és de la *Revista de Banyoles*; la de la 20 és de la revista del Consell Comarcal del Pla de l'Estany, i la del retaule de Santa Magdalena de Noves és treta del *Butlletí Municipal de Camós* (pàgina 27). La de la pàgina 64 procedeix d'un full divulgador del S.E.A., i la de la pàgina 9 (baix), de la revista *Construcció*.
Corresponen al calendari Nutrex 1972 les fotografies de les pàgines 52 i 53.
La fotografia de la pàgina 32 és treta de la *GEC* i la de la pàgina 33 del llibre *Un segle de carrosseries gironines*, vol. II, de Josep Vert i Planas, publicat pel Museu de Montgrí i Baix Ter (1992). El plànol de la pàgina 17 és tret d'un *Quadern del CEC de Banyoles*.
El dibuix de la pàgina 60 és de Lluís Mateu, de Salt.
El de la pàgina 20 pertany al llibre *Societat de Setè* d'EGB, del grup promotor Santillana (pàgina 107). El de la pàgina 29 és del llibre *Etnos*, de 6è d'EGB, d'Editorial Barcanova, 1984 (pàgina 194).
El plànol de situació de la pàgina 4 es deu a Salvador Oliva.

Agraïments

Hem d'agrair la col·laboració de les persones consultades, que són les següents:

Paquita Pinatella i Ferrer,
Núria Duran i Estarriola,
Joan Estañol i Carreras,
Josep M. Mariscot i Riera,
Josep Jordi i Grau,
Pere Micaló i Mir,
Pere Masdevall i Pujol,
Jaume Serra i Juanmiquel,
Josep Grabuleda i Sitjà
(Arxiu Històric Comarcal)
i Josep M. Nolla.

També ens cal agrair l'ajuda i estímul de moltes altres persones que convertiren aquesta feina en una tasca engrescadora.

Quaderns de la Revista de Girona

és una publicació de periodicitat bimestral dedicada exclusivament a temes de les comarques gironines. S'estructura en dues sèries, que es distingeixen pel color de la portada i per les planes interiors: Guies, en vermell, i Monografies locals, en verd. La primera és dedicada al tractament de qüestions d'abast general relatives a la història, l'economia, la cultura i les tradicions. La segona vol anar oferint una panoràmica sobre el passat i el present de les ciutats i dels pobles gironins, amb especial atenció a l'època contemporània.

Monografies locals

Títols publicats

Cornellà de Terri
per *Jaume Portella*

La processó de Verges
per *Jordi Roca*

Anglès
per *Pau Lanao*

Sant Feliu de Guíxols
per *Àngel Jimènez*

Llagostera
per *Dolors Grau*

Castelló d'Empúries
per *Miquel Planas*

Tossa
per *Jaume Lleonart i
Maria del Pilar Mundet*

Palamós
per *Rosa Maria Medir i
Carles Sapena*

Besalú
per *Joan López*

Les Planes d'Hostoles
per *J. Campistol, J. Canal i
M. Soler*

Agullana
per *Enric Tubert*

Olot
per *Jordi Canal i Morell*

**Llegendes i misteris de
Girona**
per *Carles Vivó*

Palafrugell
per *Xavier Febrés*

La Jonquera
per *Albert Compte*

La Cellera de Ter
per *D. Pujol i Ll. Llagostera*

Cassà de la Selva
per *E. Bagué, O. Gutiérrez,
J. Carreras*

Hostalric
per *M. Duran, J. Juanhuix i
R. Reyero*

Figueres
per *A. Romero i J. Ruiz*

Crespià
per *J. Busquets*

Lloret de Mar
per *Joan Domènech*

Banyoles
per *J. Grabuleda i J. Tarrús*

Puigcerdà
per *Sebastià Bosom*

Begur
per *Lluís Costa*

Viladrau
per *M. Feliu, I. López,
X. López i Ll. Pagespetit*

Camós
per *M. Duran*

Propers títols

Camprodon
per *Sílvia Planas*

Maçanet de la Selva
per *El Taller de l'Història*

Guies

Títols publicats

**Els jueus a les terres
gironines**
per *Ramon Alberch i
Narcís-Jordi Aragó*

**Rutes d'art sacre
(1939-1985)**
per *Josep Maria Marquès*

**Les havaneres,
el cant d'un mar**
per *Xavier Febrés*

Els estanys eixuts
per *Josep Matas*

El món del suro
per *S. Hernández i Bagué*

El Ter
per *J. Boadas,
J. M. Oliveras i X. Sunyer*

Trens i carrillets
per *Josep Clara*

Canvistes i banquers
per *Narcís Castells*

**Màgiques, pors i
supersticions**
per *Carme Vinyoles*

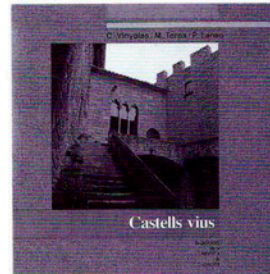
Els volcans
per *Josep M. Mallarach*

Els indians
per *Rosa Maria Gil*

**Els Pirineus,
del Puigpedrós al
Puigneulós**
per *Josep Clara*

Cristians de Girona
per *Josep M. Marquès*

L'estany de Banyoles
per *M. Coma i J. Gratacós*

Els rellotges de sol
per *M. Gil*

Els maquis
per *J. Clara*

**Els monuments
megalítics**
per *J. Tarrús i Júlia
Chinchilla*

El pessebrisme
per *J. Dalmau i Corominas*

La ceràmica
per *Andreu Bover*

La farga
per *Jordi Mascarella*

Castells vius
per *C. Vinyoles, M. Torns i
P. Lanao*

Proper títol

La pesca
per *J. Sala i J. Domènech*

A més de fer un repàs històric de Camós, l'obra pretén, sobretot, reflectir el tarannà, les iniciatives i els comportaments dels habitants d'un poble de característiques prou rellevants.

Maurici Duran i Garcia, pagès i escriptor, nascut a Camós en 1927, és l'autor, des de fa més de 25 anys, d'emissions radiofòniques dedicades al camp.

És autor, també, del llibre

"Fem petar la xerrada" (1971), i coautor de "Vida rural a la comarca de la Garrotxa" (1981); "75 anys d'història del futbol banyolí" (1988) i "Josep Pla i els pagesos" (1990). Ha dirigit el Butlletí Agrari del Sindicat de Banyoles (1956-76) i ha col·laborat assiduament a la premsa gironina. Fou procurador a Corts de representació familiar per Girona (1971-77), president del C.D. Banyoles (1966-71) i del C.F. Girona (1973-78).

MONOGRAFIES LOCALS

Diputació
de Girona

Caixa de Girona